TIMPLANER OCH HUVUDMOMENT

vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola

Fastställda av
Kungl. Skolöverstyrelsen
för läsåren 1955/59

SVENSKA BOKFÖRLAGET · NORSTEDTS

TIMPLANER

OCH HUVUDMOMENT

VID FÖRSÖKSVERKSAMHET

MED

NIOÅRIG ENHETSSKOLA

FASTSTÄLLDA AV KUNGL. SKOLÖVERSTYRELSEN

FÖR LÄSÅREN 1955/59

GÄTEBORGS

Tredje tryckningen

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

STOCKHOLM 1957

2492

GÖTEBORGS STS

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord ... 5
Om skolans mål ... 7
Om skolpliktstidens längd och enhetsskoleprincipen ... 10
Om försöksverksamhet med nioårig enhetsskola ... 12
Riktlinjer för skolväsendets utveckling ... 14
Allmänna anvisningar rörande timplaner, studieplaner och huvudmoment ... 16
Skolor av A-form ... 24
Timplaner ... 24
Klasserna 1—6 ... 24
Klasserna 7, 8, 9 a och 9 g ... 25
Klass 9 y ... 26
Huvudmoment med anvisningar ... 28
Kristendomskunskap ... 28
Modersmålet ... 32
Svensk tilläggskurs ... 43
Engelska ... 45
Tyska ... 48
Franska ... 50
Hembygdskunskap med arbetsövningar ... 51
Historia ... 55
Samhällskunskap ... 58
Geografi ... 63
Naturvetenskapliga ämnen ... 65
Naturkunskap ... 66
Biologi med hälsolära ... 69
Fysik ... 71
Kemi ... 74
Matematik ... 77
Teckning, målning och modellering ... 84
Musik ... 85
Gymnastik med lek och idrott ... 88
Praktiska ämnen ... 90
Slöjd och andra praktiska ämnen ... 91
Hemkunskap ... 93
Slöjd ... 94
Tillvalsämnen ... 95
Praktisk yrkesorientering ... 96
Grenar av 9 y ... 99
1 a. Jord- och skogsbruk ... 99
1 b. Skogs- och jordbruk ... 101
2 a. Husligt arbete (husmoderskurs) ... 102
2 b. Allmänpraktisk gren (huslig) ... 104
2 c. Husligt arbete (lanthushåll) ... 105
3. Metallyrken ... 107
Yrkesarbete ... 107
Yrkesritning ... 108
Teknologi med yrkesräkning ... 109
Branschkännedom ... 109
4 a. Träteknisk yrken ... 110
4 b. Träkemiska yrken ... 110
Yrkesarbete ... 110
Yrkesritning ... 111

Teknologi med yrkesräkning ... 111
Branschkännedom ... 111
5. Annat för orten väsentligt yrkesområde ... 112
6 a. Detaljhandel och kontor (3 dagar/vecka i näringslivet) ... 113
Yrkesarbete ... 113
Handelsräkning ... 113
Handelslära ... 114
Räkenskapslära ... 114
Maskinskrivning ... 115
6 b. Detaljhandel och kontor (2 dagar/vecka i näringslivet) ... 116
Yrkesarbete ... 116
Handelsräkning ... 116
Handelslära ... 116
Räkenskapslära ... 116
Maskinskrivning ... 117
Praktiskt butiks- och kontorsarbete ... 117
Ekonomisk geografi ... 118
6 c. Detaljhandel och kontor (helt i skolan) ... 118
Handelsräkning ... 119
Handelslära ... 119
Räkenskapslära ... 119
Maskinskrivning ... 120
Praktiskt butiks- och kontorsarbete ... 120
Ekonomisk geografi ... 120
Affärskorrespondens ... 121
7 a. Hantverk och blandade yrken ... 121
Yrkesarbete ... 121
Teknologi med yrkesräkning och yrkesritning ... 122
Räkenskapslära ... 122
7 b. Allmänpraktisk gren (teknisk) ... 122
Yrkesarbete ... 123
Yrkesteoretiska ämnen ... 124
8 a. Teknisk gren. Växelundervisning med industriskola ... 124
8 b. Teknisk gren. Undervisning huvudsakligen inom enhetsskolan ... 125
Skolor av B-form ... 126
Timplaner ... 126
B1b-skolor ... 126
B2b-skolor ... 127
B3-skolor ... 128
Huvudmoment med anvisningar ... 129
Kristendomskunskap ... 129
Modersmålet ... 129
Engelska ... 131
Hembygdskunskap med arbetsövningar ... 132
Historia ... 134
Samhällskunskap ... 134
Geografi ... 135
Naturkunskap ... 135
Matematik ... 136
Teckning, målning och modellering ... 137
Musik ... 138
Gymnastik med lek och idrott ... 139
Slöjd och andra praktiska ämnen ... 140
Exempel på arbetsordningar med bilagor ... 142

FÖRORD

Med Kungl. Maj:ts medgivande pågår sedan höstterminen 1949 i ett antal kommuner vissa försök i anslutning till 1946 års skolkommissions förslag rörande nioårig enhetsskola. Under läsåren 1950/55 har ytterligare ett antal kommuner med vederbörligt tillstånd påbörjat en motsvarande verksamhet med stöd av Kungl. Maj:ts brev till skolöverstyrelsen angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling m. m. den 6 oktober 1950. Försöken berör under det första försöksåret i regel endast klasserna 1 och 5 och utsträckes därefter successivt till högre klasser.

För läsåret 1949/50 fastställde skolöverstyrelsen den 22 augusti 1949 för denna försöksverksamhet på enhetsskolans låg- och mellanstadium timplaner och huvudmoment i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag, som skolkommissionens kursplanedelagation framlagt. Dessa timplaner och i stort sett samma kursföreskrifter fastställdes den 2 juni 1950 att gälla även för läsåret 1950/51. Med ledning av dels vunna erfarenheter av försöksundervisningen, dels resultat av särskilda undersökningar blev timplanerna och kursföreskrifterna därefter föremål för översyn och avvägdes närmare i förhållande till de timplaner och huvudmoment, som skolkommissionens kursplanedelegation utarbetat för enhetsskolans högstadium. Efter viss överarbetning fastställde skolöverstyrelsen den 30 mars 1951 timplaner och huvudmoment för hela enhetsskolan att gälla läsåren 1951/54. Den 8 april 1954 beslöt skolöverstyrelsen, att dessa skulle äga fortsatt tillämpning under läsåret 1954/55.

På grundval av de erfarenheter, som efter hand vunnits, har den sålunda påbörjade revisionen av enhetsskolans timplaner och huvudmoment fortsatt och nu närmast föranlett en något mer genomgripande omarbetning av kursföreskrifterna för hög- och mellanstadiet. Efter denna översyn, som i huvudsak skett inom skolöverstyrelsen och med biträde av särskilt tillkallade sakkunniga, har överstyrelsen den 27 april och 18 juni 1955 fastställt efterföljande timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola att gälla läsåren 1955/58. För klass 9 y har timplanen karaktären av förebild. Bland där upptagna grenar och alternativ har skoldistrikten möjlighet att vid upprättandet av den lokala organisationsplanen göra ett lämpligt urval.

Om skoldistrikt, som deltager i denna försöksverksamhet, önskar göra avvikelse från fastställda timplaner och kursföreskrifter, kan skolöverstyrelsen liksom tidigare medgiva detta, sedan vederbörande statens folkskolinspektör yttrat sig.

Till timplanerna och huvudmomenten har fogats dels allmänna anvisningar, dels för varje ämne särskilda metodiska anvisningar, dels också exempel på arbetsordningar med bilagor för klasser på låg- och mellanstadiet.

Beträffande skolans allmänna målsättning och arbetssätt hänvisas till skolkommissionens principbetänkande (Statens offentliga utredningar 1948: 27, kap. 2 och 4) och till Kungl. Maj:ts proposition 1950: 70 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling (särskilt kap. 2 och 4 A). Som inledning till föreliggande timplaner och huvudoment ingår utdrag ur föredragande statsrådets uttalande om skolans mål och om försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, ur särskilda utskottets utlåtande 1950: 1 om skolpliktstidens längd och enhetsskoleprincipen samt ur Kungl. Maj:ts brev till skolöverstyrelsen angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling m. m. den 6 oktober 1950.

Stockholm i oktober 1955.

KUNGL. SKOLÖVERSTYRELSEN

§ 4.

Beslöts, att de av överstyrelsen den 27 april och 18 juni 1955 för läsåret 1955—58 fastställda Timplaner och huvudmoment vid försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, utgivna av trycket av Svenska Bokförlaget — Norstedts, skulle gälla även under läsåret 1958/59.

Utdrag ur protokoll, fört hos Kungl. Skolöverstyrelsen den 9 september 1957

OM SKOLANS MÅL

I Kungl. Maj:ts proposition 1950: 70, som legat till grund för 1950 års riksdagsbeslut om riktlinjerna för det svenska skolväsendets utveckling, har dåvarande departementschefen anfört bl. a. följande i fråga om skolans allmänna målsättning:

»I många stycken äro kraven på skolan oförändrade. Den måste alltjämt ge något av det som hör barnaåldern till, sång och saga, lek och poesi, och den måste med nit och allvar innöta de grundläggande tekniska färdigheterna: läsning, skrivning och räkning; inpränta dem så, att färdigheten blir varaktig.

Formerna för kunskapsmeddelelsen kunna skifta från ämne till ämne. Skolan får icke väja för arbete både av lärare och av lärjungar, om det är förutsättningen för att en nödvändig färdighet skall övas in. Ämnen som främmande språk och matematik och i viss utsträckning även modersmålet måste nu som förr syfta till att ge vissa fasta, lätt mobiliserbara kunskaper och färdigheter, som skola vara till hands, när de behövas i det praktiska livet; de kunna visst icke alltid ersättas med efterforskningar i handböcker och bibliotek.

De ämnen åter, som ha till särskild uppgift att förmedla barnens orientering i omvärlden, måste främst vara inriktade på att vidga de växandes synfält och ge stoff åt deras fantasi, samtidigt som de lämna sitt oumbärliga bidrag till den allmänna medborgarbildningen. Inom dessa ämnen kunna icke rimligen samma krav på kunskapernas fasthet och reproducerbarhet uppställas, till en del redan därför att undervisningen på vissa områden icke kan ge mer än en ögonblicksbild av ett arbetsfält, där fakta och data hastigt föråldras. För läraren gäller det i sådana fall främst att ge de växande en uppfattning om ämnets anda och arbetsmetoder och att visa dem vägen till lätt tillgängliga kunskapskällor. En för stark belastning med minnesstoff kan bli direkt skadlig. Kursinnehållet måste således ständigt sovras och förnyas. Det skadar nog inte med en nypa radikalism, när man går till det verket: hänsynen till traditionen får aldrig gå så långt, att kunskapsmassorna växa de unga över huvudet eller att orienteringen blir eftersläpande och glömmer det samhälle, som är i vardande, för det som har varit.

Inom en skola, som är avsedd för alla, stegras av naturliga skäl kraven på kunskapernas praktiska användbarhet. En sådan skola kan icke nöja sig med att kopiera realskolans kurser. Den nuvarande realskolan är en examensskola, som ger en viss kompetens; för dem som nyttja dess undervisning för sina barn, är examen och den därpå grundade behörigheten till tjänster och levnadsbanor stundom av så väsentlig vikt, att kursernas innehåll och utformning kom-

mer i andra hand. En skola, som är gemensam för alla, måste hålla måttet inför en granskning från andra utgångspunkter. Valet av ämnen och kursmoment och undervisningens metodik måste mera bestämt och målmedvetet inriktas på att ge de växande en kunskap, av vilken de kunna draga påtaglig nytta i vardagslivet och i sin blivande verksamhet. Detta krav på skolans arbetsresultat motiverar, att praktiska ämnen inläggas på skolschemat, men det berör på samma gång mer eller mindre den obligatoriska skolans övriga läroämnen och måste sätta spår i dess studieplaner.

Hur värdefull skolans kunskapsmeddelelse än må vara, måste dock enligt min övertygelse en reform av skolans arbete främst syfta till en mera ingripande personlig påverkan på de unga. Inlärandet av de tekniska färdigheter, som bilda civilisationens grundvalar, är förvisso en central uppgift för skolundervisningen, men målet med uppfostran är dock icke nått, om dessa färdigheter efter skoltidens slut icke nyttjas för meningsfyllda sysselsättningar. Läsfärdigheten är redan nu allmän i vårt land, men det är för få, som på allvar använda den till att vidga sin synkrets och öka sitt kunnande. Skolan måste i framtiden göra allt som står i dess förmåga för att giva de unga också de vanor och intressen, som äro de nödvändiga förutsättningarna för att de tekniska färdigheterna skola bliva dem till verkligt gagn i livet. Hon måste förstå att visa vägen från abc-boken till böckernas värld, till skolbibliotek och folkbibliotek, till studiecirklar och annan bildande verksamhet, till de allmänna intressen, som möta i yrket och i samhället.

En sådan studiefostran är blott en del av den allmänna fostran för ett demokratiskt samhälle. Det är icke nog med att skolan förmedlar fakta om samhällets historia och struktur och lär de unga, huru det går till, när de styras av *andra*. En sådan kunskap kan vara död, likaväl som de tekniska färdigheterna äro det, om de få ligga i lägervall. Det är procentuellt alltför få, som hysa ett djupgående personligt intresse för folkstyret, för allmänna angelägenheter, för sociala, kulturella, andliga och även fackliga strävanden. Känslan av medansvar för utvecklingen är icke så allmän som den borde vara. Här måste enligt min mening skolan gripa in på ett mera målmedvetet sätt, än som hittills varit vanligt. I det nya ämnet samhällskunskap men också i andra sammanhang böra barnen på ett enkelt, lättfattligt och konkret sätt bringas att förstå de sidor av samhällsverksamheten, som äro tillgängliga för deras ålder. De böra småningom få lära sig något om de praktiska motiveringarna för samhällets ordning och påbud och om de behov, som ligga bakom dess institutioner, kanske också att inse, att samhällets tillgångar icke äro outtömliga och att det beror av allas gemensamma arbete, om de skola förkovras och växa. Det bör icke vara omöjligt att i ett väl organiserat skolarbete klargöra, att man kan nå längre och uträtta mer med samarbete, än om var och en begränsar sig till sina egna möjligheter. I denna fostran för samhällslivet och den sociala samlevnaden finnes, vill jag tro, även en karaktärsbyggande komposant. Det kan icke vara svårare än förr att i skolans arbete lägga in den etiska fostran, som vädjar till det bästa i den unga människan.

En undervisning med de mål, som jag nyss skisserat, måste nödvändigtvis mer eller mindre avvika från den traditionella klassundervisningen. Den måste innehålla inslag av individuellt arbete och av grupparbete och överhuvud taget bygga mer på de ungas självverksamhet än som är möjligt vid en genomförd klassundervisning av äldre snitt. En sådan arbetsmetod behöver ingalunda innebära, att läraren släpper tyglarna och lämnar fältet öppet för de opåverkbaras självsvåld. Auktoritet kan icke undvaras i uppfostran; lärarens personliga auktoritet är i själva verket förutsättningen för barnens förtroende och därmed en nödvändig förutsättning för varje djupgående fostran — även uppfostran till frihet. Lika litet behöver ett skolarbete med friare metoder uppluckra samhällets auktoritet hos de växande. Den blinda underkastelsen under samhällsordningen är i längden underlägsen den samhällssolidaritet, som är grundad på insikt i samhällets motiveringar och inlevelse i de sociala sammanhangen.

Icke desto mindre måste man uppmärksamt lyssna till dem som mena, att sådana mål äro ouppnåeliga, att eleverna icke äro vuxna mera självständiga uppgifter än att fullgöra sitt dagliga läxbeting och att icke heller lärarna kunna gå utanför sin personlighets och sin utbildnings förutsättningar. Det ligger rätt mycket i invändningar av detta slag, men jag tror, att pessimisterna lätt felbedöma skolans möjligheter på längre sikt. Ett närmare studium av skolans metoder och arbetsresultat röjer på olika stadier mycket påtagliga framsteg under loppet av ett par generationer. Ännu i slutet av 1800-talet fanns inom folkskolans undervisning en formalism med definitioner, abstrakta översikter, utantilläsning och mekaniska repetitioner. Den har allmänt givit vika för en åskådligare och konkretare metodik, som ständigt bättre har format sig efter de växandes mognad och intressen. Det som begäres nu är i grunden blott, att skolan skall gå vidare på denna väg, ytterligare anpassa uppfostran efter de växandes personliga förutsättningar och mera målmedvetet förbereda dem för livet i det samhälle, där de om några år skola inträda som fullmyndiga medborgare. Enskilda lärare ha redan gjort en god början. Deras antal ökas, i den mån lärarutbildningen tar sikte på de nya målen.

I ett demokratiskt land som vårt kan det icke bliva tal om att likrikta undervisningen. Varje lärare måste ha frihet att söka sig fram efter de vägar, han finner mest framkomliga. Intet mål kan vinnas helt, ingen metod slå igenom hundraprocentigt. Men när det gäller skolans utveckling får man icke förbise, att även partiella framgångar ha sitt värde. Varje framsteg för en på fri personlighetsdaning inriktad uppfostran betyder en vinst för demokratien, betyder att skolan kommer att lyckas bättre med sin uppgift att dana demokratiska människor.

Det finnes andra uppgifter för den demokratiska skolan, som icke få försummas. Någon gång bör samhällsundervisningen låta blicken löpa vidare ut över våra nationella gränser för att tangera internationella problem och ge de unga en aning om världsmedborgarskapets innebörd och förpliktelser. Införandet av ett främmande språk i den för alla obligatoriska skolan skulle stödja denna strävan. Omvårdnaden om de unga, om deras mentala och fysiska sundhet och välbefinnande, samt förberedelserna för deras yrkesval äro även väsentliga uppgifter för den moderna skolan.»

OM SKOLPLIKTSTIDENS LÄNGD OCH ENHETSSKOLEPRINCIPEN

Särskilda utskottet förklarade i sitt utlåtande 1950: 1 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1950: 70 jämte i ämnet väckta motioner, att det i huvudsak delade departementschefens uppfattning om skolans målsättning och nödvändigheten av en förlängning av skolpliktstiden för att inom medborgarskolan kunna inrymma ett efter tidens krav avpassat arbetsprogram. Dessutom underströk utskottet, att ett allvarligt försök måste göras att uppställa ett praktiskt utbildningsmål, som kunde framstå som medborgerligt likvärdigt med det teoretiska bildningsmålet, och att möjligheter borde skapas för att bringa upp den egentliga landsbygdens skolsystem till en nivå, som bättre tålde jämförelse med tätorternas. Genom en förlängd skolpliktstid borde man öka möjligheterna att bistå de uppväxande i en för dem påfrestande övergångstid, då hemmens stöd stundom visade sig otillräckligt. Utskottet ansåg, att skälen för en förlängd skolplikt ägde en avsevärd tyngd, och att en allmän nioårig skolplikt borde införas i vårt land, så snart det bleve möjligt.

Beträffande denna nioåriga medborgarskola anfördes i nyss nämnda utlåtande (s. 114) i övrigt bl. a. följande:

»Den nioåriga medborgarskolan är avsedd att utformas som en enhetsskola med ett arbetsfält, i huvudsak sammanfallande med det som nu täckes av folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan.

Såsom departementschefen framhåller, innebär enhetsskoleprincipen, att den obligatoriska barna- och ungdomsundervisningen sammanhålles i ett sammangjutet organiskt skolsystem, där varje uppväxande individ, oberoende av bostadsort och av föräldrarnas sociala och ekonomiska ställning i en på bästa sätt tillrättalagd studiegång får, där så påkallas med det allmännas stöd, den utbildning, för vilken hans begåvning, krafter och anlag göra honom lämpad. Ett på enhetsskoleprincipen byggt skolsystem bör framstå som en åt alla håll öppen, demokratisk medborgarskola, där de uppväxande erhålla utbildning efter sina gåvor och förutsättningar utan att sorteras upp efter sin yttre startpunkt i livet, såsom tidigare varit fallet inom vårt historiskt framvuxna skolväsen. Skolan får dock icke, framhåller departementschefen, för sociala syftemål åsidosätta sina kulturella uppgifter. Den måste vårda sig om begåvningarna, så att skolarbetet blir värt sin tid även för de duktigaste, och den måste kunna erbjuda lämpliga uppgifter också för dem, som icke ha förutsättningar för mera krävande intellektuellt arbete, och kunna ge dem en känsla av att deras arbete har mening och ger trivsel.

Enhetsskoleprincipen torde i våra dagar vara allmänt erkänd. De betänkligheter, som numera anföras mot densamma, synas huvudsakligen grunda sig på farhågor för att andra önskemål, som knytas till skolans arbete, därigenom kunde bli sämre tillgodosedda. Särskilt befaras, att kravet på effektivitet skulle bli eftersatt. Utskottet vill framhålla, att hävdandet av effektiviteten icke bör knytas endast till kraven på uppehållandet av en viss formell kunskapsnivå. Hänsyn måste jämväl tagas till möjligheterna att genom skolan uppodla förmågan till självständigt bedömande av omvärlden och att ge träning till arbete på egen hand.»

Riksdagen beslutade i anledning härav:

»Åtgärder skola vidtagas för genomförande inom tid, som — med beaktande av vad utskottet härom framhållit — framdeles bestämmes, av en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola, avsedd att, i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten, ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan.»

OM FÖRSÖKSVERKSAMHET MED NIOÅRIG ENHETSSKOLA

Angående den i samband med skolreformen ifrågasatta försöksverksamheten med nioårig enhetsskola anförde departementschefen i ovan citerade proposition bl. a. följande:

»Att den försöksverksamhet, som jag sålunda finner nödvändig, i första hand inriktas på att pröva de metoder och den organisation, som skolkommissionen har föreslagit, synes mig naturligt i nuvarande diskussionsläge. Alternativa studieplaner böra skyndsamt utarbetas, tekniska hjälpmedel av olika slag färdigställas och tillhandahållas, arbetets gång och arbetsresultaten i försöksklasserna noggrant följas och registreras och resultaten av undervisningsförsöken i det hela successivt bearbetas och bringas till lärarkårernas kännedom. Lämpligt är, att försöken anställas i klasser av olika storlek, så att det kan fastställas, i vad mån individualiserande metoder kunna ifrågakomma även i de tungnavigerade klasserna med en lärjungebesättning i närheten av det nu tillåtna maximum. Endast genom en försöksverksamhet av detta slag lärer det kunna utrönas, huru långt det kan bli möjligt att förverkliga skolkommissionens intentioner under de förutsättningar med avseende på klassernas storlek och skolornas försörjning med undervisningsmateriel, som kunna antagas under den framtid, vi nu överblicka. Parallellt med de praktiska försöken torde en serie vetenskapliga undersökningar böra företagas.

Jag har intet att erinra mot att försök även anställas med en mer eller mindre djupgående klassdifferentiering. Tvärtom finner jag det ur pedagogiska synpunkter viktigt att exempelvis få utrönt, i vad mån mera homogena klasser bjuda bättre betingelser för de arbetsmetoder kommissionen förordat. Överhuvud bör vid försöksverksamhetens utformning lokala önskemål så vitt möjligt tillmötesgås och lokala initiativ tillvaratagas.

För min del tror jag, att det metodiska reformarbetet måste organiseras så, att det når rätt långt ut i undervisningsarbetets detaljer. Lärarnas frihet att välja väg och metod bör visserligen behållas obeskuren — det är en av grundförutsättningarna för en fortskridande skolreform — men inom varje ämne måste finnas en väl upptrampad väg att gå för den oerfarne läraren, så att han icke frestas att alltför mycket söka sina förebilder i det förflutna. Lärarna behöva goda tips för arbetets praktiska organisation steg för steg i lärogången, till dess var och en har funnit sin egen form. De behöva hållas underrättade om var de kunna finna lämpliga källor och goda praktiska hjälpmedel i arbetet. Hur många lärare och hur många lärjungar som lyckas med en viss arbetsmetodik, beror icke minst på om det förberedande planeringsarbetet har förts tillräckligt långt ut i det konkreta. Försöksverksamheten måste enligt min mening ovillkorligen få en däremot svarande omfattning och organisation. Med abstrakta uppfostringsprinciper och allmänt hållna uttalanden i undervisningsfrågor gör man för visso ingen skolreform.

Sedan försöken ha pågått ett visst antal år, böra de gjorda erfarenheterna läggas till grund för verksamhetens vidare utveckling och inriktning. Försöken böra lämpligen ledas av skolöverstyrelsen, på vilken det får ankomma att successivt framlägga de förslag i fråga om den fortsatta försöksverksamheten, som av de gjorda iakttagelserna föranledas. Mot slutet av 1950-talet kan tiden vara inne för en sammanfattande utredning i differentieringsfrågan, varvid praktiska och vetenskapliga erfarenheter böra kunna sammanarbetas till en hållbar grund för den organisation, som sedan successivt skall genomföras.»

Utskottet ansåg, att en försöksverksamhet med inriktning på enhetsskolans utformning vore påkallad på skolans alla stadier och särskilt på högstadiet, där konstruktioner måste försökas, som delvis tidigare inte prövats i vårt land, och att denna verksamhet borde vara inriktad på en i hela sin längd obligatorisk nioårig enhetsskola. Den praktiska utbildningen i försöksverksamheten kunde inte få träda tillbaka för den teoretiska. Försöken ansågs böra få en sådan omfattning och planläggning, att de allsidigt komme att belysa de organisatoriska och pedagogiska frågor, som sammanhänger med elevmaterialets anlagsdifferentiering, varvid försök med olika former av linje-, klass- och ämnesdifferentiering förordades. Efter ett antal år borde differentieringsfrågan bli föremål för en sammanfattande utredning, avsedd att ge grunden för den organisation, som sedan successivt skulle genomföras.

Riksdagen fattade härom följande beslut:

»Allsidiga försök skola anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformerna, såsom angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag, angående skolans inre arbete och angående lärjungars intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov.»

De försök, varom riksdagen sålunda beslutat, anordnas för närvarande efter i stort sett två linjer. I ett antal skoldistrikt, som frivilligt anmält sig därtill, och som bedömts äga tillräckliga förutsättningar därför, sker en praktisk utprövning av systemet med en 9-årig enhetsskola. Det har ansetts önskvärt, att dessa distrikt, som inte utvalts med tanke på att utgöra lämpliga enheter för mer ingående och mer vetenskapligt upplagda experiment, i främsta rummet får ägna sig åt denna mycket krävande och viktiga praktisk-pedagogiska utprövning. Erforderliga systematiska undersökningar rörande förutsättningarna för och verkningarna av olika pedagogiska och organisatoriska arrangemang avseende bl. a. differentierade metoder och kurser måste bedrivas vid särskilda försöksskolor under så pass överskådliga och kontrollerbara förhållanden, att man kan beräkna att inom rimlig tid nå tillräckligt säkra resultat. Ett antal sådana försöksskolor kommer sannolikt att inrättas i nära anslutning till vissa folkskoleseminarier. Avsikten är att igångsätta en likartad verksamhet för att praktiskt utpröva och systematiskt utvärdera olika arbetsformer m. m. inom vissa högre skolor, som inte beröres av försöksverksamheten med 9-årig enhetsskola.

RIKTLINJER FÖR SKOLVÄSENDETS UTVECKLING

Utdrag ur Kungl. Maj:ts brev till skolöverstyrelsen angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling m. m. den 6 okt. 1950. (Sv. förf.-saml. nr 549.)

»I skrivelse den 26 maj 1950, nr 341, har riksdagen, med överlämnande av ett exemplar av särskilda utskottets utlåtande nr 1, anmält sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1950: 70 framlagda förslag rörande riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t fastställer följande allmänna riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling:

1. Åtgärder skola vidtagas för genomförandet inom tid, som — med beaktande av vad särskilda utskottet vid 1950 års riksdag i sitt utlåtande nr 1 härom framhållit — framdeles bestämmes, av en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola avsedd att, i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten, ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan.

2. Allsidiga försök skola anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformerna, såsom angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag, angående skolans inre arbete och angående lärjungarnas intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov.

Försök skola jämväl anställas med olika former av praktiska realskolor.

3. Enhetsskolan är avsedd att uppdelas i tre stadier, vart och ett i regel omfattande tre år. Undervisningen på vart och ett av dessa stadier skall i första hand bestridas av lärare, som särskilt utbildats för undervisning huvudsakligen på stadiet i fråga.

4. Undervisning i engelska är avsedd att anordnas från och med enhetsskolans femte klass.

5. Utöver handledning i praktiska ämnen på enhetsskolans olika stadier är det avsett att i klasserna 7 och 8 inrymma yrkesorientering och att senast i klass 9 anordna, i nära kontakt med yrkeslivet, en förberedande yrkesutbildning eller, där förhållandena motivera detta, en allmänpraktisk utbildning.

Den lämpliga anknytningen till enhetsskolan av skolor för yrkesundervisning och praktiska realskolor bör övervägas och under försökstiden prövas.

6. För lärjungar i nionde klassen, som icke deltaga i förberedande yrkesutbildning eller allmänpraktisk utbildning, är det avsett att anordna teoretisk undervisning med eller utan anknytning till fortsatt utbildning på gymnasium.

7. Från tidpunkt, som senare bestämmes, skall vid de högre allmänna läroverken kunna anordnas en allmän gymnasielinje, varvid i avseende på linjens organisation och villkoren för dess upprättande vid de särskilda läroverken i huvudsak skall gälla vad av särskilda utskottet anförts. I samband därmed skall en revision av differentieringssystemet på gymnasiets högstadium företagas, syftande till att genomföra en fastare studiegång inom varje linje.

8. Från tidpunkt, som senare bestämmes, skall försöksvis anordnas ett eller flera gymnasier för vuxna.

9. Försök skola anställas med särskilda till enhetsskolan anknytande gymnasieformer.

10. Terminsavgiftssystemet vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga högre kommunala läroanstalter skall snarast möjligt avvecklas i ordning, som framdeles bestämmes.

11. Erforderliga ekonomiska stödåtgärder skola genomföras för att giva varje lärjunge tillgång till en utbildning, som svarar mot hans personliga förutsättningar och samhällets behov.

12. Ledning och redovisning av försöksverksamheten i dess helhet skall handhavas av skolöverstyrelsen med för ändamålet behövlig förstärkt organisation och erforderliga betingelser i övrigt skapas genom utbyggnad av statens psykologisk-pedagogiska institut och andra lämpliga åtgärder.

Kungl. Maj:t uppdrager åt skolöverstyrelsen att handhava ledningen av den ifrågavarande försöksverksamheten under beaktande av vad av chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen 1950: 70 och av särskilda utskottet i dess utlåtande 1950: 1 anförts rörande denna verksamhets uppgifter, planläggning och omfattning. Det ankommer därvid på överstyrelsen att noggrant följa försöksverksamhetens gång samt att — efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning och statens psykologisk-pedagogiska institut i vad berör dessa institutioners verksamhetsområden — vidtaga de åtgärder och göra de framställningar som erfordras för att verksamheten skall erhålla avsedd omfattning och allsidighet.

Kungl. Maj:t fäster skolöverstyrelsens uppmärksamhet på vad departementschefen och utskottet anfört om de nuvarande skolformernas ställning under försökstiden och om angelägenheten av att även inom dessa skolformer försöksverksamhet anordnas i lämplig omfattning.

Kungl. Maj:t föreskriver, dels att inrättandet av nioårig enhetsskola skall, intill dess annorlunda bestämmes, vara beroende av Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall, dels ock att skolöverstyrelsen skall årligen före den 1 november till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för de åtgärder, som under det sist förflutna läsåret vidtagits med avseende på försöksverksamheten, samt för de erfarenheter och resultat, som under samma tid framgått av densamma.

Detta meddelas skolöverstyrelsen till kännedom och efterrättelse, i vad på överstyrelsens åtgärd ankommer.»

ALLMÄNNA ANVISNINGAR RÖRANDE TIMPLANER, STUDIEPLANER OCH HUVUDMOMENT

Föreliggande *timplaner* för försöksundervisningen med nioårig enhetsskola avser dels lågstadiet (klasserna 1—3) och mellanstadiet (klasserna 4—6), där undervisningen bedrives främst av klasslärare, dels högstadiet (klasserna 7—9), där undervisningen så långt möjligt åvilar ämneslärare.

För ämneslärarstadiet är en fixerad fördelning av tiden mellan de olika ämnena nödvändig av organisatoriska skäl. Uppdelningen får emellertid inte hindra, att man åstadkommer en så god samordning som möjligt av undervisningen i olika ämnen och att koncentrationsläsning bedrives i den utsträckning, som kan anses pedagogiskt lämpligt.

På klasslärarstadierna bör timplanen inte vara bindande på annat sätt, än att den i stort sett anger för läraren den totala undervisningstidens fördelning på olika ämnen. Den tid, som under en arbetsvecka ägnas åt ett visst ämne, kan mycket väl variera från vecka till vecka och från lärjunge till lärjunge. Viktigt är också, att ämnesuppdelningen på timplanen inte ges den tolkningen, att ämnena alltid bör hållas isär. Det är tvärtom önskvärt, att läraren strävar efter en sådan samordning av ämnena, att dessa på ett naturligt sätt kommer att stödja varandra.

I de fall då genom skoldistriktets försorg gemensamma eller individuella övningar i frivillig körsång eller frivillig instrumentalmusik anordnas på skoltid, må för deltagande elever tiden för annan undervisning minskas på det sätt skolstyrelsen finner lämpligt, dock med sammanlagt högst 20 timmar per läsår. Härvid bör tillses, att minskningen för varje elev om möjligt fördelas på flera ämnen.

För mellanstadiet har på timplanen upptagits gemensam tid för orienteringsämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap bl. a. för att öka möjligheterna till samverkan mellan undervisningen i dessa ämnen och för att möjliggöra en bättre fördelning av undervisningstiden mellan dem med hänsyn till deras omfattning och betydelse för skolarbetet i dess helhet.

Vid bestämmandet av den årliga undervisningstid, som bör beräknas för vart och ett av dessa orienteringsämnen, kan följande tjäna såsom ledning. Ett läsår beräknas omfatta cirka 35 effektiva läsveckor. I var och en av klasserna 4—6 i skolor av A-form erhålles sålunda 35 · 6 = 210 lektionstimmar per läsår. Om dessa fördelas på ifrågavarande ämnen i proportionerna 2: 1: 2: 2, erhåller historia 60 timmar, samhällskunskap 30 timmar, geografi 60 timmar och naturkunskap 60 timmar. Göres motsvarande fördelning av undervisningstiden i klasserna 5 och 6 i skolor av B1- och B2-form, erhåller historia 70 timmar, samhällskunskap 35 timmar, geografi 70 timmar och naturkunskap 70 timmar. I klasserna 4, 5 och 6 i B3-skolor utgör antalet lektionstimmar i ovan nämnda orienteringsämnen detsamma som i A-skolor, varvid hälften användes för omedelbar undervisning och hälften för tysta övningar.

Om i klasserna 3 och 4 i B1- och B2-skolor undervisningstiden för ämnena hembygdskunskap med arbetsövningar, historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap på motsvarande sätt fördelas på dessa ämnen i proportionerna 4: 1: 1: 1: 1, erhåller hembygdskunskap med arbetsövningar 140 timmar och vart och ett av de övriga ämnena 35 timmar. För klass 3 i B1-skolor skall därvid det sammanlagda timantalet minskas med 70.

På vederbörande arbetsordning eller i bilaga till densamma bör anteckningar göras om lektionstimmarnas fördelning under läsåret.

På alla skolstadier kan det i åtskilliga fall från studiesynpunkt vara fördelaktigt, att den åt två eller flera ämnen enligt timplanen anslagna tiden periodvis helt användes för ett av dessa ämnen. Därvid bör tillses, att vartdera ämnet i det hela erhåller ungefär den tid som i timplanen avses. Genom sådan *periodläsning* kan bl. a. onödig splittring i studierna undvikas och behandlingen av vissa moment koncentreras till de tider av läsåret, då så lämpligast synes böra ske med hänsyn till yttre omständigheter och till skolarbetet i dess helhet. Då periodläsning eller annan koncentration av undervisningen förekommer, skall denna vara noggrant förberedd och ske efter en genomtänkt plan.

Särskilt på lågstadiet men även på mellanstadiet kan det vara lämpligt att samla arbetet till s. k. intresseområden eller arbetsenheter (t. ex. »I skogen», »En sommar vid västkusten», »Hur samhället hjälper och skyddar», »På farfars tid», »Stenåldern», »Eskimåerna»). Vid en sådan *samlad undervisning* utnyttjas stoff och arbetsmoment, som vanligen räknas till skilda teoretiska och praktiska ämnen. Även de lärare, som på detta sätt för samman olika läroämnen, måste emellertid beakta, att det föreskrivna lärostoffet i tillräcklig grad blir behandlat i arbetsenheterna och att varje ämne sammanlagt får sin på timplanen anslagna tid. Dessutom är det alltid av vikt att anslå tillräcklig tid för den nödvändiga träningen i färdighetsämnen. En lärare, som vill göra försök med sådan undervisning utan att ha tidigare erfarenhet av detta arbetssätt, bör göra noggranna förberedelser och börja i begränsad skala.

I skolkommissionens betänkande (s. 97) föreslås, att detaljerade *studieplaner* utarbetas för att tillfredsställa många lärares behov av utförligare anvisningar. Studieplaner är emellertid att betrakta såsom endast förslag eller exempel.

Kommissionens kursplanedelegation lät utarbeta ett antal alternativa studieplaner av olika karaktär, mellan vilka läraren har möjlighet att välja. Helst bör dock läraren bearbeta och modifiera föreliggande studieplaner eller för sitt behov utarbeta nya. Studieplanerna får aldrig betraktas som definitiva, de måste ständigt förbättras och förnyas, och i detta arbete har den enskilde läraren möjlighet att göra en betydelsefull insats. Då även kortfattade och summariska anteckningar om studiegången på ett visst stadium eller i en viss klass kan bli av stort värde för detta fortlöpande studieplansarbete, är det önskvärt, att också sådana på lämpligt sätt bringas till försöksledningens kännedom.

Såsom framhållits i skolkommissio-

2—576172

nens principbetänkande (s. 98) måste emellertid de alternativa studieplanerna innehålla en gemensam kärna. Detta är nödvändigt bland annat för att undervisningen på ett högre stadium skall kunna vila på en fast grund och för att överflyttning av en elev från en skola till en annan inte skall vålla för stora olägenheter.

Ett sätt att vinna en sådan fasthet vore att ange minimikrav för godkänt betyg. Sådana krav kan emellertid inte uppställas utan mycket noggranna undersökningar. Som utgångspunkt för försöksverksamheten har det därför ansetts lämpligare att ange vissa *huvudmoment*, som skall vara gemensamma för de olika studieplanerna. Huvudmomenten anger de områden, det stoff eller de färdigheter, som bör tagas upp till behandling i alla de studieplaner, som användes vid försöksverksamheten.

Huvudmomentens uppgift är att ge anvisningar dels för de experter, som utarbetar detaljerade studieplaner, dels för de lärare, som utarbetar egna studieplaner eller som planerar sin undervisning utan att följa någon av de studieplaner, som ställts till förfogande.

För att väl kunna fylla sin uppgift måste huvudmomenten tid efter annan bli föremål för översyn i anslutning till bl. a. erfarenheter gjorda inom försöksverksamheten. Det är därför angeläget, att sådana erfarenheter och synpunkter rörande huvudmomenten under försöksarbetets gång samlas och vidarebefordras på därom föreskrivet sätt.

Huvudmomenten är, i likhet med folk- och realskolans kursplaner, uppställda ämnesvis. Uppdelningen på ämnen har gjorts främst för åskådlighetens skull och innebär ingen rekommendation av en undervisning, som bygger helt på ämnenas isärhållande. Planer för samlad och samordnad undervisning ingår också bland de studieplaner, som utarbetats på skolkommissionens uppdrag, och sådan undervisning behandlas därjämte i de anvisningar och exempel, som kommer att fogas såsom *supplement* till föreliggande timplaner och huvudmoment.

I första hand är de här angivna huvudmomenten utarbetade för de tre ovan nämnda stadierna. Inom de ämnen, där vissa elever avslutar studiet med klass 8, har dock särskilda huvudmoment angivits för klasserna 7—8 och för klass 9. Syftet med att ange allmänt hållna huvudmoment i första hand för stadier har varit att ge ökade möjligheter att anpassa stoffurvalet efter barnens olika förutsättningar och mognadsgrad.

En särskild uppställning av huvudmomenten på låg- och mellanstadiet har gjorts för B-skolorna. Stadieindelningen 3 + 3 har här ersatts av indelningen 2 + 2 + 2, eftersom lärarbyte i dessa skolor vanligen kommer att ske efter andra och vid skolor av B1-form även efter fjärde klassen. Det är angeläget, att i synnerhet för de avdelningar som innehåller klasserna 3, 4, 5 och 6 särskild noggrannhet iakttages vid fördelningen på olika läsår av huvudmomenten i sådana ämnen, där samundervisning av klasser inom samma läraravdelning kan ifrågakomma: kristendomskunskap och hembygdskunskap (vissa moment), historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap.

Innehåller läraravdelningen två på varandra följande klasser (B1b: klass 1—2, 3—4, 5—6), kan föreliggande förslag till fördelning av huvudmomenten på årsklasser i skolor av A-form tillämpas i huvudsak sålunda: ena året (läsår som börjar under jämnt kalenderårtal) behandlas de huvudmoment som föreslagits för den lägre klassen, och under andra året de huvudmoment som föreslagits för den högre klassen. Framför allt vid början av det läsår, då de huvudmoment behandlas som föreslagits för den högre klassen, bör en förberedande kort återblick på det väsentligaste i föregående årets arbetsprogram göras.

De nu nämnda anordningarna är tillämpliga i skolor, som mer varaktigt är organiserade som b- eller B1-skolor. Är sammanslagningen av klasser av tidigare Aa-typ till en läraravdelning mer tillfällig, bör två undervisningsgrupper bildas och lektionstimmarna delas ungefär lika mellan grupperna. Härigenom kan störningar i elevernas studiegång undvikas. Om å andra sidan tidigare B1b-avdelningar tillfälligt bildar klasser av Aa-typ, bör den förut följda kursgången behållas, om därigenom återinträde av klassen i B1b-avdelning kan förutses bli underlättat.

I B2-skolan bör i regel tillämpas samma anordningar med huvudmomentens placering som nu angivits för B1-skolan. Då gemensam tid upptagits för avdelningen i ämnet kristendomskunskap, delas emellertid i allmänhet timmarna så, att omedelbar undervisning meddelas åt tredje och fjärde klasserna halva lektionen samt åt femte och sjätte klasserna halva lektionen.

För B3-skolan har förutsatts, att lektionstimmarna i motsvarande fall som i B2-skolan fördelas mellan klasserna 3 och 5 samt 4 och 6.

I fråga om avdelningar, där elever tillhörande olika klasser sammanhålles vid undervisningen, gäller allmänt, att läraren bör eftersträva en sådan uppläggning av arbetet, att lärjungarna även i den lägre klassen (gruppen) kan tillgodogöra sig undervisningen, samtidigt som större krav ställes på den högre klassen (gruppen). När så är lämpligt, bör hänvisning göras till moment, som denna klass tidigare behandlat. I fråga om vissa huvudmoment kan den högre klassen repetitionsvis delta i den lägre klassens undervisning. Likaså kan den lägre klassen någon gång följa undervisningen med högre klass. Den klass som inte har omedelbar undervisning bör dock i regel sysselsättas med självständiga övningar.

Huvudmomenten skall för studieplansförfattare och lärare tjäna till huvudsaklig ledning, men de lämnar icke desto mindre stor frihet i flera avseenden. De upptar blott det för de olika studieplanerna gemensamma stoffet, och studieplansförfattarna och de lärare, som önskar avvika från förefintliga studieplaner, kan alltså medtaga även andra moment än de angivna. De olika momenten kan vidare behandlas antingen översiktligt eller mera ingående, varvid hänsyn tages till klassens allmänna standard och till de olika elevernas möjligheter. Slutligen kan skoldistrikt eller enskilda lärare, sedan vederbörande skolstyrelse och folkskolinspektör yttrat sig och skolöverstyrelsen lämnat sitt medgivande, utelämna avsnitt av de upptagna huvudmomenten.

Utöver huvudmomentens fördelning av stoffet på stadier har för vissa ämnen på låg- och mellanstadiet och för alla obligatoriska läroämnen på högstadiet införts *förslag* till uppdelning av huvudmomenten på enskilda årsklasser inom vederbörande stadium. Dessa förslag har tillkommit för att underlätta arbetet för de lärare, som inte önskar planera kurserna stadievis. Det är emellertid av vikt, att inplaceringen av de olika momenten inte onödigtvis bindes av föreliggande förslag, utan att den i främsta rummet sker med största möjliga hänsyn tagen till förhandenvarande

omständigheter i den enskilda klassavdelningen.

Till huvudmomenten för varje ämne har fogats dels en beskrivning av ämnets *mål*, dels *anvisningar*. Anvisningarna bör närmast uppfattas som förtydliganden.

Varje ämne har dels några generella anvisningar om individualisering, självverksamhet, samarbetsfostran och samverkan med andra ämnen, dels några för ämnet speciella anvisningar. Dessa senare kompletteras efter hand av utförligare förslag till detaljplanläggning av vissa kursmoment och kurser med hänsyn tagen till undervisningens och stoffets anpassning efter elevernas förutsättningar. Allt eftersom dessa metodiska anvisningar blir färdiga, kommer de att ges ut i form av *supplement* eller bilagor till Timplaner och huvudmoment.

Tillvalsämnena och högstadiets differentiering förtjänar några kommentarer.

Tillvalsämnenas timtal har på timplanen angivits i en särskild kolumn. Summan i denna kolumn anger det antal veckotimmar, som för varje elev *skall* fyllas genom tillval. I 7:e klassen väljes ett av tillvalsämnena tyska, svensk tilläggskurs och praktiskt arbete (textilslöjd eller trä- och metallslöjd, som under delar av året kan utbytas mot trädgårdsskötsel, ev. annat praktiskt arbete). Medan ämnet tyska har 5 veckotimmar, upptar det praktiska arbetet och svensk tilläggskurs endast 3 veckotimmar vardera och tillåter därför, att eleverna ägnar sig åt 2 veckotimmar fritt valt arbete inom schemat.

I 8:e klassen väljer eleverna två tillvalsämnen bland följande: tyska, engelska (som till och med 7:e klassen är ett i princip obligatoriskt ämne), svensk tilläggskurs, grundläggande kurs samt tilläggskurs av praktisk yrkesorientering, annat praktiskt arbete (vanligen något av ämnena hemkunskap, textilslöjd, trä- och metallslöjd, trädgårdsskötsel, maskinskrivning, förberedande verkstadsarbete). Varje skoldistrikt har att införa den begränsning av valmöjligheterna, som de lokala förhållandena nödvändiggör. I mindre distrikt kan det sålunda bli nödvändigt att nöja sig med tre eller fyra ämneskombinationer. Liksom i 7:e klassen har ämnet tyska 5 veckotimmar medan övriga tillvalsämnen har 4 och ger tillfälle till en veckotimme fritt valt arbete.

Vid utformningen av högstadiets differentiering spelar tillvalsämnena en avgörande roll. Enligt skolkommissionens principförslag kan differentiering ske *antingen* genom att man delar upp eleverna på parallellklasser med hänsyn till deras val av tillvalsämnen *eller också* genom att man med bevarande av de gamla klassenheterna bedriver gruppundervisning eller individualiserad undervisning i de flesta ämnen och endast i tillvalsämnena helt skiljer eleverna åt.

Den nödvändiga differentieringen av kurserna med hänsyn till elevernas olika förutsättningar kan ske genom den uppdelning i *grundkurs och överkurser*, som omnämns i anvisningarna (nr 1) till varje ämne. Avsikten är att studieplanerna och de ovan nämnda supplementen med utförliga anvisningar och förslag successivt skall ge lärarna allt bättre hjälp i arbetet med att anpassa kurserna. För att ytterligare underlätta anpassningen av undervisningen efter förutsättningarna hos de olika elevgrupperna i en klass, har för vissa ämnen (moderna språk, matematik, fysik och kemi) utarbetats förslag till s. k. *alternativkurser*. Dessa ar exempel på hur man kan differentiera kurserna, och de har till omfattning och innehåll varierats efter olika elevers studiemål och förutsättningar.

Förebilden till timplan för klass 9 y upptar åtta olika grenar. För flertalet av dessa grenar finns två eller tre alternativa utformningar. Inom den ram, som förebilden till timplan erbjuder, finns således goda möjligheter för skoldistrikten att anpassa organisationen av 9 y till lokala förutsättningar och behov. Distrikten är emellertid inte bundna av förebilden utan har möjligheter att företa jämkningar i fråga om yrkesämnena eller inrätta grenar, som inte finns upptagna i förebilden. Eventuella avvikelser från förebilden till timplan för klass 9 y skall dock underställas skolöverstyrelsen för godkännande. Det bör observeras, att förebilden till timplanen inte upptar sådan undervisning för 9 y-elever som är helt förlagd till yrkesskola.

Undervisningen i 9 y riktar sig i första hand till elever, som har intresse för praktiskt arbete. Många, kanske de flesta, av eleverna har föga eller intet intresse för teoretiska studier. För andra elever överväger det praktiska intresset, i varje fall i denna ålder, men är förenat med både intresse för och förmåga till teoretiska studier. I synnerhet kan det teoretiska studieintresset stimuleras, om studierna inriktas på ämnen, som belyser och förklarar sammanhangen i det praktiska arbete eleverna är engagerade i. Andra elever åter är mest intresserade av de teoretiskt betonade sidorna av arbetet inom en näringsgren, som de på ett tidigt stadium vill inrikta sig på.

Organisationen av 9 y måste göra det möjligt att anpassa undervisningen till mycket skilda förutsättningar och intressen hos eleverna och ge tillfälle till både övervägande praktisk och övervägande teoretisk yrkesförberedelse. Detta gäller såväl inriktningen på yrke eller yrkesområde som arten och omfattningen av den utbildning eleverna avser att skaffa sig i och efter den nioåriga skolan.

För de grenar av 9 y, som man har haft någon erfarenhet av under de båda första försöksåren, har utarbetats huvudmoment med allmänna anvisningar. Dessa huvudmoment kan antingen tillämpas i den form de föreligger eller också tjäna till ledning vid utarbetande av mera lokalt betonade huvudmoment.

Utom huvudmoment finns också för flertalet grenar studieplaner med metodiska anvisningar, som kan ställas till förfogande för de lärare, som så önskar.

Enligt timplansförebilden upptar praktiskt yrkesarbete i allmänhet större delen av den tid, som anslagits till yrkesämnen. För flertalet grenar och alternativ är yrkesteorin begränsad till 6—8 veckotimmar. De allmänna försöksskolebestämmelserna anger det elevantal, som fordras för att undervisning under ledning av särskild lärare skall få ordnas i enbart yrkesteori eller i både yrkesteori och yrkespraktik.

Vissa grenar av 9 y är inriktade på bestämda yrkesområden. Detta gäller i synnerhet grenarna 1—4 och 6. Gren 7 a är i första hand avsedd för ungdomar, som är klart inriktade på olika hantverksyrken. Men den kan liksom b-alternativet av samma gren ge en förberedande utbildning också för andra yrkesområden än hantverket. För gren 5 och gren 8 anges i timplansförebilden inte några bestämda yrkesområden. När dessa grenar inrättas, organiseras de emellertid i anslutning till en för orten betydelsefull näringsgren eller industri och får därigenom en lokal yrkesinriktning.

Alternativ b inom gren 2 (husligt arbete) och gren 7 (hantverk och blan-

dade yrken) intar en särställning. De är avsedda att ge allmänpraktisk utbildning och orientering åt vissa elevgrupper. På gren 2 b samlas arbetet kring hushållsgöromål i vidsträckt bemärkelse, på gren 7 b kring metallarbete. För att medge största möjliga frihet vid undervisningens anpassning efter elevernas individuella förutsättningar och behov samt i den lokala utformningen av de allmänpraktiska grenarna anges endast ett samlat timtal per vecka för yrkesämnen.

De allmänpraktiska grenarna är främst avsedda för elever, som av en eller annan anledning inte i klass 9 kan börja en utbildning med sikte på ett visst yrkesområde. Men de har också en uppgift att fylla, när det gäller att öka elevernas möjligheter till utbildning för skilda yrkesområden i skoldistrikt med odifferentierat näringsliv och förutsättningar att i skolmässig form ordna endast en eller annan yrkesbestämd gren av 9 y. De allmänpraktiska grenarna bör således, allt efter elevernas skilda behov, kunna ge fortsatt yrkesorientering, förberedande allmänt praktisk utbildning eller utbildning med sikte på ett mera avgränsat yrkesområde.

På de båda allmänpraktiska grenarna bör i varje fall under större delen av läsåret både det praktiska arbetet och den vrkesteoretiska undervisningen förläggas helt inom enhetsskolan. I enstaka fall är det dock möjligt, att en allmänpraktisk utbildning kan förläggas till ett företag. När så sker, bör företaget ge också den yrkesteoretiska undervisningen.

Beträffande undervisningen i yrkesämnen på övriga grenar gäller, att den på gren 8 a förutsättes helt förlagd till industriskola, medan den på gren 6 c sker helt i yrkesskola eller enhetsskola. På gren 6 a och b samt gren 7 a sker den praktiska utbildningen i näringslivet. För återstående grenar och alternativ av 9 y (1, 2 a, 2 c, 3, 4, 5, 8 b) är det nödvändigt att med utgångspunkt från lokala förutsättningar och möjligheter avgöra, om yrkespraktiken skall organiseras inom yrkesskola eller enhetsskola eller om den bör ske helt eller delvis i företag utanför skolan.

När yrkesutbildningen sker i skolmässiga former, bör såvitt möjligt samma lärare ha hand om både den praktiska och den yrkesteoretiska undervisningen inom ett och samma ämne eller arbetsområde.

På grenarna 6 c och 8 b har den yrkesteoretiska undervisningen betydligt större omfattning än på övriga grenar av 9 y. Arbetet förutsätter därför hos eleverna både intresse för och förmåga till teoretiska studier. I vissa ämnen kan undervisningen på dessa grenar få en mera allmän karaktär och närmas till eller helt följa kursplanerna för 9 a och 9 g. Undervisningen skall dels kunna förbereda för förvärvsarbete inom yrkesområdet, dels kunna bilda grund för fortsatta studier även i skolor på gymnasiestadiet. För elever, som har planer på sådana fortsatta studier, bör undervisningen bedrivas så, att elevernas behov av kompletteringar vid inträde i högre skolor blir så litet som möjligt. Om en avdelning av 9 y enligt något av alternativen 6 c eller 8 b omfattar tillräckligt många elever (minst 12), kan separat undervisning eventuellt medges även i de allmänbildande ämnena. I andra fall kan samundervisning, i varje fall i viss utsträckning, med linje 9 a eller 9 g vara en lämplig lösning. Givetvis måste organisationen av undervisningen för alternativen 6 c och 8 b liksom för andra grenar av 9 y i varje enskilt fall utformas med hänsyn till de lokala förhållandena och elevernas förutsättningar.

Närmare synpunkter på de olika grenar och alternativ, som förebilden till timplan för klass 9 y upptar, meddelas till ledning för yrkesvalslärarnas rådgivning bland elever och målsmän och för den lokala planeringen av klass 9 y i Aktuellt från skolöverstyrelsen.

TIMPLANER

Timplan för klasserna 1—6 i Aa-skolor

Ämnen	Klass 1	2	3	4	5	6
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	9	11	10	10	8	7
Engelska	—	—	—	—	4	6
Hembygdskunskap med arbetsövningar	4	4	6	—	—	—
Orienteringsämnen:						
Historia, Samhällskunskap, Geografi, Naturkunskap[1]	—	—	—	6	6	6
Matematik	3	4	5	5	5	5
Teckning, målning och modellering	—	—	—	2	2	2
Musik	1	1	2	2	2	1
Gymnastik med lek och idrott[2]	1	2	3	3	3	3
Praktiska ämnen:						
Slöjd, Hemkunskap[4], Trädgårdsskötsel[5][3]	—	—	2	4	4	4
Summa veckotimmar[6, 4]	20	24	30	34	36	36

[1] Vid fördelning av undervisningstiden på ämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap tillämpas anvisningarna s. 16, och vid uppgörande av arbetsordning kan exemplen s. 142 ff. tjäna som ledning.

[2] Dessutom lekstunder och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotimme per klass. Friluftsdag kan uttagas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar).

[3] Därav frivilligt för skoldistrikten 2 veckotimmar i klasserna 4—6.

[4] Uppdelning av läraravdelning i undervisningsgrupper enligt därom för folkskolan gällande bestämmelser och enligt allmänna försöksskolebestämmelser.

[5] Undervisningstiden för ämnet hemkunskap bör motsvara sammanlagt minst 1 veckotimme.

[6] Där så är möjligt, skall undervisning i trädgårdsskötsel anordnas under omkring 20 lektionstimmar per läsår i klasserna 5 och 6.

Timplan för klasserna 7, 8, 9 a och

Ämnen	Klass 7 Oblig. ämnen	7 Till-vals-ämnen	8 Oblig. ämnen	8 Till-vals-ämnen	9 Oblig. ämnen
Kristendomskunskap	2	—	1	—	2
Modersmålet	4	—	3	—	4
Svensk tilläggskurs	—	3	—	4	—
Engelska	3½	—	—	4	—
Tyska	—	5	—	5	—
Franska	—	—	—	—	—
Historia	2	—	2	—	2
Samhällskunskap	1	—	2	—	2
Geografi	2	—	2	—	1
Biologi med hälsolära	1½	—	2	—	2½
Fysik	2	—	2	—	2
Kemi	—	—	3	—	1½
Matematik	3	—	4	—	4
Teckning, målning och modellering	1	—	1	—	2[1]
Musik	1	—	1	—	1
Gymnastik med lek och idrott[2]	3	—	3	—	3
Slöjd	2	—	1	—	—
Hemkunskap	4	—	1	—	—
Praktisk yrkesorientering[4]	—	—	—	4(+4)	—
Andra praktiska ämnen och yrkesämnen	—	3	—	4	—
Fritt valt arbete	—	2	—	1	—
Summa veckotimmar	32	5	28	9	27

[1] För de elever, som läser franska, minskas timtalet i teckning til

[2] Kan omfatta bl. a. även svensk tilläggskurs.

[3] Dessutom friluftsdagar motsvarande minst 1½ veckotimme p uttagas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar) har 3 veckotimmar, bör dessa förläggas till varannan dag.

[4] Praktisk yrkesorientering (4 vtr) kan även koncentreras och kor. Under läsårets återstående veckor sker då återläsning av de korna förlorade lästiden med 4 timmar per vecka, antingen omfa läroämnen eller vissa huvudämnen eller ett tredje tillvalsämne.

Förebild till timplan för klass 9 y

Veckotimmar i medeltal för hela läsåret

	1	2	3—5[8]	6			7		8	
	Jord- och skogsbruk	Husligt arbete	Industri (med besläktade hantverksyrken)	Detaljhandel och kontor			Hantverk och blandade yrken		Teknisk gren	
	1 a: jordbruk[1] 1 b: skogsbruk[2] 1 c: trädgårdsskötsel	2 a: husmoderskurs[3] 2 b: allmänpraktisk kurs 2 c: lanthushåll[1]	3: metallyrken 4 a: trätekn. yrken 4 b: träkem. yrken 5: annat för orten väsentligt yrkesområde (t. ex. textil och konfektion)	6 a: 3 dagar/vecka i näringslivet 6 b: 2 dagar/vecka i näringslivet 6 c: helt i skolan[5]			7 a: för elever med bestämd yrkesinriktning 7 b: allmänpraktisk kurs		Växelundervisning med industriskola	Inom enhetsskolan
				a	b	c	a	b	a	b
Läroämnen:										
Modersmålet	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Samhällskunskap	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Geografi	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1
Biologi med hälsolära	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Engelska	—	—	—	—	—	3	—	—	—	—
Fritt valt arbete[4]	3	3	2	2	2	3[6]	3	3(+3[6])	—	—
Summa	12	12	11	11	10	14	12	12(+3)	9	9
Gymnastik m. lek o. idrott	3[7]	3[7]	3[7]	2	2	3	3[7]	3[7]	—	3[7]
Yrkesämnen	25	23	25—28	26—29	28	20	24—27	22(+3)	31[8]	25[8]
Summa summarum	40	38	39—42	39—42	40	37	39—42	40	40	37

[1] Om lantmanna-, resp. lanthushållsskola finns i närheten, bör undervisningen i yrkesämnen om möjligt förläggas dit. — [2] Kontakt sökes med domänverkets eller skogsbolagens lokalförvaltningar eller skogsvårdsstyrelsen i länet för organisation av undervisningen i yrkesämnen. — [3] Om en yrkesskola i närheten har intresse och förutsättningar för att taga hand om utbildningen på grenen (grenarna), bör utbildningen helt förläggas dit och följa motsvarande för yrkesskolan gällande tim- och kursplan. — [4] T. ex. engelska eller tyska med praktisk inriktning eller tilläggskurs i modersmålet. — [5] Kan även omfatta t. ex. stenografi, textning och skyltning, textning och plakatmålning. Om stenografi väljes, bör undervisningen omfatta samtliga 3 timmar; dessutom bör eleven ha deltagit i detta ämne under minst 2 veckotimmar i klass 8. — [6] T. ex. räkenskapslära, maskinskrivning, teckning eller praktisk ritning, studier per korrespondens; alternativt tilläggstimmar i yrkesarbete. — [7] Kan inställas under vecka, som helt ägnas åt yrkesarbete i näringslivet. — [8] På industriskolan; timtalet inbegriper förekommande gymnastik, idrott, engelska m. m. enligt industriskolans timplan. — [9] Inklusive ytterligare erforderliga läroämnen och fritt valt arbete.

Yrkesämnen:

Jord- och skogsbruk	1		
	a	b	c
Jordbrukslära* med praktik	12	4	12
Husdjurslära* med praktik	7	2	—
Skogsvård	2	6	—
Avverkning och transport*	4	13	—
Maskin- och verktygsvård	**	**	1
Trädgårdslära* med praktik	—	—	12
Summa	25	25	25

* Jämte yrkesräkning.

** 5 timmar (ej medräknade vid summeringen). — Kan tagas i stället för fritt valt arbete.

Husligt arbete	2		
	a	b	c
Kostlära — Hemvårdslära med material- och redskapslära — Hushållsekonomi	4	*	4
Hushållspraktik	12	*	9
Sömnad	5	*	4
Barnavård med demonstrationer	2	2	2
Trädgårdsskötsel	—	—	2
Husdjurslära med praktik	—	—	2
Yrkesarbete med yrkesteori	—	21*	—
Summa	23	23	23

* Fördelning mellan yrkesarbete, hushållspraktik och yrkesteori efter det aktuella behovet.

Industri (med besläktade hantverksyrken)	3—5
Yrkesritning	2
Teknologi med yrkesräkning	5
Branschkännedom	*
Yrkesarbete	18—21
Summa	25—28

* 3 timmar (ej medräknade vid summeringen). Kan tagas i stället för fritt valt arbete.

Detaljhandel och kontor	6		
	a	b	c
Handelsräkning	2	2	3
Handelslära	2	2	3
Räkenskapslära	2	3	4
Maskinskrivning	2	3	3
Praktiskt kontors- eller butiksarbete		2	3
Ekonomisk geografi		2	2
Affärskorrespondens		—	2
Yrkesarbete	18—21	14	—
Summa	26—29	28	20

Hantverk och blandade yrken	7	
	a	b
Teknologi med yrkesräkning och yrkesritning	4*	—
Räkenskapslära	3	—
Yrkesarbete	17—20	—
Yrkesarbete (huvudsakligen på allmänpraktisk skolverkstad) med yrkesteori	—	22 (+ 3)
Summa	24—27	22 (+ 3)

* Individuella studier under lärares ledning, t. ex. på grundval av korrespondenskurser.

Anm. 1: Skoldag med läroämnen och/eller yrkesteori får ej omfatta mer än 7 undervisningstimmar (ej mer än 4 undervisningstimmar i följd).

Anm. 2: Studiebesök i för varje gren erforderlig omfattning kan genomföras på tid som anslagits för yrkesämnen.

HUVUDMOMENT MED ANVISNINGAR

Kristendomskunskap

Mål

Undervisningen i kristendomskunskap har till uppgift att ge eleverna kunskap om de bibliska skrifternas huvudsakliga innehåll, om kristen tro och etik, om huvuddragen av kristendomens historia och samfundsformer samt om viktiga icke kristna religioner. Den skall också ge inblick i nutidens religiösa och etiska grundfrågor. Undervisningen bör ske på ett sådant sätt, att eleverna uppfattar frågeställningarnas allvar och betydelse och så att den främjar deras personliga utveckling och bidrar till att skapa förståelse och respekt för olika uppfattningar i livsåskådningsfrågor.

Huvudmoment

Lågstadiet

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

I samband med hembygdskunskapen något om kyrkliga högtider, kyrkobyggnader och nutida kristen sed.

Enkla berättelser ur bibeln.

Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Förslag till fördelning på klasserna 1—3

Klass 1

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen. Något om nutida kristen sed (söndag, gudstjänst, bön, julseder).

Några kyrkliga högtider (advent, jul, trettondag jul). Enkla muntligt meddelade berättelser ur evangelierna. Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Klass 2

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Några kyrkliga högtider och minnesdagar (påsk, pingst, alla helgons dag).

Enkla muntligt meddelade berättelser ur evangelierna och gamla testamentet.

Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Klass 3

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Valda berättelser ur evangelierna om Jesu liv och verksamhet. Som bakgrund därtill miljöskildringar av Palestinas land och folk på Jesu tid samt ett urval berättelser ur gamla testamentet.

Något om hembygdens kyrkobyggnader och religiösa traditioner.

Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Mellanstadiet

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur nya testamentet, liknelser och Jesusord.

Några berättelser och texter ur gamla testamentet belysande den israelitiska religionens utveckling.

Berättelser och bilder ur kristendomens historia. Något om främmande religioner.

Några psalmer och sånger.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Fortsatt urval berättelser ur evangelierna om Jesu liv och verksamhet. Valda berättelser ur apostlagärningarna.

Några gestalter ur kristendomens historia från samma tid som under året behandlas i historia.

Några psalmer.

Klass 5

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Liknelser och Jesusord. Några kärnord ur Pauli brev.

Berättelser och bilder ur kristendomens historia från samma tid som under året behandlas i historia.

Några psalmer.

Klass 6

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Några berättelser och texter ur gamla testamentet belysande den israelitiska religionens utveckling.

Berättelser och bilder ur kristendomens historia från samma tid som under året behandlas i historia.

Något om främmande religioner.

Några psalmer.

Anm. Fördelningen av huvudmomenten för mellanstadiet på klasserna 4—6 kan alternativt göras i huvudsaklig anslutning till kursinnehållet för motsvarande klasser enligt Tim- och kursplaner för sjuårig folkskola, fastställda av Kungl. Maj:t den 4 juni 1954.

Högstadiet

Klass 7 och 8

Skildringar av det religiösa livets gestaltning inom olika kristna samfund och inom andra religioner. Missionen.

Bibelkunskap. Utvidgad framställning av den israelitiska religionens utveckling och Jesu verksamhet och förkunnelse.

Klass 9 a och 9 g

Sammanfattande behandling av kristna tros- och livsfrågor med beaktande av nutida problemställningar.

Klass 9 y

I samband med undervisningen i modersmålet, samhällskunskap och biologi behandlas livsåskådningsfrågor.

Förslag till fördelning på klasserna 7 och 8

Klass 7

Skildringar av det religiösa livets gestaltning inom olika kristna samfund och inom andra religioner. Missionen.

Klass 8

Bibelkunskap. Utvidgad framställning av den israelitiska religionens utveckling samt av Jesu verksamhet och förkunnelse.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och övrig lämplig litteratur eventuellt också uppgifter innebärande direkt studium av religiösa företeelser, gudstjänster inom olika samfund, samfundens organisation, intervjuer med aktivt församlingsfolk osv.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas t. ex. genom

skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i andra ämnen t. ex. i fråga om religions- och kyrkohistoriska moment med undervisningen i historia, i fråga om religionsgeografiska moment med undervisningen i geografi samt i fråga om etiska och sociala problem med undervisningen i hembygdskunskap och samhällskunskap samt sexualundervisningen. Anknytning bör också ske till undervisningen i musik.

Även vid undervisningen i kristendomskunskap bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva. Nutida skönlitteratur, särskilt personskildringar och lyrik, bör uppmärksammas på högstadiet, i den mån den ger belysning åt religiösa företeelser.

Texterna till psalmer och sånger inläres i regel i skolan i samband med att melodierna inövas.

5. Vid kristendomsundervisningen bör läraren alltid erinra sig, att de olika hem, från vilka eleverna på grund av rådande skolplikt kommer, ofta företräder olika uppfattningar i de frågor som behandlas. Han bör därför sorgfälligt undvika allt som kan verka såsom sårande angrepp på andras åskådning samt söka främja uppkomsten av en vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande. Det är av synnerlig vikt, att undervisningen i kristendomskunskap, utan att förlora i allvar eller stadga, bedrives så, att den inte kränker den enskildes erkända rätt till tankefrihet.

Vid urvalet av stoff och vid undervisningens bedrivande bör läraren noga ge akt på barnens behov av att känna trygghet.

6. Samtal i enkla etiska och religiösa frågor måste rätt mycket dominera undervisningen under det första året. Småningom lämnar dessa samtal plats för andra moment, men de bör givetvis förekomma under hela skoltiden, i den mån lärostoffet eller barnens intressen och frågor kan tas till utgångspunkt härför. På högstadiet kan dessa samtal få karaktären av diskussioner i etiska och religiösa frågor.

7. Bibelstudiet bör stå i centrum för undervisningen. För att bibelns innehåll skall bli tillgängligt för eleverna, torde det vara nödvändigt att på lägre stadier använda ett betydligt enklare språk än bibelöversättningens. Eleverna bör dock, så snart detta lämpligen kan ske, göra omedelbar bekantskap med bibeln.

Den första kristendomsundervisningen bör liksom undervisningen i hembygdskunskap anknytas till barnets värld och till kristendomens livsformer i barnets egen tid och bygd. I samband med julfirandet meddelas berättelserna om Jesu födelse och barndom, varigenom vinnes en naturlig anknytning till evangelierna. Med hänsyn till de första skolårens betydelse för bildandet av barnens etiska och religiösa föreställningar står i klasserna 1—5 studiet av nya testamentet, gestalter ur kristen personhistoria och kristendomens aktuella livsformer i centrum. De texter ur gamla testamentet, som behandlas på lågstadiet, bör tjäna såsom exempel på berättelser, som brukade framställas för judiska barn på Jesu tid, och avse att låta barnen lära känna det land och folk varur Jesus framgick. De bör väljas och behandlas

på sådant sätt, att de inte leder uppmärksamheten bort från evangeliets framställning utan fastmer bidrar till att belysa och förklara denna. I klass 3 och 4 ges en sammanhängande framställning av Jesu liv och verksamhet. Den föregås i klass 3 av åskådliga miljöskildringar från Palestinas land och folk på Jesu tid. Till det berättande stoffet ur evangelierna fogas valda berättelser ur apostlagärningarna om de första kristna. I klasserna 4—6 skildras några kristna gestalter från de tidsperioder, som samtidigt behandlas i historia. Det är emellertid av vikt, att undervisningen inte får en ensidigt historisk inriktning, så att kristendomens betydelse synes ligga i det förflutna. Evangeliets innehåll och de kristna gestalternas vittnesbörd bör ställas i direkt relation till nutidens livsproblem. Så ofta detta på ett naturligt och taktfullt sätt kan ske, bör man anknyta till elevernas liv och till förhållanden, som ligger deras erfarenhetsområde nära.

Efter den grundläggande och sammanhängande framställningen under de fem första skolåren av kristendomens uppkomst, egenart och nutida livsformer i barnens egen uppväxtmiljö ges i klass 6 en översiktlig framställning av den förkristna religiösa och kulturella utvecklingen inom den kulturkrets, där kristendomen uppkommit. De berättelser och texter ur gamla testamentet, som därvid kommer till användning, bör väljas så, att de på några väsentliga punkter belyser den israelitiska religionens utveckling. Densamma bör belysas även genom utblickar till sådana religioner och kulturer i Främre orienten, med vilka israeliterna kom i närmare beröring och av vilka de mottog mera betydelsefulla och förblivande intryck. Under studiet av gamla testamentet bör eleverna få en inblick även i dess litterära och allmänkulturella värden.

I klass 8 skall den sista bibelundervisningen inom enhetsskolan ges. Uppgiften måste här vara att uppliva och befästa i minnet kunskapen om bibelns faktiska innehåll samt att ge elementär kunskap om den bibliska religionens utveckling och de bibliska böckernas uppkomst. Genom att på detta stadium anlägga historiska synpunkter och införa det konkreta bibelstoffet som belysning och som källmaterial får man ett delvis nytt grepp på ämnet, samtidigt som man får tillfälle att i deras historiska sammanhang levandegöra avsnitt ur bibeln, som fortfarande är av central religiös och etisk betydelse.

8. De kyrkohistoriska bilder, som ingår i mellanstadiets kristendomsundervisning, behandlas så långt möjligt jämsides med motsvarande partier av historiekursen. Med religionshistoriskt stoff gör eleverna bekantskap redan på mellanstadiet dels genom kristendomsundervisningens bilder ur missionshistorien, dels genom historie- och geografiundervisningen. På högstadiet bör man ge en nutidsbetonad karaktär åt studiet av olika kristna samfund och främmande religioner. Undervisningen bör innehålla personskildringar och berättelser, den bör ge eleverna intryck av den levande religiositeten, och den skall orientera dem om det religiösa livets konkreta former och om de olika religionernas utbredning.

9. Behandlingen av tros- och livsåskådningsfrågor i klass 9 får karaktären främst av en sammanfattning och ett fördjupande av sådant som tidigare på ett förberedande stadium behandlats. Vidare beaktas, att behandlingen av troslära och sedelära inte får bli två från varandra fristående kursmoment

utan att sambandet mellan tro och liv ständigt fasthålles. Likaså är det angeläget, att man vid behandlingen av den kristna trosuppfattningen och däremot riktade invändningar framför allt uppmärksammar de mest aktuella frågeställningarna. Visserligen har historiska återblickar sitt stora värde, men väsentligast är, att eleverna kommer till insikt om att de problem, som behandlas på kristendomstimmarna, är desamma som tänkande nutidsmänniskor brottas med och som ingen kommer förbi.

10. I klass 9 y skall livsåskådningsfrågor behandlas vid undervisningen i modersmålet, samhällskunskap och biologi. Nykterhetsfrågan och sexualproblemen har en naturlig anknytning till det sistnämnda ämnet. Åtskilliga problem av såväl socialetisk som individualetisk karaktär hör samman med samhällskunskapen. Men framför allt kan och bör litteraturläsningen i klass 9 väljas så, att den ger underlag för behandlingen av livsåskådningsproblem. Lämpligt är, att en gemensam ämneskonferens för ämnena kristendomskunskap, modersmålet, samhällskunskap och biologi gör upp en plan för detta kursmoments behandling.

Modersmålet

Mål

Undervisningen i modersmålet har till uppgift att ge eleverna förmåga att tala naturligt, vårdat och tydligt, att enkelt, klart och korrekt uttrycka sina tankar i tal och i skrift, att med god behållning tillgodogöra sig muntlig framställning och litteratur av skilda slag samt att med vårdat uttal och uttrycksfullt läsa upp prosa och vers. Vid undervisningen bör hållas i sikte, att språket är ett viktigt medel för studier över huvud, för samlevnaden människor emellan och för den egna personlighetsutvecklingen. I övrigt bör undervisningen i modersmålet så bedrivas, att den uppmuntrar elevernas skapande verksamhet och ger dem intresse för svenskt språk och svensk litteratur samt för bildande läsning i allmänhet. Undervisningen bör också förmedla bekantskap med grannfolkens språk och litteratur.

Huvudmoment

Lågstadiet

Förberedande modersmålsundervisning med övergång till egentlig läsundervisning alltefter barnens individuella förutsättningar.

Muntlig framställning

Fria samtal.

Övningar för att öka elevernas ordförråd och främja deras språkförståelse.

Övning att lyssna.

Enkel dramatisering.

Läsning

Övningar för att grundlägga effektiv lästeknik, goda läsvanor och intresse för läsning.

Högläsningsövningar med individuell handledning eller i relativt homogena grupper.

Individuellt förberedd uppläsning av enkel text.

Tyst läsning, delvis efter elevernas fria val.

Enkla uppgifter för tyst läsning i syfte att vänja eleverna att klart uppfatta innehållet.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Enkel brevskrivning.

Textning som stöd för läsundervisningen. Välskrivningsövningar, varvid säker behärskning av bokstavsformer och bokstävernas sammanbindning till ord i första hand eftersträvas.

Fonetiska och visuella övningar för att uppmärksamma riktig stavning av ord, som barnen använder vid sitt skriftliga arbete.

Alfabetet. Övning att använda enkel ordlista och alfabetisk förteckning.

Övning att uppmärksamma och använda stor bokstav i egennamn och i början av mening samt skiljetecknen punkt, frågetecken och utropstecken.

Förslag till fördelning på klasserna 1—3

Klass 1

Inledande moment alltefter elevernas individuella förutsättningar: förberedande modersmålsundervisning med övergång till egentlig läsundervisning.

Muntlig framställning

Fria samtal. Övningar för att öka elevernas ordförråd och främja deras språkförståelse. Övning att lyssna. Enkel dramatisering.

Läsning

Övningar att urskilja och uttala ljuden samt att läsa ord, uttryck och korta meningar ävensom övningar för vinnande av ett tydligt och vårdat uttal. Övningar för att grundlägga goda läsvanor. Högläsning och förberedande övning i tyst läsning med individuell handledning eller i relativt homogena grupper av stycken med klart och enkelt språk och med innehåll, som ligger eleverna nära.

Skrivning

Textning huvudsakligen som stöd för läsundervisningen. Skrivning eller textning av uttryck och korta meningar ävensom fri skrivning.

Inlärande av lilla alfabetets bokstavsformer (skrivstil) och bokstävernas sammanbindning till ord.

Fonetiska och visuella övningar för att uppmärksamma riktig stavning av ord, som eleverna använder vid sin skrivning.

Skiljetecken efter lärarens anvisning.

Klass 2

Muntlig framställning

Fria samtal. Övningar för att öka elevernas ordförråd och främja deras språkförståelse. Övning att lyssna. Övningar för vinnande av ett tydligt och vårdat uttal. Enkel dramatisering.

Läsning

Fortsatta övningar för att grundlägga goda läsvanor. Högläsning och tyst läsning med individuell handledning eller i relativt homogena grupper av stycken med klart och enkelt språk och med ett innehåll, som kan väcka elevernas intresse. Individuellt förberedd uppläsning av enkel text.

Skrivning

Inlärande av stora alfabetets bokstavsformer. Fortsatt inövande av bokstävernas form och sammanbindning

Enkel fri skrivning, även i brevform, i aktuella sammanhang om sådant som eleverna själva iakttagit eller upplevt eller som hämtats från fantasins och sagans värld.

Fonetiska och visuella övningar för att uppmärksamma riktig stavning av ord, som eleverna använder vid sin skrivning. Inövande av vanliga ord i lämpligt urval. Uppdelning av ord i stavelser.

Inlärande av bokstäverna i alfabetisk ordning. Övning med en egen enkel, alfabetiskt ordnad ordlista.

Stor bokstav i egennamn och i början av en mening. Övningar att bilda enkla satser och att sätta punkt och frågetecken.

Klass 3

Muntlig framställning

Fria samtal. Övning att lyssna. Ordförklaringar och övningar för att öka elevernas ordförråd och främja deras språkförståelse. Övningar för vinnande av ett tydligt och vårdat uttal. Enkel dramatisering.

Läsning

Högläsning med individuell handledning eller i relativt homogena grupper. Individuellt förberedd uppläsning av enkel text. Dramatisering.

Tyst läsning, delvis efter elevernas fria val. Enkla uppgifter för tyst läsning i syfte att vänja eleverna att klart uppfatta innehållet.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande, enkel brevskrivning och annan aktuell skrivning.

Särskilda välskrivningsövningar, företrädesvis i början av terminerna, varvid eftersträvas säker behärskning av bokstävernas form och sammanbindning till ord i samband med ett ledigt utförande.

Inövande av riktig stavning av sådana ord, ordformer och uttryck, som eleverna använder vid sitt skriftliga arbete. Självständiga skrivövningar med ord och ordgrupper, som vållar svårighet vid rättstavningen. Uppdelning av ord i stavelser.

Övning att använda enkel ordlista och alfabetisk förteckning.

3—576172

Övningar att bilda enkla satser och att använda skiljetecknen punkt, frågetecken och utropstecken. Några vanliga förkortningar.

Mellanstadiet

Muntlig framställning

Fria samtal och diskussioner med material från livet utanför skolan eller från skolarbetet. Muntliga redogörelser.

Övning att lyssna aktivt.

Dramatisering.

Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfrågningar bl. a. i vanliga sociala situationer.

Läsning

Tyst läsning som stöd åt arbetet inom orienteringsämnena.

Tyst läsning med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga samt för att öka läshastigheten.

Övning att använda bibliotekskatalog, innehållsförteckningar och register samt uppslagsböcker.

Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Högläsningsövningar.

Individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Någon bekantskap med danska och norska.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Skrivning på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid exkursioner, studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Brev, telegram, blanketter.

Stavningen av i tal och skrift allmänt använda ord med särskilt beaktande av det ordförråd, som eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Klargörande av ords släktskap och sammansättning. Övningar att använda ordlista.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Ordkunskap

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet i anslutning till läsning, skrivning och muntlig framställning. Vanliga motsatsord samt synonymer och andra variationsmöjligheter.

Språklära

Uppmärksammande av riktig språkform vid muntlig och skriftlig framställning.

De vanligaste böjningsformerna av substantiv, adjektiv och verb. Någon kunskap om övriga ordklasser.

Subjekt och predikat. Satsens byggnad med subjektsdel och predikatsdel. Förening av satser med de vanligaste bindeorden.

Interpunktion.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Muntlig framställning

Fria samtal och muntliga redogörelser med material från livet utanför skolan, från skolarbetet och från intresseväckande avsnitt ur lästa böcker. Ordförklaringar. Övning att lyssna aktivt. Dramatisering. Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfrågningar bl. a. i vanliga sociala situationer.

Läsning

Högläsning — även enskilt och gruppvis — och individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Tyst läsning bl. a. i anslutning till arbetet inom orienteringsämnena med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga. Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Någon övning i att använda innehållsförteckningar och register samt uppslagsböcker. Orientering i ett bibliotek.

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Skrivning i anslutning till orienteringsämnena på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid exkursioner, studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Dramatiseringar t. ex i anslutning till orienteringsämnena. Brev. Övningar i syfte att berika ordförrådet och variera språket.

Stavningen av i tal och skrift allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av det ordförråd, som eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Något om ords släktskap. Fortsatta övningar att använda ordlista.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Språklära

Uppmärksammande av riktig språkform vid muntlig och skriftlig framställning. De vanligaste böjningsformerna av substantiv, verb och adjektiv.

Fortsatta övningar att sätta ut punkt, frågetecken och utropstecken. Övningar att använda komma vid utelämnat bindeord. Förkortningar.

Klass 5

Muntlig framställning

Fria samtal, diskussioner och muntliga redogörelser med material från livet utanför skolan, från skolarbetet och från intresseväckande avsnitt ur lästa böcker. Ordförklaringar. Övning att lyssna aktivt. Dramatisering. Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfrågningar bl. a. i vanliga sociala situationer.

Läsning

Tyst läsning bl. a. i anslutning till arbetet inom orienteringsämnena med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga. Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Fortsatt högläsning och individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet.

Fortsatta övningar att använda innehållsförteckningar, register och uppslagsböcker. Hur ett bibliotek kan utnyttjas.

Läsning av några enkla stycken på norska och danska.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Skrivning i anslutning till orienteringsämnena på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid exkursioner, studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Dramatiseringar t. ex. i anslutning till orienteringsämnena. Brev. Övningar i syfte att berika ordförrådet och variera språket.

Stavningen av i tal och skrift allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av det ordförråd, som eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Självständiga övningar i anslutning härtill och med samhöriga eller likartade ord och ordgrupper. Fortsatta övningar att använda ordlista.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Språklära

Uppmärksammande av riktig språkform vid muntlig och skriftlig framställning. I anslutning härtill och till undervisningen i engelska fortsatt behandling av substantiv, verb och adjektiv samt något om pronomen, adverb och räkneord. Övningar att i enkla satser känna igen subjekt och predikat; något om satsens byggnad med subjektsdel och predikatsdel.

Interpunktion, bl. a. hur man sätter komma mellan fullständiga satser, vid utelämnandet av bindeord och för att avskilja tilltalsord och betonade utropsord. Förkortningar.

Klass 6

Muntlig framställning

Samtal, diskussioner och muntliga redogörelser med material från livet utanför skolan, från skolarbetet och från intresseväckande avsnitt ur lästa böcker. Ordförklaringar. Övning att lyssna aktivt. Dramatisering. Fortsatta övningar i att göra förfrågningar och ge upplysningar.

Läsning

Tyst läsning bl. a. i anslutning till arbetet inom orienteringsämnena med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga. Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Fortsatt högläsning och individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet.

Fortsatta övningar att använda uppslagsböcker och att utnyttja bibliotekets böcker och hjälpmedel.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Skrivning i anslutning till orienteringsämnena på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid exkursioner, studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Dramatiseringar t. ex. i anslutning till orienteringsämnena. Brev. Enkla blanketter. Övningar i syfte att berika ordförrådet och variera språket, bl. a. motsatsord och synonymer.

Stavningen av i tal och skrift allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av det ordförråd, som eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Fortsatta självständiga övningar med samhöriga eller likartade ord och ordgrupper.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Språklära

Uppmärksammande av riktig språkform vid muntlig och skriftlig framställning. I anslutning härtill och till undervisningen i engelska sammanfattning av det förut genomgångna om ordklasserna. Fortsatta övningar att urskilja subjekt och predikat samt satsens subjektsdel och predikatsdel. Föreningar av satser med de vanligaste bindeorden.

Repetition av skiljetecken. Direkt och indirekt anföring.

Högstadiet

Muntlig framställning

Klass 7

Systematiska övningar i att uppträda inför publik med korta anföranden (3—4 min.) över förberedda ämnen, såsom arbetsbeskrivningar och redogörelser för egna upplevelser.

Enkla diskussionsövningar.

Övningar i att lyssna och framställa kritik.

Dramatiseringar av läst text och uppförande av korta teaterpjäser.

Samtal i anslutning till läst litteratur, aktuella händelser, episoder i skolan eller elevers egna upplevelser.

Referat och återreferat.

Övningar i att överbringa meddelanden och göra förfrågningar.

Förberedda och oförberedda uppläsningar.

Klass 8

Fortsatta systematiska övningar i att hålla korta anföranden, byggande såväl på egna erfarenheter som på material från uppslagsböcker och annan litteratur.

Förberedda diskussioner över ämnen, som ligger inom elevernas erfarenhetssfär. Något om sammanträdesteknik.

Fortsatta övningar i dramatiskt framträdande.

Referat som i föregående klass.

Ytterligare övning i uppläsning.

Klass 9

Övningar i att hålla korta anföranden som i föregående klasser.

Enstaka längre föredrag (10—20 min.) med eller utan manuskript, bl. a. i anslutning till övriga skolämnen, elevernas yrkesarbete och aktuella samhällsfrågor.

Fortsatta diskussionsövningar (även i mera allmänna frågor i anslutning till radio och tidningsläsning).

Övningar i dramatiskt framträdande som i föregående klasser (även i samband med läsning av kända dramatiska författare).

Uppläsningsövningar som i föregående klasser.

Anm. I samband med all muntlig framställning ägnas tillbörlig uppmärksamhet åt talvård.

Skriftlig framställning

Klass 7

Fritt skriftligt berättande.

Texter till bildserier och till tavlor med anekdotiskt motiv.

Berättelser om egna upplevelser.

Enkla referatuppgifter.

Enkla beskrivningsskisser.

Ämnen med möjlighet att kombinera exakta fackkunskaper och fantasipräglad berättande framställning.

Privatbrev och enkla praktiska skrivelser.

Klass 8

Fortsatta övningar som i föregående klass.

Berättelser, skildringar och beskrivningar, grundade på intervjuer och andra förfrågningar samt på böcker.

Beskrivningsskisser med stöd av noggrann iakttagelse och registrering av syn- och hörselintryck.

Arbetsbeskrivningar, lekbeskrivningar etc.

Rapporter och ögonvittnesberättelser.

Enkla fackämnen.

Referat, även av föredrag (i samband med övningar i anteckningsteknik).

Sammandrag av tidningsartiklar eller längre avsnitt ur läse- och läroböcker i orienteringsämnena.

Praktiska skrivelser: hänvändelser till myndigheter, rekvisitioner, annonser, räkningar, kvitton, blanketter etc. (i samverkan med andra ämnen).

Klass 9

Fortsatta övningar som i föregående klasser.

Beskrivningar av maskiner, redskap etc.

Arbetsbeskrivningar, grundade på egna iakttagelser.

Texter till diagram, kurvor, siffertabeller etc.

Enkla utredande ämnen.

Fackämnen i anslutning till orienteringsämnena och yrkesvalet.

Övningar i att sammanställa uppgifter ur två eller flera källor.

Praktiska skrivelser: dagordningar, protokoll, platsansökningar, tjänstebetyg etc. (i samverkan med andra ämnen).

Anm. Uppgifterna avser dels övningsskrivningar, skisser, som utföres under lärotimmarna och av vilka alla ej behöver rättas i sedvanlig ordning, dels uppsatser i mer traditionell form.

Litteraturundervisning

Texter av fiktionstyp

Till en början huvudsakligen ungdomslitteratur, presenterad så, att eleverna redan här vänjes att göra iakttagelser och reflexioner under läsningen och stimuleras till samtal om det lästa.

Så småningom övergång till litterärt värdefull litteratur, smidigt anpassad efter klassens mognadsnivå: först lättillgängliga texter, som tillgodoser behovet av spänning, humor, stämning osv., senare också texter, ägnade att utveckla elevernas smak, vidga deras perspektiv, locka till debatt i ämnen och livsfrågor, som ligger dem nära m. m. Berättande prosa bör dominera. Lyrik- och dramatikläsning avpassas efter klassens mognad, sammansättning och individuella intressen.

Sakprosa

Tidnings- och tidskriftsartiklar, reseskildringar, hobby- och arbetsbeskrivningar m. m. Systematiska övningar att inhämta fakta, sovra ut det väsentliga, studera ordval och terminologi.

Anm. Läsningen av texter av fiktionstyp bör utformas som högläsning av läraren i systematisk växelverkan med elevernas tystläsning. Den sistnämnda utökas successivt och förlägges så småningom huvudsakligen till fritid.

Skolans bibliotek bör innehålla några ungdomsböcker och litterärt värdefulla romaner samt någon antologi (lyrik och prosa) i så många exemplar, att varje elev under tystläsningsövningarna kan disponera ett eget och även får låna hem detta.

Förslag till fördelning på klasserna 7—9

Klass 7

Två eller flera ungdomsböcker i svenskt original eller översättning. Nyare svensk litteratur (fr. o. m. 1800-talets senare decennier): lättillgängliga texter, hämtade ur någon antologi för högstadiet eller valda av läraren.

Klass 8 och 9

Nyare svensk litteratur som i föregående klass, men med något svårare texter. Lektionsserier, grupperade kring litterära motiv, som ligger eleverna nära. Skildringar ur yrkeslivet, varvid även den senaste utvecklingen belyses. Gemensamt läses minst ett par romaner och gärna något drama i varje klass. (Läsning av sakprosa pågår i samtliga högstadiets klasser.)

Överkursuppgifter (alternativa)

A. *Läsning av romaner och noveller* (individuellt eller i diskussionsgrupper), helst i anslutning till den gemensamma kursen. (Fr. o. m. klass 7.)

B. *Lyrikläsning.* Välläsningsgrupper och sånggrupper. Lyrikrapsodier. Dikttolkning. Något om verslära. (Fr. o. m. klass 7.)

C. *Dramatikläsning* — gärna med utnyttjande av radio och teater. Diskussioner om film. Amatörteater. (Fr. o. m. klass 7.)

D. *Litteraturhistorisk orientering.* Ett antal viktigare författare i svensk litteratur fr. o. m. Strindberg, behandlade i kronologisk ordning (presentation och textprov). — Äldre litteratur under jämförelse med nyare texter. (Klass 8 och 9.)

Språklära

Klass 7

Satslära: Satser och satsföreningar. Det viktigaste om bisatser. Anföring. Huvudord och bestämningar.

Formlära: Det viktigaste om ordklasserna och deras böjning.

Skiljeteckenslära.

Ordbildning (sammansättning, några avledningstyper, omljud, ordfamiljer).

Ordbetydelse (synonymer, motsatsord).

Enklare språkriktighetsfrågor.

Klass 8

Sats- och formläran avslutad.

Skiljeteckensläran avslutad.

Ordbildning (avledning, ordfamiljer).

Ordbetydelse (synonymer, homonymer, betydelseförändringar, bilder, dialektala betydelseolikheter).

Riksspråk — dialekt.

Språkriktighetsfrågor.

Klass 9

Stilarter.

Ur språkets liv (äldre former i språket, språkens släktskap, etymologier, folkmål, arvord, lånord, främmande ord, ortnamn, familjenamn, förnamn, yrkesspråk, slangspråk, idrottsspråk etc).

Anm. Studiet av sats- och formlära avser i första hand sådana språkliga företeelser, som är av betydelse för den muntliga och skriftliga behandlingen av modersmålet. För elever med teoretisk studieinriktning bör form- och satslära bli föremål för en något fylligare behandling.

Rättstavning

Klass 7

Övningar för stärkande av förmågan att stava svenska och vanligare utländska ord.

Klass 8 och 9

Övningar för elever med stavningssvårigheter.

Norska

Klass 7 (ev. 8)

Läsning av några lättare texter. Hörövningar. Sånger på norska. Övningar i att använda ordlista.

Klass 9

Läsning, hörövningar och sånger som i klass 7 (8).

Något om skillnaden mellan bokmål och nynorsk. Några litterärt värdefulla texter.

Danska

Klass 8 (ev. 7)

Läsning av några lättare texter. Hörövningar. Sånger på danska. Övningar i att använda ordlista.

Klass 9

Läsning, hörövningar och sånger som i klass 7 (8).

Några litterärt värdefulla texter.

Bok- och bibliotekskunskap

Klass 7

Utvidgning och fördjupning av mellanstadiets kurs.

Biblioteksteknikska övningar (övning i att använda kortregistret och att finna rätt på böcker i ett bibliotek).

Alfabetiseringsövningar.

Träning i att använda några mindre uppslagsverk, såsom Sv. Akademiens ordlista och något kortfattat konversationslexikon.

Klass 8

Fortsatta biblioteksteknikska övningar.

Enkla excerperingsövningar i samband med arbetsuppgifter för muntlig framställning och som underlag för skriftlig framställning.

Biblioteksskrivningar.

Övning i att använda större uppslagsverk, såsom Östergren, Nysvensk ordbok och något mera omfattande konversationslexikon. Orientering på ortens bibliotek.

Klass 9

Upplysningar om bokens historia, bokformat, tryckstilar, benämningar på bokband och annan med bokframställning och bokutgivning sammanhängande terminologi.

Biblioteksteknikska övningar av större svårighetsgrad.

Fortsatta biblioteksskrivningar, varvid särskild vikt lägges vid begreppen citat och referat av källor. Källförteckningsövningar. Biblioteksorganisationen i Sverige.

Anm. Undervisningen i bok- och bibliotekskunskap bör i största möjliga utsträckning anknytas till undervisningen i övrigt.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser.* Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff ur läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och annan lämplig litteratur, vidare muntliga anföranden, diskussionsinledningar och deltagande i diskussioner, uppläsning, dramatisering, litteraturläsning, litteraturanalys, litteraturhistorisk orientering, skriftliga redogörelser och utredningar, biblioteksarbete av olika slag, tidningsstudier och redigerande av klasstidning, skoltidning eller föreningstidning.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, redovisas muntligen eller skriftligen på det för eleverna och åldersstadiet mest ändamålsenliga sättet.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan med övriga skolämnen bör ske systematiskt och kontinuerligt. Vid samlad undervisning, som rekommenderas för lågstadiet och som kan bedrivas med framgång även på mellanstadiet, är modersmålet det centrala ämnet. På lågstadiet omfattar den samlade

undervisningen dessutom hembygdskunskap med arbetsövningar, kristendomskunskap och sång. På mellanstadiet omfattar den samlade undervisningen utom modersmålet även orienteringsämnena och teckning, eventuellt ytterligare ämnen. De flesta skolämnena bör stödja modermålsundervisningen genom att ge övning i muntlig och oftast också skriftlig framställning. Detta bör uppmärksammas inte minst på högstadiet. Modersmålsundervisningen bör i sin tur i någon mån kunna stödja främst orienteringsämnena genom att stoff från dessa ämnen användes vid övningar i muntlig och skriftlig framställning samt genom litteraturvalet vid fri läsning. I allt skolarbete bör eleverna vänjas vid att själva öka sitt ordförråd genom att uppmärksamma nya ord och ta reda på deras betydelse.

5. Huvudmomenten har för åskådlighetens skull uppdelats på muntlig framställning, läsning, skrivning (skriftlig framställning) osv. Detta innebär inte, att de olika momentgrupperna bör eller kan hållas isär. Modersmålsundervisningen bör tvärtom betraktas som en enhet.

6. Eftersom elevernas språkliga utveckling är mycket olika, när skolundervisningen börjar, behöver många en förberedande modersmålsundervisning, innan den egentliga undervisningen i läsning och skrivning tar vid. Denna period, under vilken eleverna fritt bör få syssla med bilderböcker, pussel m. m., lyssna till berättelser och delta i samtal, ger läraren möjlighet att iakttaga deras ordförråd, deras sätt att tala och att uppfatta andras tal, deras koncentrationsförmåga, handmotorikens utveckling och annat av betydelse vid uppläggningen av undervisningen i läsning och skrivning. Tidpunkten för övergång till egentlig läsundervisning skall anpassas efter elevens individuella förutsättningar.

7. I fråga om muntlig framställning står på lågstadiet de dagliga samtalen i centrum. De kan röra sig om aktuella händelser, lekar och leksaker, skolarbetet. Dessa samtal är av stor betydelse för elevernas ordkunskap. Eleverna bör stimuleras att tala fritt och att berätta spontant. Anspråk på sammanhang och fullständighet kan först småningom ställas. Uppmärksammas bör, att nybörjare från skilda miljöer har olika talvanor. På mellanstadiet bör muntlig framställning på ett naturligt sätt övas genom att en del av undervisningstiden i modersmålet och orienteringsämnena anslås till samtal och diskussioner med utgångspunkt från ett aktuellt arbetstema, från klassens intressen och problem samt från tidningarnas och radions stoff. Vid muntliga redogörelser bör kraven på sammanhang och utförlighet först vara små och den hjälp, som ges, avpassas efter elevernas olika möjligheter och svårigheter.

På högstadiet bör särskilt orienteringsämnena ge tillfälle till talövningar och diskussioner, varvid uppmärksamhet ägnas inte bara åt innehållet utan också åt den muntliga framställningens teknik. Att denna sistnämnda speciellt uppmärksammas i modersmålsundervisningen är dock naturligt. Eleverna bör övas att hålla kortare anföranden inför klassen och därvid få hjälp att övervinna blyghet. Målet för all undervisning i muntlig framställning bör vara att lära eleverna att på ett intresseväckande sätt redogöra för egna iakttagelser, upplevelser och åsikter, att lugnt och sakligt deltaga i debatter samt att klart och koncist ge upplysningar i skilda ämnen. Därutöver bör de även få hjälp att nå

fram till en god röstbehandling och ett vårdat och tydligt uttal samt läras att uppmärksamt lyssna till andras framställning.

Enkel dramatisering under lekbetonade former kan förekomma på lågstadiet. Eleverna återger fritt, vad de läst eller hört eller hittat på. Pjäser med inlärda roller bör endast sparsamt förekomma. På mellanstadiet är dramatisering en lämplig form för grupparbete. Först på högstadiet bör man försiktigt kunna ställa vissa litterära krav på innehållet i det, eleverna uppför.

Barn med talrubbningar bör få hjälp på ett så tidigt stadium som möjligt. Denna hjälp bör ges individuellt och med största möjliga hänsyn.

8. Nybörjarundervisningen i läsning bör ge barnen en säker teknik att angripa nya ord och från början vänja dem att söka innehållet i det lästa. Det kontrolleras, att varje barn känner bokstäverna och säkert kombinerar ljud och bokstav. Förväxlingstendenser bör tidigt uppmärksammas. Undervisningen bör inte forceras utan följa det enskilda barnets utveckling och arbetstempo. Särskilda lässvårigheter uppmärksammas tidigt, och eleverna ges individuell hjälp, om möjligt i samråd med specialist. Elever, som ännu på mellanstadiet har svårigheter att läsa innantill, bör få läsmateriel av lämplig svårighetsgrad och speciell hjälp.

Tyst läsning i syfte att vänja eleverna att uppfatta och redovisa innehållet i det lästa kan förekomma på tidigt stadium, om uppgifterna är tillräckligt enkla och roande. Uppgifterna får inte ställa stora krav på elevernas skrivförmåga. Mot lågstadiets slut bör eleverna få övning i att på egen hand finna enkla fakta i lättillgänglig litteratur för orienteringsämnena. På mellanstadiet bör eleverna genom systematiska övningar få lära sig värdet av att vid läsningen iakttta och anteckna fakta. Utan sådan förberedelse kan de hemfalla till ren avskrivning. Övningsuppgifterna bör varieras efter elevernas mognadsgrad och sättas in, när de är av behovet påkallade. Det bör också klargöras, att en koncentrerad text skall läsas på ett annat sätt än en bred episk framställning. Dessa övningar intensifieras på högstadiet i samverkan med orienteringsämnena och bör ligga till grund för författandet av fackuppsatserna.

Från skolans början bör barnen i ett klassbibliotek ha tillgång till ett fylligt urval av böcker för fri läsning. Den fria läsningen av för åldern lämpad litteratur fortsättes på mellanstadiet och kan göras rikare genom att eleverna under vissa lektioner får samtala om lästa böcker och frivilligt ordna uppläsningstimmar som grupp- eller klassprogram. Även på högstadiet, där den litterära orienteringen sättes in, lägges stor vikt vid den fria läsningen. Här bör vid sidan av klassbiblioteket även skolbiblioteket och offentliga bibliotek tagas till hjälp.

Vid valet av litteratur för läsning i skolan måste man ständigt beakta elevernas intellektuella förutsättningar, intressen och mognadsgrad. Man bör ta hänsyn till elevernas geografiska och sociala miljö, och såväl pojkars som flickors intressen bör tillgodoses. Litteraturläsningen både i och utanför skolan bör inrikta elevernas intresse på värdefulla böcker, som kan befrämja personlighetsutvecklingen och ge tillfälle till samtal om sådant som är väsentligt för unga människor. Den bör också sikta till att bibringa eleverna goda läsvanor och motverka de lockelser, som en del lättillgänglig och smakförsämrande läsning ofta utövar.

9. I fråga om skrivning gäller, att elevernas första försök att uttrycka sina tankar på annat sätt än i tal på allt sätt bör uppmuntras. Övning att bygga ord med bokstavskort har betydelse för både läsning och skrivning. Vid undervisningen i såväl textning som skrivning med skrivstil bör läraren kontrollera, att eleverna får grundlig kännedom om bokstavens form i alla dess detaljer och att de får det förstadium av fria försök, som de behöver. Erfarenheten visar, att man vinner på att dröja med inlärningen av skrivstil, tills elevernas handmotorik uppövats genom olika manuella sysselsättningar och till dess att viss färdighet vunnits i läsning. Undervisningen måste anpassas efter de enskilda elevernas utveckling. Skrivställning, pennhållning och lutning är individuella, och detta bör respekteras. Övningsstunderna bör vara korta och övningarnas innehåll anknytas till den övriga undervisningen, så snart ske kan. Skrivsvårigheter bör tidigt uppmärksammas, och eleverna bör få individuell hjälp i samband med den hjälp, som ges vid lässvårigheter.

Det fria skriftliga berättandet bör på alla stadier stimuleras. Det bör syfta till att uppöva elevernas förmåga att efter sin egenart uttrycka tankar och känslor och återge upplevelser, erfarenheter och intryck. Efter hand måste allt större utrymme ges åt sådana övningsformer, som syftar dels till att låta eleverna med hjälp av fantasi och kunskapsstoff ge uttryck för sin personlighet och dels till att ge dem färdighet i att skriva sådant som vanligen förekommer ute i livet. Vid denna elevernas skriftliga framställning bör stegvis ökade krav ställas även på precision, koncentration och saklighet.

Det grundläggande arbetet i rättstavning bör utformas med hänsyn till att förmågan att stava rätt är olika hos olika elever och att den tid, som ägnas åt rättstavningsövningar, därför bör variera från elev till elev. Olika övningsteknik kan prövas för olika elever. På lågstadiet bör eleverna vänjas att fråga efter stavningen av ord och själva göra en enkel alfabetiskt ordnad ordlista. Målet för undervisningen i stavning är att lära eleverna att rätt stava i tal och skrift allmänt förekommande ord med särskilt beaktande av deras eget vid skrivning använda ordförråd, uppöva deras känslighet för att uppmärksamma felstavade ord och vänja dem att rätta med hjälp av ordlista.

10. Undervisningen i språklära har främst en rent praktisk uppgift och bör inte tidigare än nödvändigt belastas med svårtillgängligt eller blott mekaniskt inlärt stoff. På mellanstadiet är det viktigast att inlära ordens rätta böjningsformer och visa, hur ord och satser kan sättas samman för att ge variationer och göra språket rikare. Denna undervisning i det svenska språkets byggnad sker främst i nära anslutning till elevernas skriftliga och muntliga framställning och har till uppgift att ge dem nödvändiga kunskaper om svensk grammatik och språkriktighet överhuvudtaget samt någon uppfattning om vårt modersmåls utveckling och förhållande till andra språk. Då grammatikundervisningen tjänar praktiska behov och grammatiken bäst läres i naturliga sammanhang, bör mycket, som ej har direkt betydelse i modersmålsundervisningen, hänskjutas till undervisningen i främmande språk.

I fråga om danska och norska bör målet vara att lära eleverna att förstå enkla texter och att någorlunda begripa talad danska och norska. Beträffande denna undervisning hänvisas till de metodiska anvisningar, som utarbetats av skolöverstyrelsen.

11. Till ovanstående kommer efter hand att fogas supplementära anvisningar rörande undervisningen i modersmålet på samtliga stadier.

Svensk tilläggskurs

(Tillvalsämne i klasserna 7—9)

Mål

Svensk tilläggskurs avser att utveckla elevernas formella färdigheter i tal och skrift, stimulera deras läslust och inrikta den på värdefull litteratur samt i anslutning härtill ge något av den personliga fostran och allmänbildande orientering, som modermålsundervisningen har förutsättningar att skänka. Inom modersmålets ram har kursen förutsättningar att ge en viss motsvarighet till den språkliga skolning och allmänt kulturella bildning, som studiet av främmande språk får anses grundlägga.

Huvudmoment

Litteraturläsning enligt samma huvudlinjer som inom den obligatoriska undervisningen: ungdomslitteratur, romaner och noveller av litterärt värde, en rik och omväxlande sakprosa.

Talövningar (korta anföranden, diskussioner, fria samtal, lekar m. m.) i anslutning till de lästa texterna. Vällästningsövningar.

Skrivövningar (korta övningar av skiftande typ men också längre uppsatser) i anslutning till läskursen.

Litterär och allmänbildande orientering, aktualiserad av texterna, med hjälp av bl. a. grundbok, uppslagsböcker och biblioteksataloger.

Elementär språkundervisning, motiverad av de brister i lästeknik, framställningsförmåga, språkriktighet m. m., som kommit fram under nyssnämnda övningar (enskilt eller i grupp, medan andra kursdeltagare sysselsättes med tyst läsning, skrivövningar, biblioteksarbete etc).

Anvisningar

1. Det är av största betydelse, att undervisningen i den valfria tilläggskursen i svenska samlas kring sådant stoff och sådana arbetsformer, som är ägnade att intressera eleverna, och att den göres fruktbärande för studiet av andra grenar av modersmålsämnet. Tilläggskursen bör dessutom helst ha en enhetlig prägel och av praktiska skäl till det yttre kunna avgränsas från den obligatoriska modersmålsundervisningen. Detta torde bli möjligt, om man koncentrerar arbetet kring läsningen av en litteraturkurs, huvudsakligen omfattande god prosa, anpassad efter elevernas mognadsstadium. Omfattande och lustbetonad läsning får på detta stadium anses vara det mest naturliga sättet att vidga ordförrådet och uppöva sinnet för språkriktighet och stil. Kring litteraturkursen kan man lämpligen gruppera diskussioner och talövningar, skrivningar av olika typ, vällästningsövningar, biblioteksarbete m. m. Samtidigt har man här möjlighet att ofta komma i kontakt med problem, som ligger eleverna personligen nära eller öppnar perspektiv ut mot kulturliv och samhälle.

Givetvis bör arbetet med svensk till-

läggskurs bedrivas i så nära anslutning som möjligt till den obligatoriska modersmålsundervisningen, och det kan ibland vara fördelaktigt för elever, som deltar i undervisningen i både modersmålet och svensk tilläggskurs, att vissa gemensamma kursmoment koncentreras till ettdera av dessa ämnesområden.

För att ytterligare stimulera eleverna till intresse för arbetet med svensk tilläggskurs bör man söka variera övningsuppgifterna, som dock alla bör koncentreras kring en för eleverna tilltalande litteraturkurs som kärna, och samtidigt låta eleverna själva iaktta, hur de olika momenten har samband med och stöder varandra. Betydelsefullt är även att arbetsformerna omväxlar och bringas att efter hand alltmera närma sig de vuxnas. Med fördel kan här studiecirkelns arbetsmetoder komma till användning. Därigenom kan man också göra det lättare för de elever, som valt svensk tilläggskurs, att efter slutad skolgång i enhetsskolan finna vägen till det fria bildningsarbetet.

2. Den textkurs, som behandlas, bör omfatta dels en *fast* del, som samtliga elever läser och som lägges till grund för övningarna, och dels en *valfri*. Den fasta kursen skall vara omväxlande och tillgodose olika smakriktningar, vilka sedan individuellt kan odlas inom den valfria. De skönlitterära texterna bör dels tillgodose elevernas behov av äventyr, spänning, humor, svärmeri, dels vara av sådan art att de där möter sig själva, sina egna aktuella problem, den egna miljön och det samhällsliv, vari de håller på att växa in. Sakprosan skall omspänna ett rikt fält av intressen, t. ex. reportage av olika slag, beskrivningar av uppfinningar och upptäckter, idrottsspalter i tidningar, lek- och hobbyinstruktioner, debatter och uttalanden i ungdomsfrågor. Dagstidningarna, vissa tidskrifter och radion bjuder här ett rikt material.

Läsning samt talövningar och skrivövningar skall nära samverka, så att man för de senare ur texterna hämtar impulser, stoff, debattämnen, ordförråd och stilmönster, som för övrigt stundom bör diskuteras kritiskt.

Både talövningarna och skrivövningarna bör följa de grundlinjer som anges för muntlig framställning på högstadiet: eleverna tränas genom korta, ofta återkommande intressebetonade övningar att finna det mer och mer naturligt att inför andra muntligt redogöra för något och att arbeta med pennan i hand. Ett flertal av skrivövningarna bör ha den fria och avspända övningens karaktär.

Exempel på *muntliga övningar:* några figurer ur en roman (gruppuppgift), radioreportage från idrottstävlan (med intervjuer), beskrivning av uppfinning, samtal om för eleverna centrala problem i en litterär text, redogörelser och dramatiseringar med motiv bl. a. från elevernas yrkesarbete.

Exempel på *skrivövningar:* Rummet där du bor (impulskälla: interiörerna ur Hemsöborna), Två pojkar slåss (Mälarpirater), Funderingar under en cykeltur (Thorsten Jonsson: Flicka på cykel); fria fabuleringsövningar (med eller utan stödord ur texter); reportage, notisjakt, insändare, diskussion av det nyss utsedda landslaget (tidningläsning); lek-, hobby- och arbetsbeskrivningar; referatövningar. Emellanåt ges även större uppgifter, som kan fördelas mellan eleverna i grupper.

Även den elementära språkundervisningen bör smidigt infogas i den övriga arbetsplanen: för att kunna ha glädje av läsningen, deltaga i samtalen, klara sig i debatterna, få något ut av skrivövningarna måste man öva upp vissa färdigheter (t. ex. lästeknik, förmåga att tala tydligt, att uttrycka sig någorlunda korrekt i skrift, att använda ordlista för rättskrivningsbruk).

Engelska

Mål

Undervisningen i engelska har till uppgift att göra eleverna förtrogna med ett begränsat centralt förråd av ord och uttryck, så att de kan läsa och förstå lätt engelsk text, att grundlägga ett gott uttal samt att öva eleverna att uppfatta enkel och tydligt talad engelska och aktivt använda sitt ordförråd, främst muntligt och i någon mån i skrift. Studiet bör syfta till att eleverna även efter slutad skolgång intresserar sig för att läsa, höra och tala engelska.

Huvudmoment

Mellanstadiet (klasserna 5 och 6)

Läsning av engelska texter med gradvis ökat förråd av vanliga ord samt långsamt stegrad svårighetsgrad. Så småningom fri läsning. I lämpliga sammanhang upplysningar om engelska och amerikanska förhållanden, främst vardagslivet. Beaktande av engelska lånord i svenskan.

Uttal: inövande av de enskilda språkljuden och de vanligaste intonationstyperna. Kännedom om de fonetiska tecknen.

Hör- och talövningar. Regelbundna samtal, även eleverna emellan, i anslutning till de lästa texterna, muntliga reproduktioner och enkla talövningar om vardagliga ting. Inlärning av dialoger. Dramatisering. Sång.

Grammatik: grammatiska företeelser förklaras, då så behövs för språkförståelsen. De oundgängliga delarna av formläran samt den raka ordföljden inövas.

Skriftliga övningar: enkla övningar av växlande slag, såsom ifyllnadsövningar, diktamensskrivningar, översättning från och till engelska av enkla meningar och uttryck, fri skrivning, bland annat i brev- och dialogform, enkla reproduktioner, brevväxling.

Högstadiet

Fortsatt uttalsvård med beaktande av såväl intonation som enskilda språkljud. Läsning av engelska texter även i form av fri läsning.

Talövningar även eleverna emellan.

Dramatisering. Sång.

Grammatik: huvuddragen av formläran genomgångna och repeterade; syntaktiska partier, lästa i anslutning till text och i väsentliga delar repeterade.

Skriftliga övningar: övningar av växlande slag, avsedda att inöva och befästa ordförråd, fraseologiska kunskaper och grammatikens element, skrivningar av s. k. kombinerad typ, fri skrivning.

Förslag till fördelning av grammatikstoffet på klasserna 7—9

Klass 7

Alternativkurs 1

Grammatik, formlära: något utvidgat studium av substantivens numerus, avvikelser och genitivbildning, adjektivens komparation, räkneord och pronomen; modala hjälpverb och oregelbundna verb, adverb; syntax: delar av ordföljden, artikelläran, pronomen, översättning av vissa svenska modala hjälpverb, allt begränsat till lättutredda, högfrekventa företeelser (jfr detaljerade kursförslag i supplement).

Alternativkurs 2

Grammatik: i huvudsak lika med alternativkurs 1, dock med annan fördelning av aktivt och passivt kunskapsstoff (jfr för-

slag i supplement). Under vårterminen fyra (lätta) skrivningar på lärorummet t. ex. under dubbeltimmar.

Klass 8

Alternativkurs 1

Grammatik: utvidgat studium av tidigare behandlade kapitel med tyngdpunkten förlagd till formlärans framställning av pronomen och oregelbundna verb samt syntaxens artikel- och verblära (jfr förslag i supplement).

Alternativkurs 2

Grammatik: i huvudsak lika med alternativkurs 1. dock med annan fördelning av aktivt och passivt kunskapsstoff (jfr förslag i supplement).

Sex skrivningar (främst av kombinerad typ med även fri skrivning) fördelade på bägge terminerna och förlagda t. ex. till dubbeltimmar.

Klass 9

Alternativkurs 1

Grammatik: i huvudsak kompletterande studium av tidigare behandlade kapitel (jfr förslag i supplement). Repetition av de viktigaste delarna av det aktiva kunskapsstoffet.

Alternativkurs 2

Grammatik: i huvudsak lika med alternativkurs 1, dock med annan fördelning av aktivt och passivt kunskapsstoff (jfr förslag i supplement).

Sju skrivningar (s. k. halvdagsskrivningar) fördelade på bägge terminerna.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i engelska kan omfatta exempelvis läsning av texter på egen hand, brevväxling och inlärande av dialoger.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet redovisas, då det är fråga om individuell textläsning, lättast genom att läraren under samtal med eleven (helst på engelska) gör sig underrättad om att denne läst det han uppgivit och förstått det; i mån av behov sker översättning ordagrant till svenska av vissa partier; redovisning kan också ske genom muntliga eller skriftliga sammandrag eller diskussion i klassen.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske bl. a. med undervisningen i sång. Textläsning kan ske i samband med orienteringsämnena (exempelvis geografi). Undervisningen i engelska bör i görligaste mån stödja modersmålsundervisningen (språkanalys, ordkunskap).

5. Uttalsundervisningen bör i sin tjänst ta de moderna hjälpmedel, som

står till förfogande: radio, grammofon, film, magnetofon m. m. I fråga om ljudskriften uppmärksammas, att det här enbart är fråga om ett hjälpmedel vid begagnandet av ordlista och lexikon. På högstadiet kontrolleras, att eleverna fortfarande är förtrogna med ljudskriften.

6. Undervisningen bör i största möjliga utsträckning bedrivas på engelska, varigenom varje lektion blir en serie naturliga hör- och talövningar.

7. Vid valet av texter bör helst väljas stycken eller böcker av underhållande art, som genom sitt innehåll kan roa eleverna och hålla deras intresse vid makt. Därutöver bör väljas sådana texter, som i någon mån orienterar eleverna om vardagsliv och samhälleliga förhållanden i engelsktalande länder. Av värde är ej minst sådana texter, som ger prov på vad en resande bör veta (ord, uttryck och realia, som berör kommunikationer, hotell o. d.). Också brev, gärna av lätt affärsbetonat innehåll, förfrågningar, beställningar o. d. kan vara lämpliga, likaså enkla prov på teknikens språk, bruksanvisningar o. d. Av vikt är, att skolans bibliotek är välförsett med böcker och texter av här angiven art, även sådana som utgivits i engelskspråkigt land.

8. Grammatik läses normalt i samband med text, dvs. sådana företeelser behandlas, som denna ger anledning att ta upp. Studiet koncentreras på väsentligheter, och de exempel, som eleverna får i uppgift att lära in, bör vara enkla, lättlärda och till sitt innehåll lämpade för stadiet — det kan ibland vara tillrådligt att avkorta grammatikens exempel eller göra strykningar i dem. Såväl vid preparation som redovisning av grammatikläxan upptas till behandling ett flertal (korta) exempel utöver språklärarens, ägnade att belysa och ge övning på den företeelse, som studeras. Grammatikens regler skall läras in, men säker behärskning av de till dessa hörande exemplen är att betrakta som än viktigare för studiet. Övning med grammatikbelysande exempel behöver inte innebära ett ensartat översättande; den kan med fördel ingå som ett moment i textbehandling på engelska eller i konversationen. — Renodlad grammatikbehandling på svenska får inte inkräkta på det, som bör utgöra lektionens viktigaste och mest omfattande moment, texten och vad därtill hör, samt konversationen.

9. Vissa delar av den behandlade kursen — grammatik, ordförråd, fraseologi — skall av eleverna behärskas aktivt, dvs. inläras så, att de kan nyttiggöras vid konversation och vid översättning till (fri skrivning på) det främmande språket. Beträffande andra delar kräves endast passiv behärskning, varvid eleverna bör ha lärt tillräckligt av språkmaterialet i fråga för att uppfatta konstruktioner och fraser i text och tal på språket men inte förväntas kunna använda det, då de själva uttrycker sig på det främmande språket.

10. Alternativkurs 1 representerar den normala studiegången för högstadiets elever. I avsikt att ge möjlighet till önskvärd differentiering av studierna har kurser utarbetats i form av supplement, som närmare anger arten och omfånget av den för olika intresseinriktningar avpassade undervisningen i ämnet engelska. Redan i klass 7 bör för vissa elevgrupper grammatikstudiet inskränkas till nödvändiga notiser i samband med textläsningen. Alternativkurs 2 är avsedd för elever, som önskar en mer krävande kurs. De elever, som avser att i klass 9 välja g-linjen, bör redan i klasserna 7 och 8 läsa alternativkurs 2.

Tyska

Mål

Undervisningen i tyska har till uppgift att göra eleverna förtrogna med ett begränsat centralt förråd av ord och uttryck, så att de kan läsa och förstå lätt tysk text, att grundlägga ett gott uttal samt att öva eleverna att uppfatta enkel och tydligt talad tyska och aktivt använda sitt ordförråd, främst muntligt och i någon mån i skrift. Studiet bör syfta till att eleverna även efter slutad skolgång intresserar sig för att läsa, höra och tala tyska.

Huvudmoment

Högstadiet

Läsning av tyska texter med gradvis ökat förråd av vanliga ord samt långsamt stegrad svårighetsgrad. Småningom fri läsning. I lämpliga sammanhang upplysningar om vardagsliv och samhällsförhållanden i tysktalande länder.

Uttal: inövande av de enskilda språkljuden och de vanligaste intonationstyperna.

Hör- och talövningar (även eleverna emellan), dels i form av fria samtal, dels i anslutning till läst text. Inlärning av dialoger. Dramatisering. Sång.

Grammatikstudium i anslutning till läst text och begränsad till de för förståendet av tysk text väsentliga partierna.

Skriftliga övningar, i första rummet ägnade att inöva och befästa ordförrådet samt grammatikens element, främst formläran.

Förslag till fördelning på klasserna 7—9

Klass 7

Läsning av tyska texter med gradvis ökat förråd av vanliga ord samt långsamt stegrad svårighetsgrad. Småningom fri läsning. I lämpliga sammanhang upplysningar om vardagsliv och samhällsförhållanden i tysktalande länder.

Uttal: inövande av de enskilda språkljuden och de vanligaste intonationstyperna.

Hör- och talövningar (även eleverna emellan), dels i form av fria samtal, dels i anslutning till läst text. Inlärning av dialoger. Dramatisering. Sång.

Grammatik: det viktigaste av formlärans framställning av substantivens, adjektivens, pronominas och verbens formbestånd. Några spridda fakta ur syntaxen (jfr detaljerade kursförslag i supplement).

I anslutning till den muntliga undervisningen skriftliga övningar av ringa svårighetsgrad, i första rummet ägnade att inöva och befästa ordförrådet samt grammatikens element, främst formläran.

Klass 8

Alternativkurs 1

Läsning av lättare text med centralt ordförråd, delvis kursivt. Memorering. Hör- och talövningar (även eleverna emellan). Korta muntliga reproduktioner.

Grammatik: utvidgat studium av tidigare behandlade kapitel jämte övning på formbeståndet i satssammanhang. Ytterligare några väsentliga förcteelser i formlära och syntax (jfr förslag i supplement).

Tillämpningsövningar.

Under vårterminen tre lätta skrivningar, som till art och innehåll nära ansluter sig till den muntliga undervisningen.

Alternativkurs 2

I huvudsak lika med alternativkurs 1, dock med en annan fördelning av aktivt och passivt kunskapsstoff. Beträffande grammatikkurs, se supplement.

Klass 9

Alternativkurs 1

Läsning av lättare text, delvis kursivt. Hörövningar. Talövningar, såväl anslutande till text som fria. Muntliga reproduktioner och korta referat. Repetition av den mera intensivt behandlade kärnan i den lästa textkursen.

Grammatik: kompletterande studium av formläran samt något utvidgat studium av syntaxen. Repetition av de viktigaste delarna av det aktiva kunskapsstoffet (jfr förslag i supplement).

Tillämpningsövningar. Sex lätta skrivningar, varav åtminstone två utförda utan hjälpmedel (ordbok och grammatik).

Alternativkurs 2

I huvudsak lika med alternativkurs 1, dock med en annan fördelning av aktivt och passivt kunskapsstoff. Beträffande grammatikkurs, se supplement.

Sex lätta skrivningar, flertalet utförda utan hjälpmedel.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i tyska kan omfatta exempelvis läsning av texter på egen hand, brevväxling och inlärande av dialoger.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet redovisas, då det är fråga om individuell textläsning, lättast genom att läraren under samtal med eleven (helst på tyska) gör sig underrättad om att denne läst det han uppgivit och förstått det; i mån av behov sker översättning ordagrant till svenska av vissa partier; redovisning kan också ske genom muntliga eller skriftliga sammandrag eller diskussion i klassen.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske bl. a. med undervisningen i sång. Textläsning kan ske i samband med orienteringsämnena (exempelvis geografi). Undervisningen i tyska bör i görligaste mån stödja modersmålsundervisningen (språkanalys, ordkunskap).

5. Uttalsundervisning bör i sin tjänst ta de moderna hjälpmedel, som står till förfogande: radio, grammofon, film, magnetofon m. m.

6. Undervisningen bör i största möjliga utsträckning bedrivas på tyska, varigenom varje lektion blir en serie naturliga hör- och talövningar.

7. Vid valet av texter bör helst väljas stycken eller böcker av underhållande art, som genom sitt innehåll kan roa eleverna och hålla deras intresse vid makt. Därutöver bör väljas sådana texter, som i någon mån orienterar eleverna om vardagsliv och samhälleliga förhållanden i tysktalande länder eller som ger prov på vad en resande bör veta (ord, uttryck och realia, som berör kommunikationer, hotell o. d.). Också brev, gärna av lätt affärsbetonat innehåll, förfrågningar, beställningar o. d. kan vara lämpliga, likaså enkla prov på teknikens språk, bruksanvisningar o. d. Av vikt är, att skolans bibliotek är välförsett med böcker och texter av här an-

4—576172

given art, även sådana som utgivits i tyskspråkigt land.

8. Grammatik läses normalt i samband med text, dvs. sådana företeelser behandlas, som lektyren ger anledning att ta upp. Studiet koncentreras på väsentligheter, och de exempel, som eleverna får i uppgift att lära in, bör vara enkla, lättlärda och till sitt innehåll lämpade för stadiet — det kan ibland vara tillrådligt att avkorta grammatikens exempel eller göra strykningar i dem. Såväl vid preparation som redovisning av grammatikläxan upptas till behandling ett flertal (korta) exempel utöver språklärans, ägnade att belysa och ge övning på den företeelse, som studeras. Grammatikens regler skall läras in, men säker behärskning av de till dessa hörande exemplen är att betrakta som än viktigare för studiet. Övning med grammatikbelysande exempel behöver inte innebära ett ensartat översättande; den kan med fördel ingå som ett moment i textbehandling på tyska eller i konversationen. — Renodlad grammatikbehandling på svenska får inte inkräkta på det, som bör utgöra lektionens viktigaste och mest omfattande moment, texten och vad därtill hör, samt konversationen.

9. Vissa delar av den behandlade kursen — grammatik, ordförråd, fraseologi — skall av eleverna behärskas aktivt, dvs. inläras så, att de kan nyttiggöras vid konversation och vid översättning till (fri skrivning på) det främmande språket. Beträffande andra delar kräves endast passiv behärskning, varvid eleverna bör ha lärt tillräckligt av språkmaterialet i fråga för att uppfatta konstruktioner och fraser i text och tal på språket men inte förväntas kunna använda det, då de själva uttrycker sig på det främmande språket.

10. Alternativ 1 representerar den normala studiegången för högstadiets elever. I avsikt att ge möjlighet till önskvärd differentiering av språkstudierna har kurser utarbetats i form av supplement, som närmare preciserar arten och omfånget av den för de olika intresseinriktningarna avpassade undervisningen i tyska.

Alternativkurs 2 är avsedd för elever, som önskar en mer krävande kurs. De elever, som avser att i klass 9 välja g-linjen, bör redan i klasserna 7 och 8 läsa alternativkurs 2.

Franska

Mål

Undervisningen i franska har till uppgift att grundlägga ett gott uttal, att ge övning i att läsa och förstå lätt fransk text och därigenom förbereda fortsatta studier i franska.

Huvudmoment

Inövande av ett gott uttal med uppmärksammande av såväl de enskilda ljuden som ord- och satsaccenten.

Läsning av lätta texter med gradvis ökat centralt, huvudsakligen konkret ordförråd. Upplysningar om franskt vardagsliv och franska samhälleliga förhållanden. Uppmärksammande av franska lånord i svenskan.

Hörövningar främst i anslutning till de lästa texterna i syfte att grundlägga förstående av talad franska. Vanliga vardagsfraser. Talövningar i enklaste form för inövande av ordförrådet och viktiga verb- och pronomenformer. Sånger.

De oundgängligaste delarna av formläran. Av syntaktiska företeelser den raka ordföljden.

Anvisningar

I tillämpliga delar gäller de anvisningar, som fogats till huvudmomenten ämnena engelska och tyska.

Hembygdskunskap med arbetsövningar

Mål

Undervisningen i hembygdskunskap med arbetsövningar har till uppgift att hjälpa eleverna att förstå och orientera sig i den värld de lever i, att ge dem en så vitt möjligt på egna upplevelser och iakttagelser grundad förstahandskännedom om ting och förhållanden, som deras naturliga vetgirighet och intresse inriktar sig på under den första skolåldern, att hjälpa dem till anpassning och till samarbete med andra och att skapa intressegrund för senare, mera differentierade studier.

Arbetsövningarna bör tjäna elevernas allmänna utveckling, ge dem möjlighet att i fri skapande verksamhet ge uttryck för sina tankar och känslor, gestalta sina erfarenheter alltefter individuella möjligheter samt stödja den övriga undervisningen.

Huvudmoment

Lågstadiet

Hembygdskunskap

Hemmet och skolan. Mor och far, syskon, släkten, kamraterna, skolans personal. Förhållandet till barn och vuxna, som barnet kommer i kontakt med: hjälpsamhet, vänlighet, artighet, hänsyn. »Skolan ett hem med särskilda uppgifter.» Hur skolan hjälper. Lek och arbete i skolan, lek och arbete hemma, gemensamma uppgifter, ömsesidig hjälpsamhet, ansvar. Ordningsregler: för gemensam trevnad och hänsyn.

Byggnader. Några vanliga möbler och husgeråd, vad de är gjorda av, något om deras vård. Kläder, något om vad de är gjorda av, något om deras vård. Maten, något om var den kommer ifrån: lantgården, trädgården, långt bortifrån.

Något om vanliga ämnen i barnens omgivning. Varning för frätande, giftiga och eldfarliga ämnen. Några säkerhetssynpunkter på användningen av elektrisk ström, eld och gas. Brandkåren. Lek och fritidssysselsättning under olika årstider. Lämpliga och farliga leksaker.

Högtider och festdagar. Vanliga helgseder hos oss. Något om helgseder hos barn i andra länder.

På gatan och landsvägen. Trafiken på gata och landsväg. Försiktighet på skolvägen med hänsyn till trafiken. Enkla trafikregler. Polisen. Tillämpningsövningar vid studieutflykter och under friluftsdagar.

Några vanliga sätt att färdas. Hur man uppför sig på resor.

Brev och brevbärare. Telefon och radio: hur de bör användas.

I hembygden och ute i världen. Hembygden och något om hemlandskapet (-länet). Iakttagelser av arbetsliv, samfärdsel, bebyggelse och terrängförhållanden.

Enkla kartor och karttecken samt enkla geografiska termer. De fyra väderstrecken.

Något om andra trakter av Sverige samt främmande länder och folk, i den mån de aktualiseras av barnens frågor

och intressen eller av undervisningen i övrigt. Något om globen.

Växter och djur. Iakttagelser under olika årstider av växter och djur i hemmet, skolan, trädgården, parken eller skogen, på ängen, vid något vatten och vid fågelbordet osv. Lantgårdens djur. Enkla försök, exempelvis frösådd. Främmande djur och växter inom barnens intressesfär. Naturvård och djurskydd: kärlek till naturen; ansvar och hänsyn för allt levande; hur djur och växter hjälper oss.

Hälsan. Skolläkare, skolsköterska, tandläkare. Elementära samtal om människokroppen. Några viktiga hälsoregler. Sexualundervisning.

Tid och väderlek. Årstider. Månader. Veckodagar. Klockan. Dagarnas längd. Sol, måne, några stjärnbilder.

Väderleksiakttagelser, termometern.

Varor och andra ekonomiska värden. Torget och affärer, som barnen brukar besöka, hur man uppför sig där. Vägning och mätning. Köp och betalning, barnens egna slantar, sötsaker. Aktsamhet med egen, andras och allmän egendom. Sparverksamhet.

Förr i världen. Enkla historiska sagor och berättelser, som har anknytning till hembygden eller aktualiseras av barnens frågor.

Arbetsövningar

Fri målning, teckning och modellering med olika slag av material. Motiv dels fritt från omvärlden och fantasin, dels i avsikt att stödja och illustrera undervisningen i övrigt.

Enkel småslöjd: vikning, klippning, rivning, klistring, träslöjd, sömnad, vävning, virkning, stickning, flätning. Fritt val av uppgifter. Förfärdigande av föremål för lek, hem och skola.

Enkla hemsysslor övas i den utsträckning lokaler och materiel medger. Däri kan ingå exempelvis husliga sysslor (även lekkök), vård av egna tillhörigheter, plantering och skötsel av växter.

Förslag till fördelning på klasserna 1—3

Klass 1

Vår skola. Vägen till skolan. Enkla trafikregler. Hemmet. Iakttagelser av växt- och djurlivet i omgivningen. Våra plikter mot djuren. Lantgårdens djur. Handelsboden. Något om tidsindelningen. Några högtider och festdagar. Enkla hälsoregler. Förberedande sexualundervisning. Aktuellt stoff.

Exkursioner. Arbetsövningar. Enkla försök.

Klass 2

Minnen från sommaren. Skolan och hemmet. Hjälp och förmåner i samhället. Vår föda. Våra kläder. Våra bostäder. Något om arbetslivet i omgivningen. Pengar och varor. Vanliga sätt att färdas. Enkla trafikregler. Högtider och festdagar. Tid och väderlek. Iakttagelser av växt- och djurlivet i omgivningen. Rätt umgänge med naturen. Enkla hälsoregler. Aktuellt stoff.

Exkursioner. Arbetsövningar. Enkla försök.

Klass 3

Några vanliga växter och djur i hembygden. Fortlöpande naturiakttagelser.

Om hembygdens arbetsliv, samfärdsel, bebyggelse och terrängförhållanden samt i samband därmed enkla karttecken och enkla geografiska begrepp. De fyra väderstrecken. Väderleksiakttagelser. Anordningar för skydd, välfärd och ordning i hembygden. Historiska minnen och sägner, knutna till hembygden.

Sagor och berättelser ur Sveriges äldsta historia.

Något om hemlandskapet (-länet).

Elementära samtal om människokroppen med återblick på förut behandlade hälsoregler.

Aktuellt stoff.

Exkursioner. Arbetsövningar. Enkla försök.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och färdigheter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser.* Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan exempelvis bestå i att muntligt eller skriftligt och med hjälp av målning, teckning eller modellering redogöra för egna iakttagelser och för erfarenheter, som vunnits genom personliga kontakter, läsning, film eller radio.

2. Eleverna bör så småningom systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra iakttagelser och enkla försök och på grundval härav dra slutsatser.

Inom ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar erbjuder sig särskilt rika möjligheter till exkursioner och ett laborativt arbetssätt, vilka bör väl tillvaratas, så att direkta iakttagelser i stor utsträckning kan ligga till grund för undervisningen.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Vid arbetsövningar av olika slag kan eleverna stimuleras till samarbete om en gemensam uppgift redan under de första skolåren, innan de mognat för grupparbete i egentlig mening. Vid studieutflykter med iakttagelser av djur- och växtliv, hemortens terrängförhållanden och historiska minnen, trafik o. d. kan uppgifter likaså ges gemensamt åt större eller mindre grupper av elever.

4. För att göra det möjligt att i större utsträckning använda sådana arbetsformer som förutsättes i punkterna 1—3 här ovan, blir det nödvändigt att relativt strängt sovra lärostoffet. Vissa delar av huvudmomenten göres till föremål för ganska ingående behandling med omfattande inslag av varierade övningar i ovan nämnt syfte, under det att andra moment behandlas översiktligt.

5. Då ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar bygger på barnens aktuella intressen och behov av orientering, är en intim samverkan med lågstadiets övriga ämnen given. I den samlade undervisningen får modersmålet stoff och motivering från hembygdskunskapen och ger i sin tur stoff, t. ex. från elevernas läsning. Samtal och redogörelser över upplevelser och iakttagelser är ägnade att öka elevernas ordförråd, ge begrepp och ordna upp föreställningar, vilket allt kommer undervisningen i modersmålet direkt till godo. Allt eftersom elevernas färdighet i läsning och skrivning ökar, blir samverkan mellan modersmålets olika grenar och hembygdskunskapen allt starkare. I hembygdskunskapen ingående moment av samhällskunskap har många beröringspunkter med kristendomskunskap (Hemmet och skolan, Högtider och festdagar). Anknytningsmöjligheter finnes även till undervisningen i räkning, sång och musik samt gymnastik.

6. Huvudmomenten omfattar hela lågstadiet och har ej annat än förslagsvis uppdelats i bestämda avsnitt för olika klasser. Det är ofta lämpligt att behand-

la samma stoff vid skilda tillfällen i olika årsklasser inom stadiet. Aktuella händelser, barnens upplevelser och läsning, film och radio inom och utom skolan kan ge anledning till förnyad behandling av tidigare använt stoff. Barnens ökande iakttagelseförmåga och färdighet möjliggör nya utblickar och variation i tillämpningen.

Under hela lågstadiet och inte minst under tredje skolåret bör undervisningen i hembygdskunskap inriktas på att bibringa barnen en konkret orientering om konkreta ting, utformad så att en god intressegrund skapas för senare mer differentierade studier med ofta övervägande boklig inriktning.

7. En gemensam kursgång för olika skolor kan inte fastställas. Lokala och geografiska förhållanden måste få göra sig starkt gällande vid den enskilde lärarens kursplanering, liksom hänsynen till elevernas förhållanden, mognad och behov. Särskilda, lokalt betonade studieplaner för undervisningen i hembygdskunskap bör om möjligt utarbetas till lärarens ledning. Huvudmomenten har för överskådlighetens skull sammanförts under sammanfattningsrubrikerna Hemmet och skolan, Högtider och festdagar etc. Momenten har ej placerats i tänkt ordningsföljd för undervisningen utan behandlas, när så befinnes lämpligt.

8. Samhällskunskapen blir en betydande del av hembygdskunskapen. Den samhälleliga orienteringen på lågstadiet syftar bl. a. till att underlätta övergången för eleverna från hemmet och den lilla kamratgruppen till större sociala enheter: skolan — hembygden. För att känna sig hemmastadda behöver eleverna genom besök och samtal få en första elementär orientering om den nya omgivningen. Vidare bör reda skapas i fråga om sociala föreställningar, som eleverna tillägnat sig. Viktigt är att undervisningen ger eleverna motivering för goda vanor och för samarbete med andra barn och vuxna.

9. I elevernas omgivning finns ämnen och företeelser, som det har stor praktisk betydelse, att de känner till, kan reda sig med och har respekt för, t. ex. elektricitet, eld och gas, giftiga och brännbara vätskor. I olika sammanhang (Hemmet och skolan, Varor och andra ekonomiska värden) har dylika moment upptagits. Detta stoff har, förutom rent praktisk betydelse för åldersstadiet, också betydelse som intressegrund för senare ämnesstudier i fysik och kemi. Under rubrikerna Hemmet och skolan, Hälsan, I hembygden och ute i världen, Växter och djur, Förr i världen, har stoff upptagits som har betydelse för senare ämnesstudier i naturkunskap, geografi och historia.

10. Praktisk ekonomisk fostran intar ett viktigt rum i hembygdskunskapen. Det dagliga livet i skolan, liksom behandlingen av intresseområdena Hemmet och skolan, Hälsan, Varor och andra ekonomiska värden, ger osökt anledning att lära eleverna sparsamhet och aktsamhet med t. ex. egna och kamraternas kläder och tillhörigheter i övrigt, skolmateriel och möbler.

11. För sexualundervisningens uppläggning kan råd och uppslag hämtas ur den handledning härför, som utfärdats av skolöverstyrelsen.

12. Trafikundervisningen, som upptagits under rubriken På gatan och landsvägen, bör främst bedrivas i form av praktiska övningar med tanke på elevernas behov av att kunna reda sig med hemortens trafikförhållanden. Undervisningen kan i stor utsträckning förläggas till gymnastiklektionerna.

13. Arbetsövningarna bör få en fri och allsidig uppläggning. Lärarens uppgift bör i första hand vara att inspirera, att stimulera elevernas fantasi och skaparglädje, att ställa varierande, för åldersstadiet lämpligt arbetsmaterial till deras förfogande och att lära dem praktiska arbetssätt. Individuella olikheter i elevernas uttryckssätt bör på allt sätt uppmuntras. Rättelser och kritik bör undvikas.

För teckning och målning är grova hårpenslar och borstpenslar, dextrin och vattenfärger (täckfärger), kol samt mjuka kritor nödvändiga på detta åldersstadium.

Inom småslöjden bör både pojkar och flickor få tillverka föremål av trä, textilt och annat material för sin lek och sitt arbete.

Historia

Mål

Historieundervisningen har till uppgift att ge eleverna en grundläggande orientering om mera betydelsefulla händelser, tidsföreteelser och personligheter i svensk, nordisk och allmän historia. I möjligaste mån bör den ge en sammanhängande överblick över historien från äldsta tid till nutiden med aktgivande inte blott på den politiska utan även på den ekonomiska, sociala, rättsliga och kulturella utvecklingen. Undervisningen bör, genom att ta sikte på sådana företeelser som är betydelsefulla för förståelsen av vår egen tid, bidraga till elevernas samhälleliga och kulturella orientering. Den bör genom strävan efter objektivitet skapa respekt för sanning och sanningssökande.

Huvudmoment

Lågstadiet

(Ingår i hembygdskunskapen under rubriken Förr i världen.)

Mellanstadiet

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur svensk, nordisk och allmän historia, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karakteristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mer utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Berättelser och bilder ur svensk historia till omkring 1450 samt några kompletterande bilder från forntidens och medeltidens allmänna historia.

Drag ur hembygdens historia.

Klass 5

Berättelser och bilder ur svensk historia från omkring 1450 till omkring 1650 och några kompletterande bilder ur allmänna historien från samma tid.

Drag ur hembygdens historia.

Klass 6

Berättelser och bilder ur svensk historia från omkring 1650 till nuvarande tid. För tiden fram till omkring 1720 en mer utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder. Några kompletterande bilder ur allmänna historien från samma tid.

Drag ur hembygdens historia.

Högstadiet

Klass 7 och 8

Sveriges och dess nordiska grannländers historia samt allmän historia med huvudvikten lagd på tiden efter 1720.

Belysning av historiska sammanhang och problem.

Längdsnitt.

Klass 9 a och 9 g

Antiken.

Längdsnitt, därav ett om hembygdens historia.

Förslag till fördelning på klasserna 7 och 8

Klass 7

Sveriges och dess nordiska grannländers historia samt allmän historia med huvudvikten lagd på tiden efter 1720 till 1800-talets mitt.

Belysning av historiska sammanhang och problem.

Längdsnitt.

Klass 8

Sveriges och dess nordiska grannländers historia samt allmän historia från 1800-talets mitt till innevarande tid.

Belysning av historiska sammanhang och problem.

Längdsnitt.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval härav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. För att göra det möjligt att i större utsträckning använda sådana arbetsformer som förutsättes i punkterna 1—3 här ovan, blir det nödvändigt att relativt strängt sovra lärostoffet. Vissa delar av huvudmomenten göres till föremål för ganska ingående behandling med omfattande inslag av varierade övningar i ovan nämnt syfte, under det att andra moment behandlas översiktligt.

5. Historieämnet bör samverka med i främsta rummet kristendomskunskap (religions- och kyrkohistoriska moment), modersmålet (litteraturhistoriska moment), samhällskunskap, geografi och de konstnärliga ämnena (musikhistoriska, konsthistoriska moment). Även vid undervisningen i historia bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

6. De livfulla berättelser och åskådliga bilder, varom huvudmomenten för mellanstadiet talar, bör väljas så, att de, utom betydelsefulla politiska händelser och historiska personligheter, framhäver sådana drag, som vi anser vara karaktäristiska för olika tidsmiljöer. I vissa av dessa framträder mera den andliga kulturen, i andra rättsförhållandena, de sociala, de ekonomiska eller de tekniska etc. Näringslivet under de äldre perioder, som står i centrum för mellanstadiets undervisning, var relativt enkelt och kan därför göras lättbegripligt och intressant: utvecklingen står i samband med redskapens (teknikens) historia. Politiska händelser och historiska personligheter uppmärksammas i den mån de är ägnade att fånga elevernas intresse eller är av väsentlig betydelse för förståelsen av ett tidsskedes förhållanden.

Vid undervisningen på mellanstadiet om tiden efter 1720 kan exempelvis följande bilder ur den svenska och allmänna historien tänkas bli behandlade: Om nya handelsvägar, handelskompanier och kolonier, Kampen för frihet, jämlikhet och broderskap, På Gustav III:s tid, Maskiner och fabriker skapar nya levnadsvillkor, De två världskrigen och Våra dagars historia.

7. På högstadiet kan behandlingen av tiden före 1720 lämpligen ske i form av längdsnitt, som ger väsentliga synpunkter på den historiska utvecklingen. Därvid lägges nya synpunkter på lärostoffet och betonas de historiska sammanhangen. Vid behandlingen av tiden efter 1720 bör vikt läggas såväl vid staternas politiska historia som vid den ekonomiska, sociala, rättsliga, tekniska och kulturella utveckling, som lett fram till det nutida samhället. Kursen i antikens historia, som bör anpassas efter elevernas studiemål, är avsedd att ge eleverna en uppfattning av epokens betydelse för vår egen tid, »arvet från antiken». Man bör därför, särskilt i klass 9 a, beakta de sidor av antikens samhällsförhållanden och kulturliv, som är ägnade att belysa sådana utvecklingslinjer genom historien, som tas upp i längdsnitten och som kan bidra till en fördjupad förståelse även av nutiden.

I klass 9 a och 9 g, där huvudmomenten omfattar så vitt skilda ämnesområden som dels Antiken och dels Längdsnitt, därav ett om hembygdens historia, torde det vara fördelaktigt med koncentrationsläsning på så sätt, att exempelvis antiken behandlas under höstterminen och övriga kursmoment under vårterminen. Av de längdsnitt genom svensk och allmän historia, som ingår i kursen, kan exempelvis några av de följande tänkas bli behandlade: Teknikens utveckling, Sveriges viktigaste exportartiklar genom tiderna, Det svenska bergsbrukets historia, Merkantilism — liberalism — socialism, Kampen om haven och kolonierna, Världsvälden från antiken till våra dagar, Från Pax romana till FN, Den svenska riksdagens historia, Kungamakt och adel i Sveriges historia, Ståndssamhälle, klassamhälle, organisationssamhälle, Sverige och Danmark, Sverige och Norge, Sverige och Finland, Sverige och Ryssland, Sverige och Frankrike.

8. Undervisningen måste vara objektiv, även när det gäller att skildra strider, som vårt folk utkämpat med främmande makter. Kulturer och folk bör inte ses isolerade, den växelverkan som ägt rum mellan olika folk och kulturer bör framhävas, likaså det fredliga arbetets kulturskapande betydelse. Av särskild vikt är att eleverna bibringas en klar uppfattning om det gemensamma i de nordiska ländernas utveckling.

9. Då tillfälle ges, bör läraren redan på ett tidigt stadium med enkla exempel

belysa den historiska forskningens problemställningar och metodik och därigenom lägga grund för en kritisk värdering av källorna och den historiska litteraturen. Så ofta som möjligt bör konkreta bilder och notiser ur hembygdens historia användas för att levandegöra det historiska skeendet i större sammanhang. Det egna landskapets (länets) historia bör få en relativt fyllig behandling.

Samhällskunskap

Mål

Undervisningen i samhällskunskap har till uppgift att orientera eleverna om det nutida samhället. Den avser dessutom att med hänsyn till arbetslivets krav orientera dem om olika yrken och utbildningsmöjligheter samt söka hjälpa dem att lära känna sina personliga förutsättningar för olika studiebanor och yrkesvägar. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt sådana samhällsföreteelser, som eleverna redan har kommit eller kan väntas komma i personlig beröring med. Större vikt bör läggas vid samhällsinstitutionernas syfte och verksamhet än vid deras organisationsformer. Utgående från hembygden och det svenska samhället bör studiet vidgas till att omfatta den nordiska gemenskapen och det mellanfolkliga samarbetet.

Studierna i samhällskunskap bör utveckla förmågan att finna och utnyttja lämpliga källor och olika slags studiematerial, förstå de använda begreppen och uppfatta framställningens innehåll. Eleverna bör öva sig att läsa med kritik och omdöme, finna sammanhang och draga slutsatser, begripligt framlägga resultatet av sitt studiearbete och tillämpa de vunna kunskaperna i nya situationer.

Den sociala samlevnadens värden och fordringar skall klargöras för eleverna. Under ständig växelverkan med skollivet i dess helhet bör undervisningen bidraga till att uppodla socialt värdefulla egenskaper, såsom samarbetsvilja, hänsyn till andra människor, ansvarskänsla samt respekt för lagar och överenskommelser.

Studiet bör läggas så, att det hos eleverna grundlägger ett intresse för allmänna frågor och samhällsarbete och stimulerar viljan till egna insatser, anpassade efter vars och ens förmåga. Undervisningen syftar på det hela taget till att väcka förståelse för vårt samhälles grundvärden och till att främja elevernas utveckling till aktiva, omdömesgilla och ansvarsmedvetna medborgare i ett fritt land.

Huvudmoment

Lågstadiet

(Ingår i hembygdskunskap under rubrikerna Hemmet och skolan, På gatan och landsvägen, I hembygden och ute i världen, Varor och andra ekonomiska värden.)

Mellanstadiet

Sociala moment inom lågstadiets hembygdskunskap erhåller fortsatt och utvidgad behandling. Särskilt uppmärksammas följande moment:

Frågor som aktualiserats för barnen genom tidningar, radio och film, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Hemkommunens arbetsliv, fritidsliv och allmänna planering.

Hur man tillgodoser olika mänskliga behov, t. ex. i fråga om föda, kläder, bostäder.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning i fråga om skötsel av egna tillhörigheter, skolinventarier m. m. Något om ekonomisk planläggning och sparandets betydelse. Sparverksamhet.

Övning att rätt använda samhälleliga inrättningar, såsom post, telefon, telegraf, järnväg och andra trafikmedel.

Regler och lagar: i privatlivet, i skolan, i föreningar, på idrottsplatsen, i samhället.

Säkerhetsfrågor, bl. a. brandskydd, civilförsvar och (i samband med gymnastik med lek och idrott) trafik.

Något om hur samhället hjälper och skyddar. Varför vi betalar skatt.

Orientering om de olika studievägarna på enhetsskolans högstadium. I samband därmed en första studie- och anlagsorientering.

Studiebesök.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Sociala moment som aktualiserats för barnen genom tidningar, radio och film, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Hur man tillgodoser olika mänskliga behov, t. ex. i fråga om föda och kläder.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning i fråga om skötsel av egna tillhörigheter, skolinventarier m. m. Något om ekonomisk planläggning och sparandets betydelse. Sparverksamhet.

Arbetsliv och fritid i hemmet.

Sed och regler i privatlivet, i skolan och i trafiken.

Studiebesök. Övning att använda olika slags studie- och arbetsmaterial.

Klass 5

Sociala moment som aktualiserats för barnen genom tidningar, radio och film, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Våra bostäder. Riskmoment i bostäderna.

Säkerhetsfrågor, bl. a. brandskydd och civilförsvar.

Regler och stadgar i föreningar, på idrottsplatsen och i trafiken.

Hemkommunens arbetsliv, fritidsliv och allmänna planering.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning. Sparverksamhet.

Studiebesök. Övning att använda olika slags studie- och arbetsmaterial.

Klass 6

Sociala moment som aktualiserats för barnen genom tidningar, radio och film, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Något om hur samhället hjälper och skyddar. Varför vi betalar skatt.

Vedertagna umgängesformer; fest och tradition. Lagar och förordningar, som berör oss i det dagliga livet.

Övning att rätt använda samhälleliga inrättningar, såsom post, telefon, telegraf, järnväg och andra trafikmedel.

Orientering om de olika studievägarna på enhetsskolans högstadium. I samband därmed en första studie- och anlagsorientering.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning. Sparverksamhet.

Studiebesök. Övning att använda olika slags studie- och arbetsmaterial.

Högstadiet

Klass 7 och 8

Familjen och hemmet; skolan.

Kamratliv, praktisk föreningskunskap, fritidsfrågor, folkbildningsarbete.

Lag och rätt, ordningsmakt, rättskipning, sed och oskriven lag.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning, ekonomiska institutioner, ungdomens ekonomiska problem, orientering om olika sparformer.

Elementära psykologiska frågor i lämpliga sammanhang.

Teoretisk yrkesorientering: Orientering rörande yrken och sysselsättningar. Olika former av yrkesutbildning. Anlagsorientering i anslutning till genomgången av yrkesvärlden. Ekonomiska frågor i samband med yrkesvalet och yrkesutbildningen. Lagar och bestämmelser, som gäller för ungdom på arbetsmarknaden. Studieorientering inför ämnes- och linjevalet. Arbetsförmedlingen.

Klass 9

Familjerättsliga frågor.

Socialgrupper och samhällsstruktur.

Folkrörelser och andra organisationer, de politiska partierna. Tidningspressen.

Staten: riksdag, regering, viktiga förvaltningsgrenar, kyrkan.

Kommunerna, speciellt hemkommunen och dess aktuella problem.

Demokratins innebörd och huvudproblem.

Samhällsekonomi.

Socialpolitik, viktiga samhällsproblem.

Nordiskt och internationellt samarbete.

Elementära psykologiska frågor i lämpliga sammanhang.

Teoretisk yrkesorientering: Fortsatt studie- och yrkesorientering med viss differentiering på klasserna 9 a, g och y, varvid i klass 9 g särskilt orienteras om gymnasiets linjedelning.

Förslag till fördelning på klasserna 7 och 8

Klass 7

Familjen och hemmet, skolan.

Kamratliv, praktisk föreningskunskap, fritidsfrågor, folkbildningsarbete.

Elementära psykologiska frågor i lämpliga sammanhang.

Teoretisk yrkesorientering: Yrkesorientering omfattande i huvudsak hemortens vanligaste yrkesområden. Förberedande anlagsorientering. Yrkesutbildningens betydelse.

Studieorientering inför ämnesvalet.

Klass 8

Lag och rätt, ordningsmakt, rättskipning, sed och oskriven lag.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning, ekonomiska institutioner, ungdomens ekonomiska problem, orientering om olika sparformer.

Elementära psykologiska frågor i lämpliga sammanhang.

Teoretisk yrkesorientering: Fortsatt och vidgad yrkesorientering. Anlagsorientering. Ekonomiska frågor i samband med yrkesvalet och yrkesutbildningen. Arbetsförmedlingen. Lagar och bestämmelser, som gäller för ungdomar på arbetsmarknaden.

Studieorientering inför linjevalet.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i samhällskunskap kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, vidare stoff från läse- och bredvidläsningsböcker, tidningar, tidskrifter och annat tryckt material, film, radio, studiebesök, intervjuer och annan personlig kontakt med samhällsföreteelser av olika slag samt arbete i ungdomsföreningar och inom klassens eller skolans självstyrelse.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval härav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i de flesta av skolans ämnen, t. ex. med kristendomskunskap (etiska och sociala problem, kyrklig organisation, hemkommunens religiösa förhållanden), modersmålet (sociala problem i litteraturen), historia (den historiska bakgrunden till samhällsföreteelserna av i dag), geografi (samhällsekonomi, arbetsliv), gymnastik med lek och idrott (trafikundervisning), hemkunskap (familjen och hemmet, den enskildes och hemmets ekonomi, samhällets kollektivanordningar till hemmets tjänst, socialpolitiken) och praktisk yrkesorientering (som komplement till den teoretiska yrkesorienteringen). Elevernas muntliga och skriftliga framställning bör vid undervisningen i samhällskunskap liksom i övriga ämnen uppmärksammas och i möjligaste mån utvecklas.

5. Den samhälleliga orienteringen på lågstadiet syftar bl. a. till att underlätta övergången för barnen från hemmet och den lilla kamratgruppen till större sociala enheter: skolan — hembygden (se Hembygdskunskapen, punkt 8).

6. På mellanstadiet vidgas barnens sociala kontakter, och samhällsorienteringen måste därför utsträckas till större områden och fördjupas på punkter, som tidigare berörts flyktigt och tillfälligt. Undervisningen bör göras enkel och konkret och i största möjliga utsträckning bygga på barnens egna iakttagelser. Väl förberedda studiebesök utnyttjas för att skapa åskådliga föreställningar om samhällsföreteelserna. En viktig uppgift även på detta stadium är att komplettera och skapa reda i de föreställningar, som barnen tillägnat sig på egen hand, bl. a. från tidningar, radio, film, kamrater och vuxna. På mellanstadiet kan barnen bibringas ökad förståelse för enkla sammanhang i samhällslivet. Elementära jämförelser kan göras med förhållandena i närbelägna samhällen. Regelbundna samtal kan föras om aktuella företeelser. Undervisningen bör motivera och utveckla goda vanor: samarbete, hänsyn, ansvar, aktsamhet om gemensam egendom, ekonomisk omtänksamhet etc.

7. På högstadiet bör undervisningen i främsta rummet behandla förhållandet mellan individen och olika samhällsbildningar: hemmet, skolan, föreningen, hemkommunen, det svenska samhället, världssamhället. Viktigt är, att problemen får konkret belysning. Sociologiska, nationalekonomiska och juridiska frågor behandlas ur rent praktisk synvinkel. Nödvändigheten av att var och en har kännedom om vissa viktigare, i laga ordning givna bestämmelser inskärpes, och de vanligast förekommande formerna av ungdomsbrottslighet uppmärksammas. På detta åldersstadium kan betonas, att många samhällsproblem ännu är olösta. Förhållandet mellan gemenskap och självständighet, mellan plikt och frihet diskuteras. Tidningsstudier bör bedrivas med beaktande av värdet och begränsningen hos pressen som kunskapskälla. Bilder och film bör komma till användning som komplement till elevernas egna iakttagelser under studiebesök o. d. Ständigt måste hållas i minnet, att kunskapsmålen ej får skymma blicken för övriga studiemål inom samhällskunskapen: värderingar, intressen, färdigheter och vanor.

8. Psykologin har inte kunnat få ställningen av ett särskilt ämne. Emellertid bör enkla psykologiska problem kunna tagas upp i lämpliga sammanhang inom andra ämnen och främst i samhällskun-

skap. Den teoretiska yrkesorienteringen leder till samtal om begåvnings- och arbetspsykologi. Barn- och ungdomspsykologi i enkel form tages upp under rubriken Familjen och hemmet. Socialpsykologiska synpunkter på individens beteende i grupp och i massa har sin plats vid behandlingen av bl. a. kamratliv, föreningskunskap, fritidsfrågor och partier. Brottsligheten och alkoholfrågan är problem, som kräver kommentarer av psykologisk art.

9. Ekonomisk fostran intar ett viktigt rum i samhällsundervisningen. Den enskildes och hemmets ekonomi hör närmast hemma under rubrikerna Fortsatt behandling av enkla ekonomiska frågor och Sparandets betydelse (mellanstadiet), Arbetets betydelse, Familjen och hemmet och Utbildningens ekonomi (högstadiet). På högstadiet bör uppmärksamhet ägnas åt sådana moment som budget, enkel bokföring, sparande i samband med sparverksamhet, försäkringar. Den mera detaljerade handledningen av dessa moment samt tillämpningsövningarna bör emellertid ha sin plats i hemkunskap och övriga praktiska ämnen. Samhällsekonomin har sin plats främst på högstadiet under rubrikerna Enkla ekonomiska frågor, Ekonomiska institutioner och Samhällsekonomi. Bland ekonomiska frågor, som kan tagas upp och ges en elementär och konkret behandling, märkes: konsumtion och produktion, nationalinkomst, inkomstfördelning, sparande, kapitalbildning, ränta, penningvärde, index, konjunkturer, rationalisering och arbetsfördelning, in- och utrikeshandel, valutor, företagsformer samt näringslivets organisationsväsen.

10. En viktig uppgift är att föra eleverna i kontakt med föreningslivet. Föreningskunskap har därför upptagits bland huvudmomenten. Skolföreningarna samt ungdomsföreningar och andra föreningar i hemorten bildar här en naturlig utgångspunkt. Idrottsrörelsen bör behandlas i detta sammanhang. Viktigt är också att grundlägga kulturella fritidsintressen och att skapa kontakt med det frivilliga folkbildningsarbetet.

11. Bland de viktiga samhällsproblem, som bör behandlas, kan nämnas: befolkningsfrågan, bostadsfrågan, nykterhetsfrågan, kulturfrågor, landsbygdens problem. Problemen diskuteras dels från allmänna synpunkter, dels med hemkommunens särskilda förhållanden som utgångspunkt. I samband med elevernas egna diskussioner varnas för sådana falska generaliseringar och vilseledande argument, som ofta uppträder under debatter i samhällsfrågor.

12. Vid behandlingen av »Socialpolitik, Viktiga samhällsproblem» i klass 9 y bör uppmärksamhet ägnas åt följande moment:

Socialförsäkringens olika grenar; reglering av arbetarnas villkor genom lagar om arbetarskydd, obligatorisk olycksfallsförsäkring samt arbetstidens begränsning; sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, egnahemslån och åldersdomspensionering, liv- och brandförsäkring m. m.

Offentlig arbetsförmedling; arbetsmarknadsorganisationer, kollektivavtal, medling i arbetstvister samt skiljedomsförfarande.

Drag ur den ekonomiska lagstiftningen: patent, varumärken (mönster och modeller), ekonomiska föreningar. Statlig studiehjälp, såsom lån, studiebidrag och stipendier. Yrkesskolväsendet.

13. Ämnet skall i samverkan med övriga ämnen och skolans hela gemenskapsliv bidra till att fostra eleverna till goda medborgare i ett demokratiskt samhälle. Också här går vägen över skola och kamratliv, föreningsliv och bildningsarbete till frågorna om den enskildes uppgifter i ett sådant samhälle.

14. För den teoretiska yrkesorienteringen kan anslås en tid av i klass 7 ca 10 timmar, i klass 8 ca 30 timmar eller 1 veckotimme och i klass 9 ca 10 timmar.

Geografi

Mål

Undervisningen i geografi har till uppgift att ge eleverna kunskap om vårt lands och de övriga nordiska ländernas geografiska förhållanden samt en grundläggande orientering om jorden i övrigt, allt med särskild hänsyn till sambandet mellan naturförhållandena och människornas arbete och levnadssätt.

Undervisningen bör så bedrivas, att den bidrar till att skapa en på faktisk kunskap grundad förståelse för andra folk och därigenom underlättar kontakten med dem.

Eleverna bör få lära sig att förstå och använda karta och övriga hjälpmedel vid geografistudiet.

Huvudmoment

Lågstadiet

(Ingår i hembygdskunskapen bl. a. under rubrikerna I hembygden och ute i världen samt Tid och väderlek.)

Mellanstadiet

Sveriges geografi: natur och arbetsliv i olika delar av landet, viktigare orter och samfärdsleder, bebyggelse, indelning i landskap och län.

Det övriga Europa, särskilt de nordiska grannländerna, och de främmande världsdelarna: elementär kunskap om naturförhållandena, bilder ur arbetslivet, något om bebyggelse och samfärdsel, skildringar av olika folk och deras levnadsförhållanden, viktigare geografiska namn, orientering på kartan.

Översikt av världshaven.

Något om de geografiska upptäckterna.

Jordens form, globen, gradnätet och kartan.

Övning att i anslutning till lämpliga intresseområden eller arbetsproblem samla geografiska fakta ur olika källor. Andra geografiska övningar av enklare slag. Exkursioner.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Sveriges geografi: natur och arbetsliv i olika delar av landet, viktigare orter och samfärdsleder, bebyggelse, indelning i landskap och län. Övning att i anslutning till lämpliga intresseområden eller arbetsproblem samla geografiska fakta ur olika källor. Geografiska övningar av enklare slag. Exkursioner.

Klass 5

Det övriga Europa jämte den asiatiska delen av Sovjetunionen med särskild vikt lagd vid de nordiska grannländerna och vid andra länder och företeelser, valda så att de väcker elevernas intresse för och ger en fyllig introduktion i vår världsdels geografi.

Undervisningen bör inriktas på att ge elementär kunskap om naturförhållandena, bilder ur arbetslivet, något om bebyggelse och samfärdsel, skildringar av olika folk och deras levnadsförhållanden, viktigare geografiska namn, orientering på kartan.

Övning att i anslutning till lämpliga intresseområden eller arbetsproblem samla geografiska fakta ur olika källor. Geografiska övningar av enklare slag.

Klass 6

Något om de geografiska upptäckterna.

Jordens form, globen, gradnätet och kar-

tan. Orientering om världsdelar och världshav.

De främmande världsdelarna med särskild vikt lagd vid sådana länder, områden och företeelser, som kan väcka elevernas intresse och ge en någorlunda fyllig introduktion i den geografiska världsbilden.

Undervisningen bör inriktas på att ge elementär kunskap om naturförhållandena, bilder ur arbetslivet, något om bebyggelse och samfärdsel, skildringar av olika folk och deras levnadsförhållanden, viktigare geografiska namn, orientering på kartan.

Fortsatt övning att i anslutning till lämpliga intresseområden eller arbetsproblem samla geografiska fakta ur olika källor. Geografiska övningar av enklare slag.

Högstadiet

Klass 7 och 8

Länder och områden, valda så att undervisningen belyser olika klimat- och naturområden samt skiftande närings- och kulturförhållanden.

Viktigare moment inom den fysiska geografin med särskild hänsyn till Norden.

Geografiska övningar och exkursioner.

Klass 9

De nordiska ländernas näringsliv och befolkningsförhållanden. Fördjupat studium av det svenska näringslivet.

Sveriges sociala geografi.

Hembygden.

Geografiska övningar och exkursioner.

Förslag till fördelning på klasserna 7 och 8

Klass 7

Länder och områden, valda så att undervisningen belyser olika klimat- och naturområden samt skiftande närings- och kulturförhållanden.

Geografiska övningar och exkursioner.

Klass 8

Fortsatt behandling av valda länder och områden.

Särskilt intresse ägnas näringsgeografiska frågor (produktion, handelsvägar) aktuella politiska frågor och befolkningsfrågor.

Fysisk geografi med särskild hänsyn till Norden.

Geografiska övningar och exkursioner.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i geografi kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtages i grundkursen, vidare stoff från läse- och bredvidläsningsböcker, kartor och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egna iakttagelser och undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval härav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan kamrater.

4. För att göra det möjligt att i större utsträckning använda sådana arbetsformer som förutsättes i punkterna 1—3 här ovan, blir det nödvändigt att relativt strängt sovra lärostoffet. Vissa länder, områden och företeelser, som ingår i huvudmomenten, göres till föremål för ganska ingående behandling med omfattande inslag av varierade övningar i ovan nämnt syfte, under det att andra moment behandlas översiktligt.

5. Ämnet geografi bör i görligaste mån samordnas med kristendomskunskap (religionsgeografi), modersmålet (litteraturläsning med geografisk betoning), samhällskunskap, historia, naturkunskap (biologi, fysik, kemi), teckning (kartritning) och gymnastik med lek och idrott (hembygdens topografi, kartan). Även vid undervisningen i geografi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

6. Vid studiet av Europa kan exempelvis följande behandlas mer ingående: de nordiska länderna; Schweiz och Österrike (livet i ett höglandsområde); Sovjetunionen (livet på de vida slätterna); Nederländerna (handeln och samfärdseln, kampen mot havet); Brittiska riket (industrin); Italien (levnadsförhållandena vid Medelhavet, klimat och växtlighet).

Vid behandlingen av de främmande världsdelarna kan till exempel följande behandlas grundligare: Afrika (natur och folkliv, klimat, växt- och djurliv); Asien (Indien och Kina); Sydamerika (Pampas och Anderna); Nordamerika (industrin i de nordöstra staterna).

För detta studium av främmande länder och områden är anknytning till och jämförelser med förhållandena i hembygden och hemlandet av värde. Här liksom i all övrig geografiundervisning skall kartan ges en central plats.

7. Ledmotivet för studiet på högstadiet av de valda områdena och länderna bör vara natur- och kulturfaktorernas skiftande betydelse för människan samt de olika folkens beroende av och samhörighet med varandra. Den geografiska bakgrunden till aktuella företeelser inom produktion och handel skildras. Beträffande stoffurvalet kan exempelvis följande indelning vara lämplig. I klass 7 behandlas tropiska områden (Brasilien, Java), monsunområden med tätbygder (Östasien), ökenområden med oaskultur (Arabien, Iran), Medelhavsområdet, Västeuropa (Frankrike, Västtyskland). I klass 8 behandlas översiktligt Sovjetunionen, Brittiska samväldet, Förenta staterna. Vid studiet i klass 9 av det svenska näringslivet bör särskilt på y-linjen hemortens näringsliv bilda utgångspunkten. Då exporten och importen behandlas, göres utblickar till några av de områden, med vilka vårt land utbyter varor.

8. Vid behandlingen av Finland och Nordamerika bör eleverna göras uppmärksamma på det svenska inslaget i befolkningen.

Naturvetenskapliga ämnen

De naturvetenskapliga ämnena ingår på lågstadiet i *hembygdskunskap*, utgör på mellanstadiet ett särskilt ämne, *naturkunskap*, och är på högstadiet uppdelade i ämnena *biologi med hälsolära*, *fysik* och *kemi*.

5—576172

Mål

Undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena har till uppgift att ordna och komplettera det vetande om naturföreteelser, som eleverna alltifrån förskoleåldern tillägnar sig genom en mångfald iakttagelser i naturens, lekens och arbetslivets värld, och att därutöver ge kunskaper om naturen av teoretiskt och praktiskt intresse. Undervisningen skall hos eleverna skapa förståelse för lagbundenheten i naturen och öva iakttagelse- och omdömesförmågan inför olika situationer och företeelser, som möter i livet, så att förutsättningar skapas för självständigt tänkande.

Undervisningen i *biologi med hälsolära* har till uppgift att göra eleverna förtrogna med den levande naturen, klargöra de levande varelsernas beroende av varandra och människans beroende av naturen, stimulera elevernas lust för naturstudier samt väcka deras ansvarskänsla för naturen. Undervisningen skall vidare ge eleverna en elementär kunskap om djurens och växternas byggnad och livsfunktioner, om människans anatomi och livsförrättningar samt om vanor, som är ägnade att bevara och stärka hälsan. Vidare skall undervisningen skänka kännedom om samhällshygieniska åtgärder och betydelsen därav för folkhälsan.

Undervisningen i *fysik* har till uppgift att göra eleverna förtrogna med vanliga fysikaliska företeelser, som antingen möter i den omgivande naturen eller kan studeras genom enkla försök. Den skall ge eleverna kännedom om vissa praktiska tillämpningar av betydelsefulla uppfinningar och upptäckter, i de lägre klasserna särskilt inom hemmets värld, samt ge en orientering om vår världsbild.

Undervisningen i *kemi* har till uppgift att ge eleverna kunskap om de kemiska grundbegreppen samt om kemiska reaktioner av grundläggande typ. Den skall dessutom ge kännedom om några av den oorganiska och organiska kemins viktigaste ämnesgrupper samt ge en inblick i några särskilt betydelsefulla områden av tillämpad kemi.

Naturkunskap

Mål

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen här ovan.)

Huvudmoment

Lågstadiet

(Ingår i hembygdskunskapen under rubrikerna Hemmet och skolan, Växter och djur, Hälsan; se s. 51—52.)

Mellanstadiet

Biologi med hälsolära

Undersökning av några växters byggnad och iakttagelser av växternas viktigaste livsyttringar. Växternas fortplantning och spridning. Enkla försök.

De vanliga svenska djurens utseende och levnadsvanor.

Studium av hembygdens viktigaste växter och djur.

Växter och djur i skilda delar av vårt land. Några intressanta företeelser inom djurvärlden. Främmande länders viktigaste växter och djur.

Naturvård och djurskydd.

Exkursioner.

Människokroppen: något om de viktigaste organens byggnad, funktioner och vård. Personlig hygien. Något om hemmets och samhällets hygien. Sexualundervisning.

Fysik

Enkla övningar i mätning och vägning.

Värme och väderlek: försök som visar värmets inverkan på kroppars storlek; termometern; något om smältning, kokning, förtätning och avdunstning; vattnets kretslopp i naturen; väderleksiakttagelser.

Något om ljudet samt om ljusets återkastning och brytning.

Kompassen. Magneter och magnetpoler.

Några elektrostatiska grundförsök.

Några praktiska synpunkter på den elektriska strömmen: något om ledare och isolatorer samt den elektriska strömmens värmeverkningar.

Något om enkla maskiner samt om vattnet och vinden som drivkraft.

Astronomiska iakttagelser.

Kemi

I naturliga sammanhang behandling av sådana kemiska företeelser och begrepp, som är av betydelse för övrig undervisning, t. ex. slamning, lösning, blandning och kemisk förening, luftens viktigare beståndsdelar samt något om förbränning.

Kemiska ämnen, som innebär faromoment för barnen.

Kemiska företeelser, som aktualiseras av barnens frågor.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Undersökning av några växter och i samband därmed några enkla försök. Viktigare svenska växt- och djursamhällen, t. ex. skog, äng, strand, sjö. De vanligaste svenska djurens utseende och levnadsförhållanden med särskild hänsyn tagen till sambandet mellan de viktigaste organens byggnad och djurens levnadssätt. Naturvård och djurskydd.

Personlig hygien samt något om hemmets och samhällets hygien, t. ex. renlighet, skydd mot smitta; organisation av barnens hemarbete, utomhusvistelse, vila och sömn.

Enkla kemiska och fysikaliska företeelser, som aktualiseras av barnens frågor eller som står i för barnen naturligt samband med undervisningen i övrigt. Några enkla försök.

Exkursioner.

Klass 5

Undersökning av några växters byggnad och iakttagelser av växternas viktigaste livsyttringar. Växternas fortplantning och spridning. Några intressanta företeelser inom djurvärlden. Enkla försök.

Viktigare växter och djur, som är kännetecknande för de länder, som behandlas under året i geografi.

Personlig hygien samt något om hemmets och samhällets hygien, t. ex. hälsosamma och skadliga drycker, något om huden och kroppens värmereglering, beklädnaden. Sexualundervisning.

Enkla övningar i mätning och vägning. Enkla kemiska och fysikaliska företeelser inom barnens närmaste intressesfär, t. ex. om värme och väderlek, om vattnet och vinden som drivkraft och något om de enkla maskinerna, i största möjliga utsträckning behandlade i för barnen naturligt samband med undervisningen i övrigt och i form av enkla försök.

Exkursioner.

Klass 6

Viktigare växter och djur, som är kännetecknande för de länder, som behandlas under året i geografi.

Människokroppen: något om de viktigaste organens byggnad och funktioner samt i samband därmed några vanliga sjukdomar och hur de kan förebyggas genom sunda levnadsvanor. Sexualundervisning. Undervisning om alkoholens verkningar.

Enkla fysikaliska och kemiska företeelser inom barnens närmaste intressesfär, t. ex. något om ljudet och ljuset, om luftens viktigare beståndsdelar och något om förbränning, i största möjliga utsträckning behandlade i för barnen naturligt samband med undervisningen i övrigt och i form av enkla försök. Kompassen. Magneter och magnetpoler. Elektrostatiska grundförsök. Några praktiska synpunkter på den elektriska strömmen: något om ledare och isolatorer samt den elektriska strömmens värmeverkningar.

Astronomiska iakttagelser.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs.

det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtagits i grundkursen, stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, vidare egna iakttagelser samt mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan kamrater.

4. För att göra det möjligt att i större utsträckning använda sådana arbetsformer som förutsättes i punkterna 1—3 här ovan, blir det nödvändigt att relativt strängt sovra lärostoffet. Vissa delar av huvudmomenten göres till föremål för ganska ingående behandling med omfattande inslag av varierade övningar i ovan nämnt syfte, under det att andra moment behandlas översiktligt.

5. Naturkunskapens delar har upptagits var för sig, men i skolarbetet måste en samordning ske. Exempelvis bör de biologiska och kemiska momenten förenas vid den elementära behandlingen av växternas näringsberedande, medan de fysikaliska momenten om ljudet och ljuset kan tagas upp i anslutning till de biologiska om hörsel- och synorganen. Låg- och mellanstadiets undervisning om enkla fysikaliska och kemiska företeelser avser huvudsakligen att ge en för dessa stadier tillrättalagd elementär naturvetenskaplig orientering och bör i största möjliga utsträckning ske i närmaste anslutning till barnens frågor eller i för barnen naturligt samband med undervisningen i övrigt. Kravet på en systematiskt uppbyggd studiegång i fysik och kemi måste här bli av mer underordnad betydelse.

Undervisningen om växter och djur i skilda delar av vårt land, om främmande länders viktigaste växter och djur samt om värme och väderlek sker i nära samband med geografiundervisningen. Undervisningen i naturkunskap bör dessutom samverka med undervisningen i teckning, praktiska ämnen (slöjd, hemkunskap, trädgårdsskötsel), gymnastik med lek och idrott (kompassen) och musik (ljudet). Även vid undervisningen i naturkunskap bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

6. I fråga om växternas byggnad medtages huvudsakligen yttre drag rörande rot, stam, blad och blomma. De livsyttringar, som lämpligen här kan behandlas, är de mera påtagliga, såsom groning, tillväxt, pollination, samt sådana drag som direkt hör till årsrytmen. Några intressanta biologiska problem inom djurvärlden, vilka här kan medtagas, utgör exempelvis »Rovdjur bland däggdjur, fåglar och insekter», »Skyddande likhet», »Sociala djur», »Flyttfåglar, lämlar och gräshoppor», »Ålens och laxen vandringar», »Parasiter», »Symbios».

7. I största möjliga utsträckning bör eleverna beredas tillfälle till att i samband med exkursioner och lektioner i det fria göra direkta iakttagelser av hembygdens växt- och djurliv, berg- och jordarter och övriga naturförhållanden. Exkursionen bör alltid tjäna ett bestämt syfte och noggrant förberedas och efterbehandlas. Mer fristående iakttagelser i naturen och i skolan, fortlöpande under en längre tid, bör även förekomma. Studier i läro- och läseböcker kan inte ersätta iakttagelser och försök som utgångspunkt vid undervisningen.

Biologi med hälsolära

Mål

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen s. 66.)

Huvudmoment

(Låg- och mellanstadiet, se Naturkunskap s. 66—67.)

Högstadiet

Klass 7 och 8

Kort översikt av växtrikets huvudgrupper.

Kort översikt av djurrikets huvudgrupper.

Några av Sveriges viktigaste naturtyper med deras växter och djur.

Naturvård och djurskydd.

Praktisk tillämpning på jordbrukets och skogsbrukets område.

Växternas livsföreteelser: sambandet mellan växter—producenter och djur—konsumenter.

Hygien, bl. a. verkan av olika gifter, särskilt tobak och alkohol.

Exkursioner.

Klass 9 (2—2 1/2 vtr, varav 1 timme laborationer varannan vecka).

Människokroppens byggnad och funktioner.

Hälsolära: bl. a. födans sammansättning, arbete och vila, verkan av olika gifter (särskilt tobak och alkohol), de vanligaste sjukdomarna, i synnerhet infektionssjukdomar. Sexualfrågor, bostadshygien, social hälsovård samt särskilt i klass 9 y yrkeshygien.

Huvuddragen av ärftlighetsläran och utvecklingsläran.

Förslag till fördelning på klasserna 7 och 8
Klass 7 (1 1/2 vtr)

Några viktiga fanerogamfamiljer.
Kort översikt av djurrikets huvudgrupper (påbörjad kurs): ryggradsdjur och insekter.
Några av Sveriges viktigaste naturtyper med deras växter och djur (påbörjad kurs): kulturmarkernas växt- och djurvärld, varvid behandlas såväl våra husdjur och odlade växter samt deras roll i produktionen som skadedjur och ogräs.
Praktisk tillämpning på jordbrukets område.
Hygien.
Exkursioner.

Klass 8 (2 vtr)

Några viktiga huvudgrupper bland kryptogamerna.

Kort översikt av djurrikets huvudgrupper (avslutad kurs): återstående ryggradslösa djur.

Några av Sveriges viktigaste naturtyper med deras växter och djur, valda främst med tanke på hembygden (avslutad kurs).

Naturvård och djurskydd.

Praktisk tillämpning på skogsbrukets område.

Växternas livsföreteelser: sambandet mellan växter - producenter och djur - konsumenter.

Exkursioner.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i biologi med hälsolära kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtagits i grundkursen, vidare stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egna iakttagelser och mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter och laborationsredogörelser, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Biologistudiet bör i görligaste mån samordnas med andra ämnen såsom kemi, fysik, geografi, teckning, hemkunskap och trädgårdsskötsel. I fråga om samhällshygieniska problem sker samverkan mellan hälsolära och samhällskunskap. Även vid undervisningen i biologi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Studiet av växtrikets huvudgrupper liksom av hembygdens naturtyper bör ske i samband med exkursioner, vid vilka även naturskyddssynpunkter bör framhållas. En viss grad av artkunskap bör eftersträvas. De växtfysiologiska frågor, som skall behandlas på högstadiet, ligger inom ämnesomsättningens område: assimilation, andning, vattenbalans och saltupptagande. Studiet bör ske i samband med försök. De praktiska tillämpningarna på jord- och skogsbrukets områden belyses vid studiebesök och — i fråga om jordbruket — om möjligt även genom odlingsarbete i skolträdgården.

6. Hygienundervisningen i klass 7 kan begränsas till frågor om fritid, arbete och vila samt vissa sexualfrågor. Speciellt intresse bör även ägnas åt handledning i läs- och studieteknik. Denna handledning bör åstadkommas i närmaste samråd med övriga lärare i klassavdelningen och i synnerhet med läraren i modersmålet.

Vid behandlingen av avsnittet »yrkeshygien» i klass 9 y bör uppmärksamhet ägnas åt följande moment. Den personliga hygienens betydelse för en god arbetsförmåga. Renlighet och kläder. Bostadsförhållanden. Hygien på arbetsplatsen, fordringar beträffande renhållning, luftväxling, belysning, uppvärmning och ordning. I samband med yrkesarbetet påkommande akuta sjukdomar, yrkessjukdomar, förgiftningar, skador, olyckshändelser samt skyddsåtgärder däremot. Allt med hänsyn till förhållanden inom respektive yrken. De viktigaste åtgärderna för bringande av första hjälpen vid olycksfall. Konstgjord andning (manuell och med mekaniska hjälpmedel) vid elektriska skador, drunkning eller gasförgiftning. Behandling av sårskador, blodförgiftningar, muskelbristningar, benbrott, främmande kroppar i ögonen. Praktiska övningar.

7. Momentet Människokroppen bör i jämförelse med samma moment på mellanstadiet innebära en fördjupning med särskild vikt lagd vid ämnesomsättningens organ, inre sekretion samt nerv- och sinnesorgan. Alkoholfrågans medicinska och sociala aspekter behandlas. Sexualundervisningen bör följa de anvisningar härför, som utgivits av skolöverstyrelsen.

Fysik

Mål

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen s. 66.)

Huvudmoment

(Låg- och mellanstadiet, se Naturkunskap s. 66—67.)

Högstadiet

Allmän fysik och mekanik

Övningar i vägning och mätning.

Egenskaper hos vätskor och gaser.

Jämviktslära, kraftbesparingsanordningar och enkla arbetsmaskiner.

Kraft och rörelse, energi och effekt.

Värmelära

Temperatur och värmemängd, värmets spridning.

Kroppars utvidgningsförhållanden.

Övergång mellan de olika aggregationsformerna.

Luftens fuktighet, vindar, väderlekskartor.

Värmet som energikälla.

Ellära

Elektriska grundbegrepp.

Elektriska strömkällor, den elektriska strömmens verkningar.

Ohms lag, vanligen förekommande elektriska enheter, mätinstrument. Något om induktionsströmmar.

Astronomi

Himlakropparnas natur, verkliga och skenbara rörelser.

Tid och tideräkning.

Något om världsbilden genom tiderna.

Optik

Ljuset och ljusets egenskaper. Belysningslagen.

Enkla optiska instrument.

Övrigt

Praktiska tillämpningar av allmänt intresse i samband med de genomgångna momenten.

Några atomfysikaliska grundförsök.

Något om radio, radar och television.

Förslag till fördelning på klasserna 7—9

Klass 7 (2 vtr, varav 1 timme laborationer varannan vecka)

Alternativkurs 1

Optik: Några vanliga optiska instrument t. ex. spegeln, prismat, luppen, ögat, glasögon, kameran, projektionsapparaten (filmapparaten), kikaren och i samband härmed något om ljusets egenskaper.

Allmän fysik: Kraftbesparingsanordningar och enkla arbetsmaskiner och i samband härmed något om massa, tyngd, kraft och arbete. Fartyget, luftballongen och andra tillämpningar av Arkimedes' lag. Vätskors och gasers tryck (speciellt lufttrycket och dess verkningar). Vätske- och luftpumpar av olika slag, vattenledningen, barometern m. m. Enkla täthetsbestämningar. Något om ytspänning.

Astronomi: En orientering om olika slag av himlakroppar och om avstånden i världsrymden. Något om månen, solen och planetsystemet. Förklaringen till växlingen mellan natt och dag samt årstidernas uppkomst. Tiden och tideräkningen. Något om världsbilden genom tiderna.

Alternativkurs 2

Optik: Ljusets utbredning, skuggfenomen, ljusets reflexion, ljusets brytning, något om avbildning med linser, ögat, några optiska instrument, ljusets färgspridning, kroppars färg.

Mekanik: Jämviktslärans första grunder. Jämvikt och stabilitet (tyngdpunkt). Kommunicerande kärl. Arkimedes' lag. Täthetsbestämningar. Vätskors och gasers tryck (speciellt lufttrycket och dess verkningar). Något om den fysikaliska innebörden av massa, kraft (allmänna gravitationen) och arbete. Något om ytspänning.

Astronomi: En orientering om olika slag av himlakroppar och om avstånden i världsrymden. Månen och dess rörelser (fasväxlingar, förmörkelser, tidvatten). Solen och planetsystemet. Jordens verkliga rörelse och i samband härmed förklaringen till växlingen mellan natt och dag samt årstidernas uppkomst. Tiden och tideräkningen. Något om världsbilden genom tiderna.

I samband med genomgången av de skilda momenten några enkla beräkningar.

Klass 8 (2 vtr, varav 1 timme laborationer varannan vecka)

Alternativkurs 1

Värmelära: Om uppvärmning och avsvalning, smältning och stelning, ångbildning och kondensation, värmets spridning (bl. a. solens uppvärmning av jorden, värmeanläggningar, gjutning, vattnets frysning och isens smältning, ångpannan, tryck-kokare, konserveringsapparat, destillation, bilkylare och kylskåp). I samband härmed enheter för värmemängd och temperatur. Något om kroppars utvidgning (termometern). Luftens fuktighet, vindar. Ångmaskinen, ångturbinen och explosionsmotorn som exempel på värmet som energiförmedlare.

Ellära: Något om elektronen med utgångspunkt från några elstatiska grundförsök. Enkla elkemiska försök. Några grundläggande försök med permanenta magneter och elmagneter. Något om elektriska enheter och mätningar. Den elektriska strömmens värme- och ljusverkningar. Något om induktionsströmmar och deras praktiska användning. De olika momenten behandlas med utgångspunkt från t. ex. ficklampsbatteriet, ackumulatorn, säkerhetsproppen, glödlampan, strykjärnet, cykelgeneratorn, elmotorer och andra elteknikska tillämpningar från vardagslivet.

Allmän fysik: Fallrörelse, kaströrelse och rotationsrörelse, accelererad och bromsad rörelse med tillämpningar från elevernas egen erfarenhet. Olika energikällor och bränslen jämte deras utnyttjande.

Alternativkurs 2

Värmelära: Begreppen temperatur och värmemängd. Smältning och stelning, ångbildning och kondensation. Kroppars utvidgning (kvalitativ behandling). Värmets spridning, luftens fuktighet, vindar (väderlekskartor). Värmet som energiförmedlare (värmemotorer).

Ellära: Repetition av de elstatiska grundförsöken och i samband härmed något om elektronen. Enkla elkemiska försök (galvaniska element, ackumulatorer). De enklaste magnetiska fenomenen. Elmagnetiska grundförsök. Strömstyrka, ledningsmotstånd och spänning (Ohms lag). Elektriska mätinstrument. Elströmmens värme- och ljusverkningar. Elenergi och effekt (förberedande behandling). Induktionsströmmar och deras praktiska användning (generatorer och motorer, transformatorn).

Akustik: Om ljudet, dess uppkomst, utbredning och egenskaper. Telefonen.

I samband med genomgång av de skilda momenten några enkla beräkningar.

Klass 9 (2 vtr, varav 1 timme laborationer varannan vecka)

Alternativkurs 1

Repetition och utvidgning av valda moment inom tidigare årskurser (även i form av laborationer).

Akustik: Om ljudet, dess uppkomst, utbredning och egenskaper. Telefonen.

Något om olika energiformer och deras omvandlingar i varandra. De vanligaste energi- och effektenheterna. Något om energiförluster, framför allt på grund av friktion och om maskiners verkningsgrad.

Astronomi: Solens och fixstjärnornas natur. Något om metoderna för bestämning av astronomiska avstånd. En kort orientering om vår nuvarande uppfattning av världsbilden.

Andra fysikaliska företeelser av allmänt intresse med praktiska tillämpningar, såsom raketmotorn, elektronrör, urladdningslampor, fotoceller, röntgen och radioaktivitet.

Alternativkurs 2

Mekanik och allmän fysik: Kraftbegreppet. Krafters sammansättning och upplösning. Rörelselärans första grunder (fritt fall, kaströrelse, centralrörelse, pendelrörelse, raketrörelse). Energiformerna och deras omvandlingar i varandra och i samband härmed olika energi- och effektenheter. Något om maskiners verkningsgrad.

Astronomi: Solens och fixstjärnornas natur. Något om metoderna för bestämning av astronomiska avstånd. Bestämning av en orts geografiska läge. En kort orientering om vår nuvarande uppfattning av världsbilden.

Atomfysik: Atomfysikaliska grundförsök (elektronrör, fotoceller, urladdningslampor, röntgen och radioaktivitet). Något om radio, radar och television.

I samband med genomgång av de skilda momenten några enkla beräkningar.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av kunskaper och insikter — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtagits i grundkursen, vidare stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, samt egna iakttagelser och mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter och laborationsredogörelser, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan kamrater.

4. Fysikstudiet bör i görligaste mån samverka med i främsta rummet matematik, kemi, biologi, hemkunskap och slöjd men också med kristendomskunskap (världsbilden och dess förändringar), historia (världsbilden, uppfin-

ningar och upptäckter, teknikens historia i övrigt), geografi (värme och väderlek), musik (ljudet). Även vid undervisningen i fysik bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Vissa moment återkommer på alla stadier. Sålunda gör eleverna på lågstadiet bekantskap med tidsindelningen och de elementära himmelsfenomenen. På mellanstadiet behandlas himlakropparnas skenbara rörelser och bekantskapen med stjärnhimmeln utvidgas. På högstadiet studeras himlakropparnas verkliga rörelser och världsbildens förändringar genom tiderna. I klass 9 tillkommer slutligen ett fördjupat studium av almanackan och av stjärnhimlen. Ett liknande förfarande med fördjupning och utvidgning sker på de flesta av ämnets områden.

6. Det centrala i fysikundervisningen bör vara experimentet och dess analys. Endast på denna väg kan eleverna uppnå en god kunskapsgrund beträffande de fysikaliska företeelserna och en aning om de allmänna naturlagarnas innebörd, ursprung och tillämpningar. För att kunna bilda en god grundval för studierna måste experiment och laborationer vara väl förberedda, ändamålsenligt anordnade och så vitt möjligt planmässigt infogade i lärogången. Viktigt är, att försöken göres enkla och lägges så, att det väsentliga i försöksuppgiften framträder. Man bör så mycket som möjligt anknyta till erfarenheter från det dagliga livet.

7. Astronomin har förslagsvis uppdelats på två årskurser. I samband med studiet av metoderna för att bestämma astronomiska avstånd kan det vara lämpligt att anknyta till optiken och, åtminstone i alternativkurs 2, behandla fotometri och spektralanalys.

8. I elläran bör de faror, som är förbundna med elströmmen, ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Studiet av elkemin bör samordnas med kemiundervisningen.

9. De i alternativkurs 2 angivna räkneövningarna, vilka bör bedrivas endast i begränsad omfattning, måste göras enkla och exemplen väljas så att de belyser lagarnas innebörd.

10. Alternativ 1 representerar den normala studiegången för högstadiets elever. I avsikt att ge möjlighet till önskvärd differentiering av studierna har kurser utarbetats i form av supplement, som närmare anger arten och omfånget av den för olika intresseinriktningar avpassade undervisningen i ämnet fysik. Alternativ 2 är avsett för elever, som önskar en mer krävande kurs. De elever, som avser att i klass 9 välja g-linjen, bör redan i klasserna 7 och 8 läsa alternativkurs 2.

Kemi

Mål

(Se mål för naturvetenskapliga ämnen s. 66.)

Huvudmoment

(Låg- och mellanstadiet, se Naturkunskap s. 66—67.)

Högstadiet (klass 8 och 9)

Kemiska grundbegrepp, grundämnen, föreningar, blandningar.

Oxidation och reduktion.

Neutralisation, syror, metallhydroxider, ammoniak.

Atombegreppet. Kemiska formlers innebörd och användning.

Elektrolys, jonbegreppet, enkla jonreaktioner.

De viktigaste organiska ämnesgrupperna.

Något om de viktigaste bergartsbildande mineralen.

Viktigare tillämpningar av den oorganiska och den organiska kemin inom bl. a. industri, jordbruk och hushåll.

Förslag till fördelning på klasserna 8 och 9

Klass 8 (3 vtr, varav 1 timme laborationer)

Alternativkurs 1

Grundämnen, kemiska föreningar och blandningar. Förening och sönderdelning.

Atombegreppet. Något om kemiska tecken och enkla formler.

Oxider, oxidation och reduktion. Vattnet, luften.

Några viktiga oorganiska syror. Hydroxider. Ammoniak.

Salter och saltbildning. Praktiskt betydelsefulla salter.

Elektrolysförsök.

Några viktiga bergartsbildande mineral behandlas i anslutning till kursmomenten.

Kol, tekniskt viktiga kolsorter.

Några praktiskt betydelsefulla kolväten, alkoholer, karbonsyror och estrar. Fetter, kolhydrater, äggvitеämnen. Praktiska tillämpningar i anslutning till kursmomenten.

Alternativkurs 2

Grundämnen, kemiska föreningar, blandningar.

Förening och sönderdelning, värmeomsättning, viktens oföränderlighet, bestämda viktsförhållanden.

Atombegreppet. Valenstal, reaktionsformler. Enkla beräkningar.

Oxider, oxidation och reduktion. Vattnets sammansättning och luftens beståndsdelar.

Saltsyra, salpetersyra, svavelsyra. Natrium-, kalium- och kalciumhydroxid, ammoniak. Sura och basiska lösningar.

Salter och saltbildning.

Elektrolys. Jonreaktioner: neutralisation, svårlösliga och flyktiga föreningar.

Kolsyra, kiselsyra, fosforsyra och deras salter.

De viktigaste bergartsbildande mineralen.

Något om den moderna atomteorin och kärnreaktioner.

Praktiska tillämpningar i anslutning till kursmomenten.

Klass 9 (1 ½ vtr, varav 1 timme laborationer varannan vecka)

Alternativkurs 1

Repetition och någon utvid
moment inom den oorganiska
band härmed tekniska till
som framställning av och
viktiga metaller, silikatprod
gödsel m. m.

Repetition av den organisl
tigaste ämnesgrupper och i
med viktigare tekniska tillä
rande bergolja, fett-, jäsning
saindustrier, plaster och brä

Alternativkurs 2

Kol, kolväten, alkoholer,
estrar. Fett, kolhydrater, äg

Viktigare tekniska tillämpr
de t. ex. järnets framställnin
per, bergolja, fett-, jäsnings-
industrier, plaster och bräns

Enkla beräkningar. Samma
tition av kemins grundbegre
tigaste ämnesgrupperna.

Anvisningar

1. Huvudmomenten ange
kursen i allmänhet bör
det som samtliga elever
rande stadium bör arbeta
av grundkursen — en kärn
per och insikter — bör on
elever lära sig att säkert l

Utöver grundkursen sk
arbete omfatta *överkurser.*
en del vara gemensamma fö
ningens elever och avpassa
syn till klassens standard,
elevernas särskilda intres
kala förhållanden. Dessu
många elever som möjligt,
mindre grupper, arbeta
duella överkursuppgifter,
ning, omfång och svårighe
fallet blir beroende av va
tresse och förmåga. Sådan
såväl inom som utom huvu
område, bör väljas i samr
verna. I fråga om både gr
överkurs bör arbetsmetode

visningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar.

Överkurserna i kemi kan omfatta exempelvis det stoff i läroböckerna, som inte medtagits i grundkursen, stoff från läse- och bredvidläsningsböcker och annat tryck, även tidningar och tidskrifter, vidare egna iakttagelser och mindre undersökningar.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, kan redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter och laborationsredogörelser, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Kemistudiet bör i görligaste mån samverka med undervisningen i fysik, biologi och hemkunskap (kostlära). Även vid undervisningen i kemi bör man i möjligaste mån uppmärksamma och utveckla elevernas förmåga att tala, läsa och skriva.

5. Det centrala vid undervisningen i kemi bör vara experimentet och dess analys. Endast på denna väg kan lärjungarna förvärva kunskaper i det experimentella ämne, som kemin utgör. För att kunna bilda en god grundval för studierna måste experiment och laborationer vara väl förberedda, ändamålsenligt anordnade och så vitt möjligt planmässigt infogade i lärogången. Viktigt är, att de göres enkla och lägges så, att det väsentliga i försöksuppgiften framträder.

6. Atombegreppet och kemiska tecken bör införas på ett tidigt stadium. I alternativkurs 2 klargöres genom kvantitativa försök och enkla räkneexempel i anslutning därtill kemiska formlers innebörd. I alternativkurs 1 bör vid behandling av kemiska föreningar och kemiska reaktioner formler medtagas endast i den mån man kan förvänta att eleverna har någon behållning därav. Jonbegreppet införes i samband med elektrolysförsök. Endast sådana elektrolyser, som har enkelt förlopp och tydliga elektrodreaktioner, upptages till behandling. Medan man i båda alternativkurserna behandlar syrors och hydroxiders allmänna egenskaper och inför begreppen sur och basisk lösning, så införes definitioner för syra och bas lämpligen endast i alternativkurs 2. Vid genomgång av olika ämnesgrupper behandlas lämpligen i samband med oxider och sulfider viktiga sådana mineral och i samband med salter praktiskt betydelsefulla ämnen såsom viktiga klorider, sulfater, nitrater, karbonater, silikater och fosfater. Huvuddragen av bergartsläran torde böra genomgås i geografikursen.

7. I den mån tiden medgiver bör eleverna få en orientering om elementarpartiklar (proton, neutron och elektron) och, i alternativkurs 2, någon kännedom om begreppet kärnreaktioner.

8. Kursen i organisk kemi avser att ge eleverna kunskap om tekniskt och biologiskt viktiga ämnesgrupper, varvid endast de betydelsefullaste representanterna inom varje grupp behandlas.

9. De i huvudmomenten angivna tekniska tillämpningarna avser att ge eleverna en uppfattning om den kemiska industrins betydelse för vårt samhälle. Av särskilt intresse är härvid på orten förekommande kemiska industrier, vilka kan göras till föremål för väl förberedda studiebesök.

10. Alternativ 1 representerar den normala studiegången för högstadiets elever. I avsikt att ge möjlighet till önskvärd differentiering av studierna har kurser utarbetats i form av supplement, som närmare anger arten och omfånget av den för olika intresseinriktningar avpassade undervisningen i ämnet kemi. Alternativ 2 är avsett för elever, som önskar en mer krävande kurs. De elever, som avser att i klass 9 välja g-linjen, bör redan i klass 8 läsa alternativkurs 2.

Matematik

Mål

Undervisningen i matematik har till uppgift att ge kunskap och färdighet i räkning samt någon förtrogenhet med algebrans och geometrins elementära begrepp och metoder. Eleverna bör förvärva säkerhet och snabbhet i såväl huvudräkning som skriftlig räkning. De bör göras förtrogna med allmänt brukliga matematiska uttryck, och deras natur- och samhällsorientering bör vidgas genom räkneproblemens sakliga innehåll. Genom undervisningen i geometri bör förmågan av rumsföreställning uppövas och den geometriska fantasin utvecklas. Elevernas personlighetsfostran bör befrämjas därigenom, att de får erfara vikten av samvetsgrant och mycket noggrant arbete samt nödvändigheten av tanke- och viljeansträngning för att förelagda uppgifter skall kunna lösas.

Huvudmoment

Lågstadiet

Uppfattning och beteckning av talen inom talområdet 1—10 000.

Räknesättet addition. Skriftlig addition av högst tresiffriga tal med i allmänhet ej mer än 5 termer. Inlärande av additionstabellen.

Räknesättet subtraktion. Skriftlig subtraktion av högst tresiffriga tal. Inlärande av subtraktionstabellen.

Räknesättet multiplikation. Multiplikationsuppgifter med multiplikatorer inom talområdet 1—10, utträknade med additions- och multiplikationsuppställning. Övning av multiplikationstabellen till 10 · 10 men utan krav på full färdighet.

Räknesättet division. Innehålls- och delningsdivisioner, utträknade med stöd av multiplikationstabellen, samt innehållsdivisioner med kvoten ej mer än 5, utträknade med subtraktions- och divisionsuppställning.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Övning att lösa enkla problem med ett räknesätt.

Allmänt brukliga längd-, vikt-, rymd- och tidsmått samt myntenheter och stycketalssorter. Enkla sortförvandlingar mellan två sorter.

Förslag till fördelning på klasserna 1—3

Klass 1

Uppfattning av talraden, först en kortare rad, senare till och med hundra. Uppfattning av små talgrupper: talen två, tre och fyra.

Ensiffriga tals beteckning med siffror. Senare beteckning av talen 10—100.

Begreppen öka, minska och lika mycket. Tecknen +, — och =. Övningar i enkel addition och subtraktion inom talområdet 1—100 utan tiotalsövergångar. Inlärande av additions- och subtraktionstabellerna inom talområdet 1—10. Övningar att använda cm, dm, m; dl, l; hg, kg; öre, kr; min, tim, dygn, vecka, månad, år.

Klass 2

Uppfattning av talen till och med ett tusen, dels genom räkning inom delar av tal-

området med ett i taget, dels genom räkning med två-tal, tre-tal, fyr-tal, fem-tal och tio-tal likaledes inom delar av talområdet. Beteckning av tal till och med 1 000.

Åskådlig addition och subtraktion samt huvudräkning även utan åskådningsmedel inom talområdet 1—100. Mycket enkla additions- och subtraktionsuppgifter inom talområdet 101—1 000. Skriftlig addition och subtraktion, huvudsakligen inom talområdet 1—100. Inlärande av additions- och subtraktionstabellerna inom talområdet 1—18. Övning av additionsserier med talen två till och med tio, varje tal taget högst tio gånger, t. ex. 2 + 2 + 2 ... Särskilt grundlig övning av serier med två, tre, fyra och fem lika stora tal. Motsvarande subtraktionsserier, t. ex. 10 — 2 —2 — 2 — 2 — 2. Övning i delning av små tal i högst fem lika stora delar.

Övning att lösa enkla räkneproblem.

Övningar att använda för föregående klass angivna mått samt sek; stycken, dussin; stycken, tjog.

Klass 3

Uppfattning av talen till och med tiotusen, dels genom räkning med ett i taget — särskilt vid övergångarna mellan de olika hundratalen och tusentalen — och dels genom räkning med hela tiotal, hundratal och tusental. Beteckning av talen till och med 10 000.

Innebörden av räkneoperationerna addition, subtraktion, multiplikation och division, klargjord genom åskådlig räkning och huvudräkning med små tal. Skriftlig räkning i addition med högst tresiffriga tal och med i allmänhet ej mer än 5 termer; subtraktion med högst tresiffriga tal; multiplikation med ensiffrig multiplikator, färdighetsträning i första hand med multiplikatorer inom talområdet 1—5; division, huvudsakligen uppgifter, där kvoten vid innehållsdivision och divisorn vid delningsdivision ej överstiger 5.

Övning att lösa enkla räkneproblem.

Repetition av additions- och subtraktionstabellerna inom talområdet 1—18. Inlärande av multiplikationstabellen, dock med den begränsningen att multiplikatorn ej överstiger 5.

Allmänt brukliga längd-, vikt-, liter- och tidsmått samt myntenheter och stycketalssorter. Sortförvandlingar mellan två dekadiska sorter och mellan två närliggande icke-dekadiska sorter.

Mellanstadiet

Aritmetik

Talsystemet till milliarder.

De fyra räknesätten i hela tal och decimalbråk. Inlärande av multiplikationstabellen.

Allmänna bråk med små nämnare: uppfattning och beteckning, förlängning och förkortning, förvandling till decimalbråk, addition och subtraktion av de vanligast förekommande bråken, multiplikation med heltalsmultiplikator och motsvarande division med heltalsdivisor.

Procentbegreppet med enkla tillämpningar.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Ekvationer av enklaste slag.

Enkla övningar i grafisk framställning.

Praktisk geometri

Några viktiga geometriska grundbegrepp.

Längd-, yt- och rymdmåtten. Beräkning av rektangel- och triangelytor samt av räta pelares rymd.

Vinklar och vinkelmätning. Vinkelsumman i en triangel. Något om cirkeln.

Något om olika slag av trianglar och fyrhörningar.

Laborationer: enkla konstruktioner med passare och linjal; mätningsövningar.

Tillämpningsproblem av skilda slag

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Problem för inövande av enkla matematiska tankegångar, t. ex. reguladetriuppgifter, beräkning av bråkdel av ett tal, enkla medelvärdesproblem.

Överslagsberäkningar.

Vanliga sortförvandlingar och i samband därmed översikt av mått- och viktsystem.

Förslag till fördelning på klasserna 4—6

Klass 4

Uppfattning av talen till och med en miljon, dels genom räkning med ett i taget — särskilt vid övergångarna mellan de olika hundratalen, tusentalen etc. — och dels genom räkning med hela tiotal, hundratal, tusental etc. Beteckning av tal till och med 1 000 000.

Fortsatt övning att uppfatta de olika räkneoperationernas innebörd. Skriftlig räkning inom det utvidgade talområdet. Antalet addender bör i regel ej överstiga åtta. Multiplikation och division huvudsakligen med en- och tvåsiffriga multiplikatorer resp. divisorer.

Huvudräkning: inlärande av multiplikationstabellen till och med 10 · 10. Övning av addition och subtraktion med två tvåsiffriga tal. Divisionsuppgifter inom multiplikationstabellens område.

Övning att lösa räkneproblem.

Åskådningsgeometri: ytor, vinklar, rektangel, kvadrat; pelare och kub; ytmåtten cm^2, dm^2, m^2; rymdmåtten cm^3, dm^3; mätning med cm^2, dm^2, cm^3.

Övningar att använda för föregående klasser angivna mått och sorter samt cl och ton. Sortförvandlingar: i regel endast mellan två dekadiska sorter och mellan två närliggande icke-dekadiska sorter.

Klass 5

Talsystemet till och med miljarder. Räkneoperationerna i hela tal fullständigt behandlade. Olika slag av räkneproblem. Allmänna bråk med små nämnare: uppfattning och beteckning, addition och subtraktion med liknämniga bråk, multiplikation med heltalsmultiplikator, delningsdivision med heltalsdivisor. Decimalbråk: uppfattning och beteckning, de olika räkneoperationerna med tiondelar, hundradelar och tusendelar. Olika slag av räkneproblem.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Åskådningsgeometri: linje, vinkel, yta, kropp; längd-, yt- och rymdmått. Beräkning av rektangelytor och motsvarande räta pelares rymd.

Översikt av mått- och viktsystem. Övningar i sortförvandling.

Klass 6

Taluppfattning: hela tal och bråktal. Fortsatt övning av de olika räkneoperationerna med hela tal och bråk. Procentbegreppet med enkla tillämpningar. Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen. Problem för inövande av enkla matematiska tankegångar, t. ex. reguladetriuppgifter, beräkning av bråkdel av ett tal, enkla medelvärdesproblem. Överslagsberäkningar.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Ekvationer av enklaste slag.

Geometri: vinklar och vinkelmätning; fyrhörningar och trianglar; något om cirkeln; enkla konstruktioner med passare och linjal; beräkning av parallellogrammers och trianglars ytor och motsvarande räta pelares rymd. Laborationer.

Sortförvandlingar samt översikt av mått- och viktsystem.

Högstadiet

Aritmetik

De fyra räknesätten i hela tal, decimalbråk och allmänna bråk.

Sorter och sortförvandling.

Huvudräkningsövningar.

Procenträkning.

Algebra

De fyra räknesätten med bokstavsuttryck.

Räkning med kvadratrötter.

Ekvationer och ekvationssystem av första graden.

Grafisk framställning.

Geometri

Det viktigaste om kongruens och likformighet med praktiska tillämpningar.

Pythagoras' sats med enkla räkneexempel.

Cirkeln.

Planimetriska beräkningar.

Några enkla stereometriska kroppar.

Praktiska tillämpningsövningar.

Tillämpningar

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av elevernas intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Överslagsberäkningar.

Översikt av mått- och viktsystemen.

Förslag till fördelning på klasserna 7—9

Klass 7 (3 vtr)

Alternativkurs 1

Repetition och någon utvidgning av bråkläran (decimalbråk och allmänna bråk). Övningar i sortförvandling. Enkla aritmetiska räkneuppgifter med anknytning till

vardagslivet (framför allt procenträkning). Huvudräkningsövningar.

Ekvationslära: Enkla ekvationer. Inledande behandling genom aritmetiska resonemang. I samband härmed repetition av erforderlig terminologi. Tillämpningsövningar på i första hand procenträkning.

Geometri: Empirisk behandling av några geometriska begrepp: vinklar, trianglar, parallella linjer, parallellogrammer; något om cirkeln. I samband härmed enkla tillämpningsövningar.

Alternativkurs 2

Repetition och utvidgning av bråkläran (decimalbråk och allmänna bråk). Övningar i sortförvandling. Enkla aritmetiska räkneuppgifter med anknytning till vardagslivet (procenträkning, ränteräkning, pålägg och rabatt, reguladetri). Huvudräkningsövningar.

Ekvationslära: Inledning: Enkla ekvationer, som kan lösas genom aritmetiska resonemang och i samband härmed repetition av terminologi (faktor, produkt, kvot osv). Allmänna metoder för ekvationslösning. Reduktion av termer. Ekvationer med flera termer samt med parenteser. Tillämpningsövningar på procenträkning jämte andra enkla problem, som leder till övning i uppställande av ekvationer.

Geometri: Vinklar, trianglar (kongruens, vinkelsumma, yttervinkel); parallella linjer, parallellogrammer. Teorem och konstruktionsuppgifter med empirisk och deduktiv behandling.

Klass 8 (4 vtr)

Alternativkurs 1

Aritmetik, ekvationslära och algebra: Repetition av bråkläran och någon utvidgning av ekvationsläran. Problemlösning med huvudsakligen aritmetiska metoder (praktiska räkneuppgifter i anslutning till vardagslivet).

Övning i att upprita och tolka diagram. Huvudräkningsövningar.

Geometri: Planimetriska beräkningar (triangelns och parallellogrammens yta, cirkelns omkrets och yta, cirkelbågens längd, cirkelsektorns yta). Något om likformighet och användning av skala. Stereometri: Empirisk behandling av några stereometriska kroppar och deras egenskaper: räta prismor, cylindern, rät pyramid och kon, klotet. I samband härmed enkla tillämpningsövningar.

Alternativkurs 2

Ekvationslära och algebra: Repetition och utvidgning av ekvationsläran i anslutning till behandlade algebraiska räkneoperationer (reduktion av termer, multiplikation med och utbrytning av siffer- resp. bokstavsfaktorer, förkortning och förlängning). Något om dignitetsbegreppet. Problemlösning med aritmetiska metoder och med hjälp av ekvationer (praktiska problemtyper som behandlar procenträkning, blandning, hastighet, arbete, medeltal, delning i uppgivet förhållande). Övning i att upprita och tolka diagram. Huvudräkningsövningar.

Geometri: Cirkeln. Planimetriska beräkningar: triangelns och parallellogrammens yta, cirkelns omkrets och yta, cirkelbågens längd, cirkelsektorns yta.

Klass 9 (4 vtr)

Alternativkurs 1

Aritmetik, ekvationslära och algebra: Repetition och utvidgning av tidigare genomgångna kurser. Praktiska räkneuppgifter i anslutning till vardagslivet (t. ex. enkla avlöningsberäkningar, skatter och försäkringar, affärsräkning, myntreduktioner). Användning av tabeller och diagram. Övning i att använda formler. Huvudräkningsövningar.

Geometri: Planimetriska och stereometriska beräkningar, ev. med införande av begreppet kvadratrot.

Alternativkurs 2

Ekvationslära och algebra: Repetition och utvidgad kurs (produkt av binom; reduktion av algebraiska uttryck även i form av bråk med binom i nämnaren). Ekvationssystem av första graden med två obekanta. Begreppet kvadratrot och räkneregler för kvadratrötter. Användning av tabell med interpolation. Praktiska räkneuppgifter dels i anslutning till kursen i ekvationslära och algebra dels i anslutning till vardagslivet (växlar, aktier och obligationer, myntreduktioner). Huvudräkningsövningar.

Geometri: Transversalsatsen. Likformiga trianglar. Tredje likformighetsfallet. (Sambandet mellan ytskala och längdskala.) Pythagoras' sats. Planimetriska räkneuppgifter, som även ger övning i att handskas med kvadratrötter (t. ex. den liksidiga och den likbenta triangeln). Stereometri: Något om räta prismor, cylindern, rät pyramid och kon, klotet. Volym- och ytberäkningar.

Tre à fyra skriftliga arbeten.

Anvisningar

1. Huvudmomenten anger, vad *grundkursen* i allmänhet bör omfatta, dvs. det som samtliga elever på ifrågavarande stadium bör arbeta med. En del av grundkursen — en kärna av färdigheter och kunskaper — bör om möjligt alla elever lära sig att säkert behärska.

Utöver grundkursen skall elevernas arbete omfatta *överkurser*. Av dessa kan en del vara gemensamma för klassavdelningens elever och avpassade med hänsyn till klassens standard, lärarnas och elevernas särskilda intressen samt lokala förhållanden. Dessutom bör så många elever som möjligt, enskilt eller i mindre grupper, arbeta med individuella överkursuppgifter, vilkas inriktning, omfång och svårighetsgrad självfallet blir beroende av varje elevs intresse och förmåga. Sådana uppgifter, såväl inom som utom huvudmomentens område, bör väljas i samråd med eleverna. I fråga om både grundkurs och överkurs bör arbetsmetoder och redovisningssätt så långt möjligt avpassas efter elevernas individuella förutsättningar. Särskilt beaktas därvid, att en stor del av eleverna har behov av en grundligare och i tiden längre utsträckt konkret undervisning, under det att ett mindre antal elever tidigare kan tillägna sig en något mera teoretiskt betonad matematik. Om de förra på ett för tidigt stadium får syssla med matematiken ur teoretisk synpunkt, kommer de att sakna grunden för verklig förståelse. De tillägnar sig det matematiska innehållet på ett mekaniskt sätt, varav ofta följer förväxlingar av matematiska fakta och regler samt bortfall av väsentliga delar av innehållet.

Överkurserna i matematik kan omfatta fyllnads- och tillämpningsuppgifter men också få den formen, att elever med stora förutsättningar för ämnet tillåtes att arbeta med en mer krävande alternativkurs eller med en kurs, avsedd för högre klass.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags studie- och arbetsmaterial, utföra egna försök, göra egna iakttagelser och sammanställningar och på grundval därav dra slutsatser. Det självständiga arbetet, överkurserna inräknade, redovisas bl. a. genom skriftliga rapporter, muntliga redogörelser och medverkan i diskussioner.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Vissa av uppgifterna inom ämnet torde kunna lösas under grupparbete eller andra former för samarbete mellan eleverna.

4. Samverkan bör ske med undervisningen i fysik, samhällskunskap, hemkunskap, teckning och slöjd. I görligaste mån bör valet av uppgifter stödja undervisningen också i övriga ämnen. Matematikundervisningen bör lämna stöd åt undervisningen i modersmålet genom att ge övning i exakt läsning samt i muntlig och skriftlig framställning. Övningar i grafisk framställning kan anknytas till orienteringsämnena, t. ex. genom att enkla figurer får åskådliggöra förhållandet mellan olika länders produktion.

5. Ett huvudsyfte vid räkneundervisningen bör vara, att eleverna erhåller färdighet i huvudräkning. Så ofta det finnes lämpligt, bör de åskådliggörande räkneexempel, som avser att införa eleverna på ett nytt område, väljas så, att de kan lösas genom huvudräkning. Under lågstadiets två första terminer är all räkning huvudräkning. Först efter införande av skriftliga metoder för uträkning av tecknade uppgifter blir särskilda huvudräkningsövningar behövliga.

6. Lågstadiets kurs innehåller momentet Uppfattning och beteckning av talen inom talområdet 1—10 000. I taluppfattningen ingår dels uppfattning av talraden, dels uppfattning av talgrupper. Det angivna talområdet kan fördelas på de

6—576172

tre årskurserna så, att talområdet utsträckes till 100 i första klass, till 1 000 i andra klass och till 10 000 i tredje klass. Därvid måste dock iakttagas, att i första klass endast mycket lätta uppgifter behandlas inom talområdet över 10, t. ex. 56 + 3, men ej 56 + 8 (alltså ej tiotalsövergång). Lättare uppgifter inom det högre talområdet behandlas i allmänhet före svårare inom det lägre.

7. Additions- och subtraktionstabellerna bör i allmänhet vara inlärda före andra skolårets slut. Med additionstabellen menas här summorna av två ensiffriga tal vilka som helst, och med subtraktionstabellen de motsvarande subtraktionsuppgifterna.

8. Multiplikationstabellen övas och inläres särskilt under tredje och fjärde skolåren. I tredje klassen kan multiplikation med multiplikatorer t. o. m. 5 inläras. Denna begränsning gör det lättare att bevara sambandet mellan addition och multiplikation och att klargöra multiplikationsbegreppet. Om framställningen göres åskådlig och arbetsbetonad, torde förhållandet mellan faktorerna kunna behandlas (t. ex. 8·5 = 5·8), varigenom det kan bli möjligt att här infoga ytterligare ett antal av multiplikationstabellens uppgifter i inlärningsstoffet — om så anses lämpligt och önskvärt.

9. Den mera systematiska kursen i allmänna bråk torde böra påbörjas under femte skolåret. Men i god tid före arbetet med de särskilda kursmomenten bör barnen göras bekanta med bråktal och deras beteckning. Denna förberedelse kan ske redan under fjärde skolåret. Ges den förberedande undervisningen i allmänna bråk först i femte klassen, bör likväl tillses, att rätt lång tid förflyter mellan denna förberedelse och den följande kursen i allmänna bråk.

10. I de lägre klasserna på mellanstadiet behandlas de geometriska momenten åskådligt genom arbetsövningar och demonstrationer av figurer och modeller. Förtrogenhet med nya moment vid slutet av mellanstadiet bör likaledes vinnas genom upprepade konstruktioner och mätningar. Denna förberedande geometriundervisning har till uppgift att göra lärjungarna förtrogna med att använda graderad linjal, passare och gradskiva och att ge dem kunskap om de viktigaste geometriska begreppen (punkt, rät linje och plan, vinklar, trianglar, fyrhörningar och cirklar). Denna undervisning, som skall ha empirisk karaktär, bedrives även i form av laborationer.

11. Momentet »Ekvationer av enklaste slag» på mellanstadiet avser att ge eleverna en fördjupad uppfattning av begreppet *likhet* och klargöra, att det sökta talet inte alltid behöver finnas till höger om likhetstecknet. Det är inte nödvändigt — till en början ej ens lämpligt — att använda bokstaven x som symbol för det sökta talet. Som exempel på ekvationstyper kan följande nämnas:

$4 + 3 = ?, 3 + 4 = ?, 4 + ? = 7, ? + 3 = 7, 7 - 3 = ?, 7 - 4 = ?, 7 - ? = 4, 7 - ? = 3; 3 \cdot 4 = ?, 4 \cdot 3 = ?, 3 \cdot ? = 12, ? \cdot 4 = 12; 12 : 3 = ?, 12 : 4 = ?, 12 : ? = 3, \frac{12}{3} = ?, \frac{12}{4} = ?, \frac{?}{3} = 4, \frac{?}{4} = 3, \frac{12}{?} = 4, \frac{12}{?} = 3.$

Eleverna skall finna det sökta talet genom prövning. Det är alltså inte meningen, att tekniska lösningsmetoder skall användas, t. ex. »att flytta över och ändra tecken» eller att »bortskaffa nämnare genom multiplikation».

12. Vid behandling av bråkläran på högstadiet beaktas att eleverna vinner

säkerhet i mekanisk räkning. Kursmomentet repeteras huvudsakligen i klass 7, men även i följande klasser är övningar i mekanisk räkning av stor vikt. Vid behandling av decimalbråk övas sorträkning grundligt och göres sedan i följande klasser till föremål för en ständigt fortgående repetition.

13. Vid behandling av ekvationsläran på högstadiet är det av vikt, att lärjungarna göres medvetna om att ekvationslösning inte är något självändamål utan utgör ett nytt hjälpmedel för problemlösning. Ekvationslösning och problemlösning bör alltså ständigt fortskrida parallellt. Samma synpunkt bör även beaktas vid genomgång av algebraiska reduktioner, nödvändiga för ekvationslösningen.

Den inledande aritmetiska behandlingen av ekvationer bör ges en begränsad omfattning. Även med beaktande av värdet av en fast terminologi måste dock detta moment övas med en viss återhållsamhet med hänsyn till att momentet för ett betydande antal elever erbjuder stora svårigheter.

14. Huvudsyftet med bokstavsräkningen (algebran) är att öva sådana räkneoperationer som återkommer vid ekvationslösning, samt att ge eleverna förmåga att handskas med formler. Mera komplicerade algebraiska reduktioner kan utelämnas. Begreppet kvadratrot införes lämpligen i samband med kursmomentet planimetri, och övning i att använda rottabell äger rum vid behandling av hithörande praktiska räkneuppgifter. Önskvärd liksom överdriven noggrannhet vid angivandet av närmevärden bör här uppmärksammas. Räkneregler för behandling av kvadratrötter genomgås och övas endast med mera matematiskt inriktade elever.

15. Vid den empiriska behandlingen på högstadiet av kurserna i plan geometri och stereometri i alternativ 1 bör den praktiska tillämpningen i form av enkla beräkningsövningar komma i omedelbar anslutning till elevernas arbete med olika figurer och kroppar och deras egenskaper. Den empiriska behandlingen kan även med fördel innebära att behandlade ytor och figurer av eleverna förfärdigas i olika material. En sådan behandling av denna alternativkurs bör inte hindra läraren från att vid lämpliga tillfällen låta eleverna göra bekantskap med enkla geometriska bevis.

I klass 7, alternativkurs 2, bör den systematiska geometriundervisningen börja och i följande klasser utbyggas. Den empiriska metoden utgör ett viktigt hjälpmedel, då definitioner införes och geometriska satser formuleras. Eleverna bör emellertid få en efter deras utvecklingsstadium avpassad uppfattning om geometrins uppbyggnad. De mera matematiskt inriktade eleverna göres förtrogna med hur en geometrisk sats kan bevisas med hjälp av andra satser och övas i att självständigt genomföra geometriska bevis. Av övriga elever torde man endast kunna fordra kännedom om de viktigaste satsernas innehåll, vunnen genom huvudsakligen empirisk behandling.

Geometrikursen bör begränsas till att omfatta endast de viktigaste satserna, vilka bör utgöra kursens kärna och inläras. Andra satser, som inte kan förbigås vid kursens uppbyggande, genomgås kursivt eller behandlas som övningsuppgifter.

16. Vid undervisningen i planimetri och stereometri är det av vikt, att eleverna lär sig rita ordentliga figurer, där så är möjligt i uppgiven storlek eller i lämplig skala. Räkneövningarna består i första hand i en direkt tillämpning av kända formler. För mera matematiskt in-

riktade elever bör dock frågeställningen på lämpligt sätt varieras. Av vikt är att uppgifterna anknyter till praktiska, för eleverna kända eller intresseväckande förhållanden. Här är det av betydelse att öva överslagsberäkningar och att diskutera räkneresultatets rimlighet, övningar som givetvis bör göras även inom andra kursmoment, så snart tillfälle ges. I anslutning till dessa kursmoment, speciellt planimetrin, bör mätövningar anordnas.

17. De tre à fyra skriftliga arbeten, som anges i klass 9, alternativ 2, bör vara s. k. halvdagsskrivningar. Avsikten med dessa är att eleverna, mer än på en vanlig provräkning, skall få tid att ägna den formella behandlingen uppmärksamhet. På dessa skrivningar bör även tidigare genomgångna kursmoment vara representerade.

18. Alternativkurs 1 representerar den normala studiegången för högstadiets elever. I avsikt att ge möjlighet till önskvärd differentiering av studierna har kurser utarbetats i form av supplement, som närmare anger arten och omfånget av den för olika intresseinriktningar avpassade undervisningen i ämnet matematik. Alternativkurs 2 är avsedd för elever, som önskar en mer krävande kurs. De elever, som avser att i klass 9 välja g-linjen eller den tekniska grenen av y-linjen, bör redan i klasserna 7 och 8 läsa alternativkurs 2.

19. Beträffande terminologin gäller att en motsvarande utveckling bör äga rum som i fråga om uppfattningen av talen och räkneoperationerna. Man utgår alltså från konkreta uttryck, som ansluter till räknesituationer, och övergår senare småningom till den vanliga matematiska terminologin. Tidpunkten för övergång till de senare uttryckssätten bör avgöras med hänsyn till elevernas mognadsgång.

Teckning, målning och modellering

Mål

Undervisningen i teckning, målning och modellering har till uppgift att väcka och fördjupa elevernas skapargläde, att låta dem ge fritt uttryck för sina erfarenheter och sin fantasi samt att utveckla deras skapande förmåga.

Undervisningen skall också ge kunskaper och färdigheter i frihandsteckning, målning, modellering och fackbetonad teckning, ge någon förtrogenhet med stillära och bereda tillfälle till konststudier samt under elevernas arbete med skilda material utveckla deras känsla för form och färg.

Såväl skolans miljö som studiebesök och egentlig undervisning skall syfta till att väcka elevernas intresse och förståelse för skönhetsvärden och kvaliteter i konst och konsthantverk.

Huvudmoment

Lågstadiet

(Ingår i hembygdskunskap under rubriken Arbetsövningar.)

Mellanstadiet

Fri målning och teckning: målning som klargör färgens och materialets möjligheter; målning och teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin. Textning.

Modellering med motiv från omvärlden och fantasin.

Konststudier: visning av för åldersstadiet lämplig konst (original, reproduktioner, ljusbilder); studiebesök.

Högstadiet

Fri målning och teckning med fritt val av motiv och framställningssätt. Naturstudier och figurteckning. Frihandsperspektiv. Lösning av färg-, material- och kompositionsproblem samt tekniska problem med egna erfarenheter som utgångspunkt.

Teknisk ritning, textning, trycksaksritning, mönsterteckning, modeteckning, heminredning och illustrationsteckning efter anlag och fallenhet.

Fri formgivning i olika material med därav betingade teknikövningar: lerarbeten och keramik, grafik, tygtryck, batik, mosaik, emalj, tennsmycken, läderplastik, korgflätning.

Konststudier: studium av konst och konsthantverk från olika tider med hänsyn till historia, kvalitet och teknik; studiebesök.

Anvisningar

1. Vid undervisningen måste hänsyn tagas till att elevernas individuella förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Arbetsmetoder och uppgifter bör så långt som möjligt anpassas efter varje elevs begåvningstyp och intresse. Ämnets huvuduppgift att ge tillfälle till skapande verksamhet kommer till sin rätt endast genom utpräglad individualisering och hänsyn till elevernas egna önskemål.

2. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och att därvid utnyttja olika slag av studie- och arbetsmaterial och göra egna iakttagelser. De bör så långt som möjligt välja egna motiv och eget framställningssätt.

3. Målmedvetet bör man vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

4. Teckningsundervisningen bör i görligaste mån samverka med undervisningen i så gott som alla skolans ämnen, då det gäller fri målning eller ritning. I fråga om fackteckning samordnas undervisningen med undervisningen i matematik, fysik och slöjd. Det konsthistoriska studiet, som i teckningsämnet bör omfatta stilstudium och tillämpad konsthistoria, skall anordnas i samverkan med historieundervisningen.

5. Som exempel på lämpliga uppgifter för den fria teckningen och målningen kan nämnas: illustrering av händelser ur bibeln, historieböcker, sago- och äventyrsböcker, porträtt av personer i barnens omgivning och fantasiporträtt, motiv från naturen, klassarbeten, där alla arbetar på samma motiv, dekorativa motiv i anslutning till årets högtider, teaterföreställningar o. d., dekorering av nyttoföremål.

6. Studiebesök i ateljéer, museer, verkstäder, fabriker och affärer bör om möjligt anordnas.

Musik

Mål

Musikundervisningen har till uppgift att med musiken berika barnets liv i och utanför skolan och skapa förutsättningarna för en personlig musikupplevelse dels i ett aktivt musicerande, framför allt i sång, dels i lyssnandet till musik.

Den skall på grundval av praktisk er-

farenhet av såväl vokal som instrumental musik ge den förtrogenhet med musikens elementa och det kunnande i musik, som kan vara ägnat att stärka intresset, fördjupa förståelsen och bilda en brygga till fortsatt aktivt musicerande efter skoltidens slut.

Undervisningen bör i ett skolans eget musikliv skapa en vana till samvaro kring musiken och befordra kontakten med musiklivet utanför skolans värld.

Huvudmoment

Lågstadiet

Sång

Barnvisor, enkla koraler och småningom kanon. Röstvård och tonbildning.

Övningar i syfte att utveckla känslan för tonhöjden och melodins rörelseriktning. Förtrogenhet med några och efterhand med alla skalans toner, gärna med enkla vismelodier som utgångspunkt. Försök till melodiläsning. Eventuellt enkla diktat.

Rörelse

Övningar och leksituationer i syfte att främja barnens förmåga till spänningsfri rörelse och rytmisk balans. Lekvisor.

Instrument

Bekantskap med enkla slag-, knäpp- och blåsinstrument i syfte att utveckla gehöret och känslan för rytm.

Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio.

Skapande

Försök att i rörelse ge uttryck för karaktär och innehåll i sånger och musikstycken samt att finna på små enkla melodier och rytmer.

Mellanstadiet

Sång

Sånger och folkvisor karaktäristiska för vårt eget land; visor hämtade från andra länder och folk. Kanon och tvåstämmiga sånger. Koraler och delar av svenska mässan.

Fortsatt uppmärksamhet åt röstvård och tonbildning. Fortsatta försök att självständigt sjunga enkla melodier efter notskrift. Fortsatta diktat.

Rörelse

Sång- och rörelselekar.

Instrument

Slaginstrument. Enkla melodiinstrument. Alfabetiska notnamn. Förtecken och tonarter. Dur och moll. Två- och flerstämmighet samt uppmärksammande av ett enkelt harmoniskt skeende (huvudtreklangerna), gärna i förbindelse med sång.

Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio.

Svensk folkmusik och musik från några andra länder. Några svenska tonsättare. Efter hand någon romantiker.

Fortsatt aktivt lyssnande, särskilt i fråga om kontrast, upprepning, karaktär (stämning), instrument.

Iakttagelser av några kända melodiers byggnad. Någon kännedom om orkesterinstrument. Instrumentfamiljer.

Skapande

Fortsatta melodiska och rytmiska improvisationer. Enkla ackompanjemang.

Högstadiet

Sång

Sånger och folkvisor från vårt eget land och andra länder, även på originalspråket.

Kanon och quod libet-sånger.

Två- och flerstämmiga sånger.

Röstvård och tonbildning.

Ökad självständighet i melodiläsning, även med utvikningar till närbesläktade tonarter. Något om intervall. Diktat.

Tillfällen till specialundervisning i solosång.

Rörelse

Folkdanser och folkvisedanser.

Instrument

Ensemblespel på olika instrument även i samband med sång.

Större förtrogenhet med musikens elementa och ökad förmåga att medvetet följa ett musikaliskt händelseförlopp.

Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Repertoar till belysning av olika ensembler, instrumentala och vokala, samt olika arter av musik. Musikens plats i kulturhistorien.

Skapande

Fortsatt improvisation. Försök att sammanställa musikprogram för olika tillfällen i skolans liv. Enkla sångspel.

Anvisningar

1. Vid undervisningen måste hänsyn tagas till att elevernas individuella förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Uppgifter och metoder måste anpassas efter såväl klassens som den enskilde elevens möjligheter.

2. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga uppgifter inom ämnet är lämpade för samverkan mellan eleverna.

3. Musikundervisningen bör i görligaste mån samverka med undervisningen i kristendomskunskap (psalmer, svenska mässan, andliga sånger), modersmålet (folkvisor, dikter), moderna språk, även danska och norska (visor, dikter), historia (musikhistoria), geografi (sång- och musikillustrationer för att belysa landskaps och länders egenart), fysik (ljudet) och gymnastik med lek och idrott (rytmik, leksånger). Undervisningen bör stödja modersmålsundervisningen i fråga om röstvård och genom övning i muntlig framställning.

4. På lågstadiet ägnas särskild uppmärksamhet åt ett naturligt sätt att sjunga samt åt röstens vård och tonens klang. För att tillgodose behovet av övningstillfällen för de barn vilkas röstomfång avviker från klassens i övrigt, kan läraren ibland behöva använda sång i mindre grupper såsom ett komplement till den sedvanliga gemensamhetssången.

I flerklassiga avdelningar är gruppindelning i sång med hänsyn till olika åldersstadier ofta nödvändig.

Vid tonbildningsarbetet ägnas småningom och främst på högstadiet särskild uppmärksamhet åt individuell röstvård.

De i huvudmomenten nämnda enkla diktaten kan utföras så, att läraren sjunger eller spelar små melodiska motiv, som eleverna försöker återge i notskrift.

5. De rytmiska övningarna bör utveckla och stärka känslan för taktart och riktiga tidsvärden. På mellan- och högstadiet rekommenderas samverkan med gymnastikundervisningen: rytmen i gymnastikrörelserna uppmärksammas.

6. För ensemblespelet på högstadiet rekommenderas tonett, blockflöjt, ukulele och andra enkla melodi- och ackordinstrument, i förekommande fall även tillsammans med fiol, klarinett etc.

7. På lågstadiet ges barnen tillfälle att lyssna till och lära känna igen enkla, korta musikstycken, att uppfatta och i ord uttrycka stämning (glad, sorgsen), tempo (hastigt, långsamt) och styrkegrad (starkt, svagt). Där så är möjligt anordnas övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument, t. ex. fiol, trumpet. På mellanstadiet vidgas repertoaren med särskild uppmärksamhet åt lättförståeliga stycken av någon klassisk tonsättare (t. ex. Mozart, Schubert) samt efter hand någon romantiker (t. ex. Chopin, Schumann, Mendelssohn). Svenska tonsättare uppmärksammas (t. ex. Söderman, Alfvén). På högstadiet studeras olika arter av musik: folkmusik, konstmusik, dansmusik, programmusik, absolut musik; exempel på opera, oratorium, symfoni, kammarmusik, solokonsert etc.

8. Såväl sång som instrumentalmusik bör förekomma inte endast på de därtill anslagna timmarna eller vid de tillfällen, då musiken organiskt kan infogas i den övriga undervisningen, utan även då den oförmedlat kan skänka större intresse eller ökad livaktighet åt skolarbetet.

9. I skolor av B-form står ett lägre timtal till musikundervisningens förfogande än i skolor av A-form. Under hänsynstagande till de lokala möjligheterna och elevernas förutsättningar kan läraren i en B-skola antingen gå förbi några av de upptagna huvudmomenten eller också arbeta mindre med varje moment.

Gymnastik med lek och idrott

Mål

Undervisningen i gymnastik med lek och idrott har till uppgift att söka åstadkomma allsidig utveckling av elevernas kroppsliga anlag, god hållning och god samverkan mellan kroppens olika rörelsefunktioner, att skänka dem känsla av välbefinnande och glädje, att genom härdning öka deras motståndskraft, att frammana goda karaktärsegenskaper, laganda och självdisciplin samt att stimulera till kroppsövningar och friluftsliv även efter slutad skolgång.

Huvudmoment

Lågstadiet

Gymnastik

Enkla fristående övningar, huvudsakligen i form av fantasibetonade lekrörelser, där huvudvikten lägges vid att lära barnen röra sig ledigt med god hållning; enkla färdighetsövningar.

Rytmik

(Om läraren har förutsättning för sådan undervisning.)

Lek

Smålekar av olika slag, såsom kapplöpningar, stafettlekar, härmningslekar; sånglekar; grundläggande övningar i att kasta och fånga en boll, bollekar; enkla terränglekar.

Idrott

De första grunderna i skidlöpning och skridskoåkning; i tredje klass fri idrott i lekform; förberedande orienteringsövningar samt om möjligt obligatorisk simundervisning.

Trafikundervisning

Skolvägens faror, trafiken och barnens utomhuslekar, de vanligaste vägmärkena, trafiktecknen och optiska signalerna, gång- och cykeltrafikens huvudregler, färd med buss, tåg och spårvagn; praktiska tillämpningsövningar.

Mellanstadiet

Gymnastik

Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsutveckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt rörelsesätt; ökat antal färdighetsövningar.

Lek

Smålekar, sånglekar; enkla folkdanser; lekar och bollspel med strävan att utveckla bollteknik och samspelsteknik samt god laganda; terränglekar.

Idrott

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; naturvård; skidlöpning; skridskoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning, simkunnighetsprov och livräddning.

Trafikundervisning

Vägmärken, trafiktecken och optiska signaler, trafikregler, olika färdsätt, praktiska tillämpningsövningar.

Högstadiet

Gymnastik

Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsutveckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt rörelsesätt; enkla rörelseserier av olika slag; färdighetsövningar.

Lek

Bolltekniska övningar och bollspel; kamplekar.

Dans

Sånglekar och enkla svenska och utländska folkdanser; enkel form av sällskapsdans (där så befinnes lämpligt och läraren har förutsättning för sådan undervisning).

Idrott

Fri idrott; lägerliv och naturvård; terrängvandringar; orienteringsövningar; skidlöpning; skridskoåkning och livräddning på is; simning, simkunnighetsprov och livräddning.

Trafikundervisning

Komplettering av tidigare undervisning.

Praktisk övning i ledarskap.

Undervisning i brandskydd och olycksfallsvård.

Anvisningar

1. Vid undervisningen måste hänsyn tagas till att elevernas individuella förutsättningar för ämnet i hög grad varierar. Vid sidan av gemensamma övningar, som lämpar sig för alla elever i avdelningen, bör övningar, anpassade efter elevernas skilda förutsättningar, förekomma rikligt.

2. Eleverna bör uppmuntras att ta egna initiativ, och självverksamheten bör på de högre stadierna få stort utrymme. De bör om möjligt få övning i att organisera och leda lek och idrott, på högstadiet också i att vara ledare för yngre barn, t. ex. på friluftsdagarna eller under fritidssysselsättningar i anslutning till ämnets olika grenar. Tillika bör deltagande i frivillig gymnastik- och idrottsverksamhet samt föreningsarbete i samband därmed uppmuntras och stödjas. Särskilt på högstadiet lämnas upplysningar om och skapas kontakt med den frivilliga gymnastik- och idrottsrörelsen.

3. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid gott samarbete med kamrater. Lekar och bollspel bör avse att utveckla samspel och en god laganda. På högstadiet utvecklas den tekniska skickligheten och en ännu högre form av samverkan inom laget i de under så-

väl sommar- som vintertid förekommande bollspelen.

4. Undervisningen i gymnastik med lek och idrott bör i görligaste mån samverka med undervisningen i hembygdskunskap och samhällskunskap (trafikundervisning, undervisning i brandskydd och olycksfallsvård), geografi (hembygdens topografi, kartan), biologi (hälsolära, läran om människokroppen), fysik (kompassen och dess användning), teckning (kartskisser), musik (rytmik, vandringssånger), hemkunskap (matsäcksberedning och lägermatlagning) och slöjd (tillverkning och reparation av redskap).

5. Färdighetsövningarna bör ge barnen utlopp för deras utpräglat stora rörelsebehov. På låg- och mellanstadierna bör goda arbets- och viloställningar inläras. På högstadiet lägges för flickorna särskild vikt vid rytmiska övningar, för pojkarna vid mer kraftbetonade och tekniska färdigheter. — Från och med klass 6 (helst från klass 5) bör gossar och flickor bilda skilda gymnastikavdelningar.

6. Den fria idrotten bör först vara mer lekbetonad, småningom mer teknikbetonad. På mellan- och högstadierna tillkommer inslag av tävlingar, speciellt lagtävlingar, men den kontinuerliga övningen bör hela tiden vara det viktigaste.

7. Hygieniska synpunkter lämnas i lämpliga sammanhang på alla stadier, på högstadiet även i form av teoretisk undervisning i kroppsövningarnas hygien, syfte och träningsmetoder.

8. Friluftsdagarna bör ägnas dels åt tillämpningsövningar på vad som förut genomgåtts, dels åt de övningar, som av praktiska skäl inte kan ordnas på vanliga lektioner. I de första två klasserna utbytes friluftsdagarna till stor del mot lekstunder. I fråga om plan för friluftsverksamheten, dess fördelning på hel- och halvdagar m. m. hänvisas till av skolöverstyrelsen utfärdade särskilda anvisningar.

Praktiska ämnen

Undervisning i praktiska ämnen omfattar på låg- och mellanstadiet *slöjd och andra praktiska ämnen* och på högstadiet i första hand de två obligatoriska ämnena *slöjd* och *hemskunskap*. Dessutom tillkommer på högstadiet följande tillvalsämnen: praktisk yrkesorientering, textilslöjd, trä- och metallslöjd, hemkunskap och, där lokala förhållanden tillåter, även trädgårdsskötsel, maskinskrivning, förberedande butiks- och kontorsarbete samt förberedande verkstadsarbete.

Mål

Undervisningen i praktiska ämnen har till uppgift att ge eleverna kunskap om och färdighet i arbetsuppgifter av praktisk art, som förekommer i det dagliga livet. Den skall utveckla elevernas händighet och förmåga till självständigt arbete. Eleverna bör få en god ekonomisk fostran och lära sig ett rationellt arbetssätt.

Undervisningen skall hjälpa eleverna att komma till insikt om sina praktiska anlag och skapa aktning och intresse för praktiskt arbete och praktiska yrken.

I *textilslöjden* skall eleverna lära sig tillverka enkla föremål av textil art för eget bruk och hemmets behov, förvärva kännedom om de vanligaste materialen, lära sig planera inköpen av de i ett hem förekommande textilierna samt vårda dessa. Undervisningen skall utveckla elevernas förmåga till skapande arbete och deras känsla för färg, form och kvalitet och på så sätt ge estetisk fostran.

I *trä- och metallslöjden* skall eleverna lära sig tillverka enkla föremål i trä, metall och annat material, vårda ytor, utföra ytbehandlingar samt förvärva kännedom om de vanligaste materialen och kunskaper om redskapens rätta användning och vård. Undervisningen skall utveckla elevernas förmåga till skapande arbete och deras känsla för färg, form och kvalitet och på så sätt ge estetisk fostran.

Undervisningen i *hemkunskap* skall göra eleverna förtrogna med de sysslor, som förekommer i ett nutida hem, ge insikt i samhällsfrågor rörande hemmet och skapa aktning för husmoderns arbete som ett yrke samt ta sikte på familjemedlemmarnas inbördes samarbete och trivsel.

Undervisningen i *trädgårdsskötsel* har till uppgift att ge eleverna kännedom om arbete med växtodling, att öka deras intresse för trevnad kring hem och skola.

Slöjd och andra praktiska ämnen

Mål

(Se mål för praktiska ämnen, s. 90—91.)

Huvudmoment

Lågstadiet

Det praktiska arbetet ingår i Hembygdskunskap med arbetsövningar under rubriken Arbetsövningar i klasserna 1—3. Skoldistrikten har dessutom rätt att i klass 3 tillägga ytterligare två veckotimmar med undervisning i småslöjd och enkla hemsysslor.

Mellanstadiet

Slöjd

För undervisningen i slöjd finns två alternativ: 1) längre kurs i textilslöjd och kortare kurs i trä- och metallslöjd, 2) kortare kurs i textilslöjd och längre kurs i trä- och metallslöjd.

Alternativ 1 (längre kurs i textilslöjd och kortare kurs i trä- och metallslöjd) omfattar:

a. Textilslöjd

Sömnad för hand och på maskin.

Klädvård.

Stoppning, lagning och lappning för hand och på maskin.

Stickning.

Virkning.

Prydnadssöm, vari ingår den märkning som erfordras.

Materiallära.

Måttagning.

Tillklippning efter färdiga mönster.

Symaskinens skötsel.

b. Trä- och metallslöjd

De vanliga slöjdverktygens användning.

Tillverkning av några enkla föremål i trä, eventuellt med kompletterande material.

Spikning, skruvning, limning.

Enkla reparationer.

Alternativ 2 (kortare kurs i textilslöjd och längre kurs i trä- och metallslöjd) omfattar:

a. Textilslöjd

Klädvård.

Stoppning och lappning.

Materiallära.

Någon sömnad för hand och på maskin.

b. Trä- och metallslöjd

De vanliga slöjdverktygens användning.

Tillverkning av enkla föremål i trä och, där förutsättning finns, även i metall.

Enkla metoder att sammansätta föremål.

Tillverkning av sammansatta föremål i trä. Även komplettering med annat material, såsom vid tillverkning av lampa med skärm eller segelbåt.

Svarvning.

Ytbehandling, skötsel av ytor.

Enkla reparationer.

Hemkunskap

Undervisningen i hemkunskap är obligatorisk för alla elever och omfattar:

Enkla hemsysslor.

Övning i att handskas med vanliga hushållredskap och husgeråd.

Goda kostvanor.

Orientering om hemmets arbetsliv.

Trädgårdsskötsel

Undervisning i trädgårdsskötsel ges alla elever, där de lokala förhållandena gör detta möjligt, och omfattar:

Någon odlingsteknik: jordbearbetning, gödsling, sådteknik och sortval, ogräsbekämpning, växtsjukdomar och skadedjur och deras bekämpande, ympning och beskärning, skörd och lagring.

Något om marklära.

Något om växtnäringsämnen och gödselmedel.

Ekonomiska beräkningar.

Något om skogsvård.

Anvisningar

1. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därav dra slutsatser.

2. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga uppgifter kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

3. De rika tillfällen till kontakt med hemmet, som slöjd och andra praktiska ämnen erbjuder, bör tillvaratagas.

4. Samverkan bör främst ske mellan de praktiska ämnena men även med andra ämnen, såsom modersmålet, samhällskunskap, matematik, naturkunskap, teckning och musik (tillverkning av enkla instrument).

5. Slöjden bör ej vara bunden till någon viss modellserie; arbetena bör i görligaste mån anpassas efter elevens önskningar och förutsättningar. Den bör därjämte få olika karaktär i olika bygder och anpassas efter ortens arbetsliv, den hemslöjd som där förekommer osv.

6. I textilslöjden kan även ingå vävning, där utrustning härför finns. Maskinsömnad införes allmänt från och med klass 5 men kan förekomma tidigare för elever, som har förutsättningar härför.

7. Undervisning i trädgårdsskötsel skall anordnas, där så är möjligt. Eleverna bör helst få individuellt ansvar för egna anläggningar i skolträdgården eller vid hemmet. Vid undervisningen lägges huvudvikten vid något eller några av följande alternativ: 1) prydnadsträdgård, 2) köksväxtodling, 3) frukt- och bärodling, 4) odling under glas, 5) försöksodling, 6) demonstrationsodling, 7) skogsvårdsruta.

Hemkunskap

Mål

(Se mål för praktiska ämnen, s. 90.)

Huvudmoment

(*Låg- och mellanstadiet* se Slöjd och andra praktiska ämnen.)

Högstadiet

Kostlära och matlagning.

Hemmet som arbetsplats: arbetets organisation, tekniska hjälpmedel; risker och skyddsanordningar.

Hemmet som samlingsplats.

Sociala välfärdsanordningar. Orientering i samhällets kollektivanordningar till hemmets tjänst.

Hemmets ekonomi.

Barnet i hemmet.

Hemsjukvård.

Anvisningar

1. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags material, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därav dra slutsatser.

2. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

3. De rika möjligheter till kontakt med hemmen, som ämnet erbjuder, bör tillvaratagas.

4. Undervisningen i hemkunskap bör i görligaste mån samverka med undervisningen i samhällskunskap (familjen och hemmet, hemekonomi, samhällets kollektivanordningar till hemmets tjänst, sociala välfärdsanordningar), matematik, biologi (kostlära, hygien, hemsjukvård), fysik (hemmets tekniska apparatur, elektriciteten), kemi (näringslära, matlagning), slöjd (hemmets textilier och möbler: inköp, underhåll och enkla reparationer, kostnadsfrågor) och praktisk yrkesorientering (utbildningsfrågor).

5. I momentet Kostlära ingår lämpligen näringslära, sunda kostvanor, bristsjukdomar, matsedlar, födoämneslära och varukännedom samt personlig hygien, främst vid hantering av livsmedel. Undervisningen i hemmets ekonomi bör omfatta bl. a. inköpskunskap, budgetplanering, enklare former av bokföring, frågor om sparande och försäkringsskydd. I ämnet samhällskunskap infogas hemmets och den enskildes ekonomiska problem i större sammanhang. Emellertid har ämnet hemkunskap huvudansvaret för de hemekonomiska frågorna och bör ge gott utrymme åt en konkret och exemplifierande genomgång av stoffet. Under inköpskunskapen diskuteras bl. a. det rätta utnyttjandet av livsmedelsindustrins alster, såsom hel- och halvfabrikat, konserver, vidare god och mindre god reklam, kvalitetsbedömning, köp i större och mindre poster, kontant- och avbetalningsköp. Studiet av hemmet som arbetsplats kan lämpligen omfatta organisationen och fördelningen av arbetet i hemmet, rationalisering, tekniska hjälpmedel såsom hushållsmaskinerna, elektriciteten, risken för olycksfall, materiallära, tvätt och tvättmedel, hemvårdsarbeten i övrigt. Momentet Hemmet som samlingsplats omfattar bl. a. bosättning, bostadskunskap och bostadsvanor samt hemmets traditioner. I lämpligt sammanhang betonas och diskuteras husmoderns ansvar och rättigheter i hem och samhälle.

6. Av den tid, som anslagits till obli-

gatorisk undervisning i hemkunskap i klass 8 (1 veckotimme), ägnas ungefär hälften åt Hemmets ekonomi. En lämplig utgångspunkt är här de ekonomiska frågor, som redan behandlats i ämnet i klass 7. Den övriga tiden ägnas framför allt åt Barnet i hemmet (främst barnavård) och Hemsjukvård.

Slöjd

Mål

(Se mål för praktiska ämnen, s. 90.)

Huvudmoment

(Låg- och mellanstadiet se Slöjd och andra praktiska ämnen.)

Högstadiet

Undervisningen är uppdelad på två alternativa kurser.

Alternativ 1 (kurs med tyngdpunkten på textilslöjden) omfattar:

a. Textilslöjd

Materialkännedom och inköpskunskap: kläder samt bädd- och heminredningstextilier.

Kläd- och textilvård i hemmet. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.

Personlig vård (prydlighetsvård).

Textilbudget.

Klädsömnad.

Linnesömnad och underhåll av linneförråd.

Prydnadssöm, även märkning.

Måttagning och färdiga mönsters användning: förstoring, förminskning, tygberäkning.

Maskinella hjälpmedel.

Kostnadsberäkningar.

b. Trä- och metallslöjd

Materialkännedom och inköpskunskap.

Reparationer och underhåll av hemmet, dess möbler, husgeråd och andra inventarier. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.

Eventuellt något slöjdarbete samt någon övning i ytbehandling och underhåll av ytor.

Enkel verktygsvård.

Skyddsåtgärder.

Alternativ 2 (kurs med tyngdpunkten på trä- och metallslöjden) omfattar:

a. Textilslöjd

Materialkännedom och inköpskunskap: kläder samt bädd- och heminredningstextilier.

Kläd- och textilvård i hemmet. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.

Personlig vård (prydlighetsvård).

Textilbudget.

b. Trä- och metallslöjd

Materialkännedom och inköpskunskap.

Reparationer och underhåll av hemmet, dess möbler, husgeråd och andra inventarier. Ekonomisk orientering angående värdet av hemreparationer.

Tillverkning av föremål i trä och metall.

Svarvning.

Ytbehandling och underhåll av ytor.

Slöjdritning.

Verktygens och arbetsmaskinernas vård och rätta användning.

Skyddsåtgärder.

Kostnadsberäkningar.

Anvisningar

1. Eleverna bör systematiskt övas att arbeta självständigt och under eget ansvar och att därvid utnyttja olika slags arbetsmaterial, göra egna iakttagelser och beräkningar och på grundval därav dra slutsatser.

2. Målmedvetet bör man söka vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Åtskilliga av uppgifterna inom ämnet kan lösas under grupparbete eller andra former av samverkan mellan eleverna.

3. De rika möjligheter till kontakt med hemmen, som ämnet erbjuder, bör tillvaratagas.

4. Vid undervisningen i textilslöjd bör samverkan ske med undervisningen i modersmålet, samhällskunskap, matematik, teckning, trä- och metallslöjd och hemkunskap samt praktisk yrkesorientering (utbildningsfrågor).

Vid undervisningen i trä- och metallslöjd bör samverkan ske med modersmålet, samhällskunskap, matematik, fysik (tillverkning av redskap), teckning (slöjdritning, dekorationer), musik (tillverkning av instrument), gymnastik med lek och idrott (tillverkning av redskap), textilslöjd och hemkunskap samt praktisk yrkesorientering (utbildningsfrågor).

5. Varje elev gör en beräkning av kostnaderna för material och övriga tillbehör, som erfordras för utförande av åtminstone något slöjdarbete. Eleven göres därvid uppmärksam på att han bör välja material, som ur estetisk synpunkt och med avseende på kvalitet och pris kan anses fördelaktigt under givna förhållanden.

6. Textilslöjden bör ej vara bunden vid någon viss modellserie; arbetena bör i görligaste mån anpassas efter elevernas önskningar och förutsättningar. I arbetet kan även ingå ändring och omsyning av klädesplagg, som medtagits från hemmet. I textilslöjden bör även kunna ingå vävning, där utrustning härför finnes.

7. Trä- och metallslöjden bör ej vara bunden vid någon viss modellserie; arbetena bör i görligaste mån anpassas efter elevernas önskningar och förutsättningar. I arbetet kan ingå även reparationer av föremål, som medförts från hemmet, och tillverkning av material för experiment, som eleverna är sysselsatta med. Vid arbetets planläggning och utförande skall förutom olika träslag och metaller även elektrisk monteringsmateriel, textilier m. m. komma i åtanke.

Slöjdritning förutsätter bekantskap med de linjer, tecken och skalor, som enligt Svensk Standard bör tillämpas å alla ritningar.

Ytbehandling kan utföras medelst cellulosalack enbart eller i förening med färgbets, medelst kemisk bets, lasering, olika slags täckande färger osv. I undervisningen bör ingå kännedom om olika lösningsmedel, tillredning av bets, polityr och oljefärg. Råd bör lämnas angående inköp av ytbehandlingsutensilier.

Tillvalsämnen

Valet av och undervisningen i tillvalsämnen blir i hög grad beroende av traktens och skolans möjligheter.

Praktisk yrkesorientering. (Klass 8.) Se s. 96.

Hemkunskap. (Klass 7 och 8.) Fördjupning av de i den obligatoriska kursen ingående huvudmomenten för hemkunskap.

Elementär barnavård.

Textilslöjd. (Klass 7 och 8.) Mera omfattande arbetsuppgifter i klädsömnad, linnesömnad och prydnadssöm samt fördjupade kunskaper i materialkännedom och inköpskunskap.

Mönsterformning. Vävning. Knyppling. Stickning och virkning.

Heminredning.

Trä- och metallslöjd. (Klass 7 och 8.) Mera omfattande uppgifter i trä- och metallslöjd samt fördjupade kunskaper i materiallära.

Slöjdritning.

Stillära

Heminredning.

Trädgårdsskötsel. (Klass 7 och 8.) Utbyggnad av tidigare undervisning med särskild vikt lagd vid ogräsbekämpning och bekämpande av växtsjukdomar och skadedjur.

Ekonomiska beräkningar. Dagboksanteckningar och bokslut.

Försöksplantering och bearbetning av försöksresultaten.

Maskinskrivning. 1 vt. (Klass 7 och 8.)

Skrivmaskinens konstruktion och skötsel. Kroppsställningen vid maskinskrivning. Förberedande övningar i syfte att nå riktig fingersättning, varvid touchmetoden användes ända från början. Enklare skrivövningar med tonvikt på noggrannheten vid skrivningen.

Anm. Omfattar undervisningen 2—3 vtr, tillämpas huvudmomenten s. 115.

Förberedande butiks- och kontorsarbete. (Klass 7 och 8.)

I anslutning till praktiska övningar genomgång av de arbetsuppgifter, som kan möta nybörjaren i butik eller på kontor. Något om hur man uppträder på arbetsplatsen.

Förberedande verkstadsarbete. (Klass 8).

Enkla bänk- och borrningsarbeten m. m. Något om de vanligaste verktygen och arbetsmaskinerna på en mekanisk verkstad samt deras skötsel och vård.

Praktisk yrkesorientering

Mål

Den praktiska yrkesorienteringen har till uppgift

att i anslutning till den teoretiska yrkesorientering, som ges inom ämnet samhällskunskap, ge fortsatt orientering inför yrkesvalet;

att ge tillfällen till personliga erfarenheter av ett begränsat antal yrken, en konkret uppfattning av vad arbete och arbetsmiljö inom dessa yrken innebär och kräver samt möjlighet att pröva, om man äger de för yrkena erforderliga speciella anlagen och intressena;

att ge praktiska kunskaper om arbetslivets organisation, om arbetsfördelning och specialisering, om förhållandet mellan över- och underordnade, mellan arbetsgivare och anställda och mellan de anställda inbördes, om arbetarskydd och arbetshygien och om utbildningsförhållanden inom yrkena; samt

att väcka intresse för yrkesarbete och yrkesutbildning.

Huvudmoment

Klass 8

Klarläggande av yrkesintressen och praktikönskemål; anlags- och yrkesorienterande överläggningar i anslutning härtill.

Genomgång av möjligheterna till yrkesorienterande praktik på olika områden.

Utarbetande av praktikplaner.

Yrkesorienterande praktik på ett antal arbetsplatser.

Praktikredogörelser; i anslutning härtill sovring, justering och komplettering av de redovisade kunskaperna och erfarenheterna.

Anvisningar

1. För de elever i klass 8, som har valt två tillvalsämnen utan att välja praktisk yrkesorientering, kan sådan orientering anordnas enligt särskilda bestämmelser (se Aktuellt från skolöverstyrelsen). Möjligheten bör emellertid utnyttjas med urskillning. Sålunda kan elever, som avser att välja 9 g, inte vara frånvarande från undervisningen i läroämnena under de fyra veckor, som den praktiska yrkesorienteringen normalt omfattar. Elever, som så önskar, kan välja en tilläggskurs i praktisk yrkesorientering, varigenom de får möjlighet att praktisera i fler yrken och ägna fler praktikdagar åt varje yrke.

2. Den praktiska yrkesorienteringen förutsätter och innebär, att eleverna under praktiken på olika arbetsplatser får tillfälle att själva göra sina iakttagelser, pröva sin förmåga på olika arbetsuppgifter och skaffa sig de upplysningar, som de behöver för att få en riktig uppfattning om ifrågavarande yrkens krav, möjligheter och förhållanden. Helst bör vid varje arbetsplats utanför skolan, som utnyttjas för praktik av detta slag, någon lämplig person inom företaget få till uppgift att ge praktikanterna en viss handledning och orientering. Men därvidlag får man inte begära för mycket av företagen. Inte heller får man begära, att de anställda i allmänhet skall kunna ägna nämnvärd tid och uppmärksamhet åt praktikanter av detta slag. Ofta kommer eleverna att på egen hand få göra sina iakttagelser och utnyttja de tillfällen till informationer, som på ett naturligt sätt kan erbjudas dem i olika sammanhang. Detta förutsätter emellertid bl. a. ett grundligt förberedelsearbete. I samband med den teoretiska yrkesorienteringen i klasserna 7 och 8 och eventuellt under speciella gruppövningar med de elever, som skall ha praktisk yrkesorientering, bör eleverna instrueras och övas att genom frågor och egna iakttagelser bilda sig en uppfattning av arbetsförhållandena inom yrket. Även när eleverna sedan, muntligen eller skriftligen, redovisar sina erfarenheter och iakttagelser från den första praktikplatsen, bör det bli tillfälle att ge dem instruktioner av detta slag.

3. Målmedvetet bör man vänja eleverna vid produktivt och friktionsfritt samarbete med kamrater. Övningsuppgifterna i samband med det förberedande instruktionsarbetet lämpar sig väl för grupparbete, likaså uppgiften att sovra, justera och komplettera de på olika praktikplatser inhämtade kunskaperna och erfarenheterna. Under själva praktiken blir eleverna merendels isolerade från varandra (endast de största arbetsplatserna torde ha möjlighet att ta emot grupper av praktikanter). Men i gengäld får eleverna ute på arbetsplatserna tillfälle att arbeta tillsammans med äldre och vänja sig vid de samarbetsformer, som gäller i arbetslivet.

4. Förberedelsearbetet faller delvis inom ramen för den teoretiska yrkesorienteringen. Även i övrigt måste sambandet mellan denna undervisning och den praktiska yrkesorienteringen bli mycket intimt. Den sistnämnda utgör i själva verket ett praktiskt komplement till den förstnämnda och till ämnet samhällskunskap i stort. Samverkan bör dessutom kunna etableras med undervisningen i slöjd och andra praktiska ämnen, geografi (näringsgeografi), biologi (hälsolära) samt modersmålet. I sistnämnda ämne kan t. ex. erfarenheterna från den yrkesorienterande praktiken läggas till grund för uppsatser, föredrag och diskussioner.

5. Genom kontakt med arbetsplatserna bör skolan tillse, att eleverna fullgör praktiken i enlighet med de utarbetade planerna och att de sysselsättes

7—576172

med arbetsuppgifter, som tillgodoser det anlags- och yrkesorienterande syftet.

6. Eleverna bör inte placeras ut i praktikarbete utanför skolan, förrän de fått erforderlig allmän orientering, dvs. inte gärna förrän under senare hälften av höstterminen i klass 8. Den praktik, som sker utanför skolan, bör för varje yrke om möjligt koncentreras till en sammanhängande följd av dagar. Ofta kan det säkerligen te sig enklare att exempelvis anslå en viss dag i veckan eller hälften av en viss veckodag åt yrkesorienterande praktik. Men med ett dylikt system utnyttjas inte de till buds stående arbetsplatserna på ett rationellt sätt, och det pedagogiska utbytet av praktiken kommer säkerligen också att bli mindre.

7. Frågan, hur lång tid som bör anslås åt varje yrke eller arbetsplats, kan inte besvaras generellt. I några yrken kan man kanske på en vecka hinna bilda sig en ungefärlig uppfattning om arbetsuppgifter och arbetsförhållanden. I andra däremot kan det behövas både två och tre praktikveckor för en sådan orientering. Situationen blir ju också olika för olika elever. Den som endast vill praktisera i ett eller ett par yrken, kan ägna längre tid åt varje yrke än den, som vill praktisera på tre, fyra olika håll, detta under förutsättning, att båda nöjt sig med den grundläggande kursen. För de elever, som även valt tilläggskursen och som alltså kan ägna dubbelt så lång tid åt den praktiska yrkesorienteringen, blir det lättare att fördela praktiken på flera olika yrken. Då bör man kunna stanna ett par veckor på varje arbetsplats, vilket givetvis är en fördel.

8. Praktikplaceringen bör i görligaste mån ske i enlighet med elevernas egna intressen och önskemål. Att klarlägga dessa är en uppgift, som bl. a. även kräver enskilda resonemang med eleverna och med deras föräldrar. I många fall kan det visa sig, att de deklarerade önskemålen är mindre väl grundade och genomtänkta. Det gäller då att hjälpa eleverna att bedöma den egna situationen på ett riktigare sätt och utstaka mera förnuftiga praktikplaner. Men även önskemål, som i och för sig är förnuftiga nog, kan ibland bli svåra att tillgodose. På många orter är praktikmöjligheterna begränsade till ett fåtal yrken, som kanske därtill representerar ett ganska ensidigt urval. Man kan och får inte begära, att elevernas framtidsintressen och praktikönskemål skall hålla sig inom denna snäva ram. Inte så få kommer helt säkert med berättigade krav på praktik inom yrken av annat slag. För att kunna tillgodose dessa önskemål måste man undersöka, om ifrågavarande praktik kan ordnas på någon arbetsplats utanför hemorten. Visar sig även detta omöjligt, får man pruta av på kravet, att praktiken skall ge en anlags- och yrkesorientering av mera direkt slag. Man får i stället låta eleverna praktisera inom något område, som erbjuder arbetsuppgifter av analogt slag och i varje fall tillfälle till praktisk sysselsättning, självprövning och kontakt med förhållandena ute i arbetslivet. Verkstadsskolor och andra praktiska utbildningsanstalter bör, liksom enhetsskolans egna lokaler för praktisk undervisning, också i vissa fall kunna utnyttjas för detta ändamål.

9. Genom en målmedveten upplysningsverksamhet i samband med anskaffningen av praktikplatser och i mera allmänna sammanhang bör man söka få näringslivets representanter positivt inställda till den praktiska yrkesorienteringen och i samarbete med dem utvälja för orienteringen lämpliga arbetsplatser. Särskilt i tider med sämre arbetsmarknadsläge och på orter med mindre väl utvecklat näringsliv kan dessa uppgifter bli ganska arbetskrävande. Som ovan nämnts, blir det ju i många fall även fråga om att ordna praktikplacering utanför hemorten och hemkommunen. Man måste därför redan från början söka få till stånd ett organiserat samarbete med länsarbetsnämnden och närmaste lokala arbetsförmedlingskontor. I kommuner, där arbetsförmedlingen är utrustad med särskild personal för ungdomsförmedling och yrkesvägledning, bör denna få ansvaret för anskaffningen och förmedlingen av praktikplatser för yrkesorientering.

10. En eller annan veckas praktik på en arbetsplats kan naturligtvis inte ge någon grundligare inblick i yrkesförhållandena. Inte heller kan man räkna med att praktikanterna får syssla med mera kvalificerade uppgifter. Under sådana förhållanden finns det risk för att praktikanterna får felaktiga föreställningar om vad arbetet innebär och kräver. Det är därför angeläget, att de efter praktiktidens slut får tillfälle att i skolan redogöra för sina intryck och erfarenheter och diskutera dessa med någon, som kan hjälpa till att sovra, korrigera och komplettera intrycken. Därvid bör bl. a. yrkeslexikon, utbildningsöversikter och yrkesorienterande monografier komma till användning.

GRENAR AV 9 Y

1 a. Jord- och skogsbruk

Mål

Undervisningen i jord- och skogsbruk har till uppgift att bibringa eleverna grundläggande kunskaper och färdigheter i jordbruks- och husdjursskötsel, dess naturliga förutsättningar samt tekniska och ekonomiska betingelser. Den skall även meddela eleverna en kort orientering om skogsnäringens betydelse och om viktigare skogsvårdande åtgärder samt ge dem någon övning i vanligen förekommande skogsarbeten. I yrkesräkning skall undervisningen syfta till att göra eleverna förtrogna med de räkneuppgifter, som vanligen förekommer inom jord- och skogsbruk.

Huvudmoment

Jordbrukslära med praktik

Jordbruket och samhället. Jordbrukets roll i landets näringsliv. Jordbrukets ekonomiska och fackliga föreningsrörelse. Hushållningssällskap och lantbruksnämnder. Lantbruksundervisningen i Sverige.

Marklära. Markens beståndsdelar. Uppkomst. Olika jordarter.

Jordens torrläggning och bearbetning. Dikning och bevattning. Plöjning, harvning och vältning.

Jordens gödsling och kalkning. Växternas näringsbehov. Stallgödsel. Handelsgödsel. Kalk.

Jordbrukets maskiner och redskap. Användning, skötsel och kostnader. Förbränningsmotorer. Traktorer. Elkraftens användning.

Allmän växtodlingslära. Växtföljden. Utsädet. Sådd. Grödans skötsel under växttiden. Skörd och förvaring.

Speciell växtodlingslära. Stråsädes-, baljväxt-, potatis-, rotfrukts-, olje- och spånadsväxtodling. Vallodling och beteskultur. Köksväxt-, frukt- och bärod-

ling. Ogräs, skadeinsekter och växtsjukdomar.

Husdjurslära med praktik

Husdjursraser. Djurkroppens byggnad. I vårt land förekommande husdjursraser. *Utfodring och vård.* Näringsbehov. Olika fodermedel. Enkla foderstater. Ungdjursuppfödning. Husdjurens skötsel och vård.

Mjölkhushållning och ladugårdshygien. Mjölkens sammansättning och egenskaper. Mjölkens värde som födoämne. Hand- och maskinmjölkning. Mjölkhygien. Ladugårdens inredning, ventilation och belysning. Rengöring och desinfektion.

Skogsvård

Kort orientering om landets och hemortens skogstillgångar. Deras fördelning på olika ägaregrupper. Skogens betydelse för landets klimat och ekonomi. Skogsvårdslagens huvudbegrepp.

Skogsförvaltningens organisation.

Skogsträden och skogssamhället. Skogsbeståndets anläggning och vård.

Avverkning och transport

Virkessortiment och aptering. Redskapen och deras vård. Avverkningsarbetets planering. Huggning. Transport. Hästen och dess vård. Praktiska övningar. Praktiska beräkningar.

Yrkesräkning

Ränte-, rabatt- och affärsräkning samt yt- och volymberäkningar med exempel från jordbruket. Enkla kostnadsberäkningar med exempel från jordbruket. Praktisk räkning med tillämpning inom skogsbruket. Deklarationsbokföring jämte skattedeklaration.

Maskin- och verktygsvård

Enklare filnings-, gängnings-, plåt-, smides- och borrningsarbeten. Vård och underhåll av jordbrukets maskiner och verktyg, omfattande demontering, rengöring, justering, utbyte av förslitna detaljer, insmörjning och montering.

I samband med arbetet genomgås de använda verktygens konstruktion, användning och underhåll.

Anvisningar

1. Eleverna skall i de skilda arbetsmomenten få en avrundad förberedande utbildning, som dels kan bilda underlag för fortsatt utbildning i yrket, dels kan vara en god grund för praktiskt arbete inom jordbruket. Undervisningen skall bedrivas på ett sådant sätt, att den tillgodoser både blivande brukare av egna jordbruk och anställda inom jordbruket.

2. Den teoretiska och praktiska undervisningen bör i möjligaste mån samordnas. Demonstrationer och övningar bör komplettera den teoretiska undervisningen.

3. Eleverna skall vid undervisningen i olika arbetsmoment få en allsidig träning, som siktar till att lära dem ett rätt utförande av arbetet med anlitande av ändamålsenliga och kraftbesparande arbetsmetoder.

4. Åskådningsmateriel, även film och bildserier bör utnyttjas i stor utsträckning.

5. Stor vikt bör läggas vid rätt skötsel och vård av maskiner och verktyg. Eleverna skall lära sig inse konsekvenserna av en även oavsiktlig skadegörelse.

6. Eleverna bör erhålla en väl avpassad orientering om den lagstiftning, som berör yrkesområdet.

7. Läraren bör i samarbete med yrkesvalsläraren orientera eleverna om arbetstillfällena på orten inom respektive arbetsområden, varvid hänsyn bör tas till elevernas förmåga och intresse.

1 b. Skogs- och jordbruk

Mål

Undervisningen i skogs- och jordbruk skall ge eleverna kännedom om skogsnäringens betydelse och organisation. Den skall lära eleverna att förstå vikten av god skogsvård samt ge dem grundläggande kunskap om skogsskötseln och någon färdighet i att utföra de enklaste skogsvårdsarbetena. Undervisningen skall därjämte bibringa eleverna kunskap om och färdighet i huggningsarbete, kännedom om handredskap och färdighet i deras skötsel och vård samt en grundläggande kunskap om avverknings- och transportarbete i övrigt. Dessutom har den till uppgift att orientera eleverna om jordbrukets betydelse och naturliga förutsättningar samt lära dem grunderna i jordbruks- och husdjursskötsel.

I yrkesräkning skall undervisningen syfta till att göra eleverna förtrogna med de räkneuppgifter, som vanligen förekommer inom skogs- och jordbruk.

Huvudmoment

Jordbrukslära med praktik

Se huvudmoment för gren 1 a. Med hänsyn till det lägre timantalet begränsas undervisningen inom de olika avsnitten.

Husdjurslära med praktik

Se huvudmoment för gren 1 a. Med hänsyn till det lägre timantalet begränsas undervisningen inom de olika avsnitten.

Skogsvård

Kort orientering om landets och hemortens skogstillgångar. Deras fördelning på olika ägargrupper. Skogens betydelse för landets klimat och ekonomi. Skogsvårdslagens huvudbegrepp, skogsmarks utnyttjande till skogsbörd, utvecklingsbar skog, ändamålsenlig gallring och reproduktionsplikt genomgås och demonstreras i fält.

Skogsförvaltningens organisation, skogsvårdsstyrelserna, skogsägarföreningsrörelsen. Statliga stödåtgärder. Utbildningsmöjligheter.

Skogsträden och skogssamhället. Skogsbeståndets anläggning och vård, praktiska övningar. Skador på skogen. Skogsdikning. Naturskydd, jakt- och fiskevård.

Avverkning och transport

Virkessortiment och aptering. Redskapen och deras vård. Avverkningsarbetets planläggning, huggnings- och körningsarbete, drivningstraktens uppdelning i körar- och huggarskiften. Bostäder, stallar och raststugor. Huggning: huggningsinstruktion och huggningsteknik. Transport: genomgång av olika transportsätt vid virkets väg från stubben till förädlingsverket. Hästen och dess vård. Avtalsfrågor. Arbetarskydd och -hygien. Praktiskt arbete i samband med undervisningen i ämnet.

Yrkesräkning

Ränte-, rabatt- och affärsräkning samt yt- och volymberäkningar med exempel från skogsbruket. Enkla kostnadsberäkningar med exempel från skogsbruket. Praktisk räkning med tillämpning inom jordbruket. Deklarationsbokföring jämte skattedeklaration.

Maskin- och verktygsvård

Se huvudmoment för maskin- och verktygsvård inom gren 1 a.

Anvisningar

1. Eleverna skall i de skilda arbetsmomenten få en avrundad förberedande utbildning, som dels kan bilda underlag

för fortsatt utbildning i yrket, dels kan vara en god grund för praktiskt arbete inom skogsbruket. Undervisningen skall bedrivas på ett sådant sätt, att den tillgodoser såväl blivande brukare av egna skogs- och jordbruk som anställda inom skogsbruket.

2. Den teoretiska och praktiska undervisningen bör i möjligaste mån samordnas. Demonstrationer och övningar bör komplettera den teoretiska undervisningen.

3. Eleverna skall vid undervisningen i olika arbetsmoment få en allsidig träning, som siktar till att lära dem att rätt utföra arbetet med anlitande av ändamålsenliga och kraftbesparande arbetsmetoder.

4. Åskådningsmateriel, även film och bildserier bör utnyttjas i stor utsträckning.

5. Stor vikt bör läggas vid rätt skötsel och vård av maskiner och verktyg. Eleverna skall lära sig inse konsekvenserna av en även oavsiktlig skadegörelse. Verktygsvård skall övas i sådan omfattning, att varje elev bibringas färdighet att självständigt sköta sina verktyg. För att vänja eleverna vid kontinuerlig skötsel av verktygen bör under pågående huggningsarbete viss tid dagligen anslås till verktygsvård.

6. Eleverna bör erhålla en väl avpassad orientering om den lagstiftning, som berör yrkesområdet.

7. Läraren bör i samarbete med yrkesvalsläraren orientera eleverna om arbetstillfällena på orten inom respektive arbetsområden, varvid hänsyn bör tas till elevernas förmåga och intresse.

2 a. Husligt arbete (husmoderskurs)

Mål

Undervisningen i husligt arbete (husmoderskurs) skall ge eleverna grundläggande utbildning i hushållsgöromål, sömnad och barnavård för arbete i hem och storhushåll samt för vårdnadsyrken.

De yrkesteoretiska ämnena skall ge eleverna teoretiska kunskaper som stöd för det praktiska arbetet.

Huvudmoment

Hushållspraktik

Undervisningen i hushållspraktik skall omfatta i ett hem vanligen förekommande arbetsmoment.

Matlagning med matlagningslära. Principerna för ett rationellt matlagningsarbete. Hel- och halvfabrikatens användning i kosthållet. Beredning av ur näringssynpunkt fullvärdig kost under olika förhållanden, t. ex. småbarnskost. Uppköp. Dukning, uppläggning och servering. Bakning. Beredning av bakverk i huvudsak för vardagsbruk med kostnadsberäkningar. Olika konserveringsmetoder, även djupfrysning av frukt, grönsaker, eventuellt kött och fisk. Kostnadsberäkningar. Beräkning av måltidskostnader.

Hemvård och tvätt. Städning av bostad och skötsel av förrådsutrymmen, storrengöring och möbelvård. Vården av sängkläder, hemmets textilier, gångkläder och skor. Tvätt, mangling och strykning. I ett hem förekommande småreparationer av möbler och husgeråd.

Kostlära — Hemvårdslära med material- och redskapslära — Hushållsekonomi

Kostlära. Repetition av näringsläran, näringsämnenas förekomst och egenskaper samt näringsbehovet under olika förhållanden. Betydelsen av kostens ändamålsenliga sammansättning och beredning. Födoämnenas sammansättning, näringsvärde och pris. Kostens sammansättning för olika förhållanden; småbarnskost.

Varukännedom. Livsmedelslagstiftning. Allmänna principer för födoämnens behandling vid tillagning och förvaring. Kvalitetsbedömning. Varudeklaration.

Hemvårdslära med material- och redskapslära. Olika bostadstyper. Val av bostad. Inredning, möblering och belysning. Bosättning. Demonstration av arbetsbesparande maskiner och redskap. Elektriciteten i hemmet: utnyttjande och pris. Repetition av bostadens rengöring och vård. Rationella tvättmetoder och olika tvättmedel. Fläckurtagning. Åtgärder för att skydda barnen mot olycksfall och förgiftningar i hemmen.

Hushållsekonomi. Viktiga synpunkter i fråga om den ekonomiska skötseln av ett hem och i anslutning därtill något om sambandet mellan det enskilda hemmets och samhällets ekonomi. Olika inköpssätt: kontant, på kredit och på avbetalning, i små poster och i parti. Konsumentupplysning. Konsument- och producentkooperationen. Ekonomisering med material, tid och arbetskraft. Bosättning och bosättningslån. De viktigaste utgifterna i ett hem. Uppgörande av budget för ensamstående och familjer i skilda inkomstlägen. Enklare praktisk bokföring av ett mindre hems inkomster och utgifter. Självdeklaration.

Sömnad

Linnesömnad. Sömnad av nattdräkter, hushålls- och sänglinne. Barnkläder. Tygberäkningar. Kostnadsberäkningar.

Klädsömnad. Kjol, blus, klänning o. d. Omsyning. Tygberäkningar. Kostnadsberäkningar.

Prydnadssöm. Märkningar med olika teknik. Något mindre konstsömnadsarbete.

Kläd- och textilvård. Lappning och lagning för hand och på maskin av klädesplagg och hemmets textilier. Renoveringar. Pressning.

Materiallära. De viktigaste textila råvarorna. Undersökning av materialet med hänsyn till ursprung, kvalitet och övriga egenskaper.

Verktygslära. Symaskinens konstruktion, skötsel och användning repeteras. För sömnad erforderliga verktyg, deras rätta användning och skötsel.

Klädbudget.

Inköpskunskap. Lämpliga material för olika ändamål. Tygers och färgers klädsamhet. Bädd- och heminredningstextilier. Varudeklarationer. Tygberäkningar vid inköp.

Barnavård

Allmänna synpunkter på barnavården i Sverige förr och nu.

Något om vården av nyfödda barn.

Huvuddragen av den normala fysiska och psykiska utvecklingen under spädbarnsåldern. Uppfödningen under spädbarnsåldern. Spädbarnsvården.

Den fysiska och psykiska utvecklingen i åldern 1—7 år.

Kosten för barn i åldern 1—7 år. Vården av barn i åldern 1—7 år. Något om uppfostran av barn i åldern 1—7 år.

Något om sjukdomar hos barn.

Barnen och riskerna för olycksfall.

Social barnavård.

Praktiska demonstrationer, övningar och, där så är möjligt, studiebesök på barnavårdsinstitutioner.

Anvisningar

1. Eleverna skall i de skilda arbetsmomenten få en grundläggande utbild-

ning, som dels kan bilda underlag för fortsatta studier på det husliga området, dels kan vara en god grund för praktiskt arbete i hem, i storhushåll och på andra arbetsplatser, t. ex. som hemsystrar, barnsköterskor, sömmerskor, kökspersonal i storkök eller beställningskök, biträden på sjukhus, restaurangpersonal, matserveringspersonal och expediter i livsmedelsaffärer.

2. Eleverna bör lära sig att använda tidsenliga varor, redskap och maskiner vid matlagning, rengöring m. m. De skall vänjas att tillämpa tidsbesparande metoder och arbetssätt.

3. Genom demonstrations- och laborationsövningar kan eleverna beredas tillfälle till egna iakttagelser och jämförelser mellan olika redskap, hel- och halvfabrikat osv.

4. Eleverna skall under kursens gång småningom övas att delvis överta och organisera arbetet i hemmet.

5. Undervisningen i kostlära bör utgå från förhållanden, som eleverna väl känner till, och skall sikta till att lära dem ett naturligt näringstänkande.

6. I den teoretiska undervisningen bör läraren i största möjliga mån utdela gruppuppgifter, som har anknytning till av eleverna väl kända förhållanden och som eleverna får diskutera gruppvis och sedan i lämplig form redovisa inför hela avdelningen. Yrkesteorin skall nära anslutas till det praktiska arbetet.

7. I undervisningen i linne- och klädsömnad skall ingå måttagning, mönsterformning, tillklippning m. m. samt övningar i att lägga ut mönster och göra mönsterjusteringar. Eleverna bör få utarbeta textilbudget för personlig garderob och hemmets textila utrustning med utgångspunkt från olika årsinkomster och familjer av olika storlek. Stor vikt skall läggas vid att lära eleverna värdet ur ekonomisk synpunkt av en ändamålsenlig vård av hemmets textilier. De bör också få lära sig göra en ekonomisk avvägning mellan inköp av textilier och sömnad i hemmet.

8. Undervisningen i barnavård skall vara en förberedande föräldrafostran. Den bör inriktas på att bibringa eleverna förståelse och intresse för barn i olika åldrar, främst barn under skolåldern. Därvid bör de rika möjligheter till kontakt med hemmen, som ämnet erbjuder, väl tillvaratagas. Eleverna bör stimuleras att delta i vården av mindre syskon eller små barn i övrigt, i den mån det är möjligt. Iakttagelserna bör tas upp till diskussion under lektionerna.

9. Studiebesök i livsmedels-, textil- och konfektionsfabriker, i butiker av olika slag och på utställningar bör ingå i undervisningen.

10. Undervisningen i den husliga grenens olika ämnen bör så långt möjligt samordnas, så att de olika ämnena på lämpligt sätt kompletterar varandra. Även med undervisningen i samhällskunskap och biologi bör samordning äga rum.

2 b. Allmänpraktisk gren (huslig)

Mål

Undervisningen på den allmänpraktiska grenen har till uppgift att med utgångspunkt från husmoderns arbetsuppgifter ge eleverna inblick i olika arbetsområden. Undervisningen skall dels underlätta elevernas yrkesval, dels alltefter deras förutsättningar och yrkesintresse kunna ge dem grundutbildning för ett visst yrkesområde eller träning i vissa inom yrkesområdet förekommande arbeten.

Huvudmoment

Huvudmoment för förekommande yrkesämnen skall på skolstyrelsens initiativ utarbetas med hänsyn till lokala förhållanden. Förslag till tänkbara ämnen och arbetsområden samt förebild till huvudmoment kan från och med läsåret 1955/56 erhållas från skolöverstyrelsens försöksavdelning.

Anvisningar

1. Undervisningen i allmänpraktisk gren är avsedd för elever,

som är intresserade av praktiska arbetsuppgifter men ännu ej kunnat ta ställning till specialområde utan önskar en orientering av mer allmän art före det definitiva yrkesvalet, eller

som vill ha ett mångsidigt och rörligt praktiskt arbete på yrkesområden, vilket inte fordrar specialkunskaper inom ett område utan allmänna kunskaper inom flera områden, eller

som är för unga att påbörja en utbildning för ett visst yrkesområde men som dock redan nu skulle kunna bibringas en del kunskaper och färdigheter för det kommande yrket, eller

som på grund av lokala eller personliga skäl inte på detta stadium kan få tillgång till yrkesbestämd utbildning för det yrke eller yrkesområde de är inriktade på.

2. Den allmänpraktiska utbildningen skall trots sin allmänna karaktär vara inriktad mot yrkeslivet och skall kunna differentieras och specialiseras — även med praktik utanför skolan — allt efter elevernas yrkesintresse och individuella förutsättningar.

3. Eleverna skall vid undervisningen i olika arbetsmoment erhålla en allsidig träning, som syftar till att lära dem att korrekt utföra arbetet med anlitande av ändamålsenliga och kraftbesparande arbetsmetoder. Stor vikt skall läggas vid rätt skötsel och vård av förekommande verktyg och maskiner.

4. Stor vikt skall läggas vid att lära eleverna förstå riskerna i arbetet och vikten av att respektera säkerhetsanordningar och skyddsföreskrifter.

5. Om gren 7 b finns inom distriktet, bör samarbete mellan de båda allmänpraktiska grenarna förekomma och tillgängliga arbetslokaler utnyttjas gemensamt för att vidga orienterings- och utbildningsmöjligheterna.

2 c. Husligt arbete (lanthushåll)

Mål

Undervisningen i husligt arbete (lanthushåll) skall ge eleverna grundläggande utbildning i hushållsgöromål, sömnad, barnavård, trädgårdsskötsel och djurvård för arbete i lanthem och storhushåll samt för landsbygdens vårdnadsyrken.

De yrkesteoretiska ämnena skall ge eleverna teoretiska kunskaper som stöd för det praktiska arbetet.

Huvudmoment

Hushållspraktik

Undervisningen i hushållspraktik skall omfatta i ett lanthem vanligen förekommande arbetsmoment.

Matlagning med matlagningslära. Principerna för ett rationellt matlagningsarbete. Beredning av ur näringssynpunkt fullvärdig kost. Beräkning av måltidskostnader. Uppköp. Bakning, beredning av bakverk i huvudsak för vardagsbruk

med kostnadsberäkningar. Tillvaratagande av gårdens egna produkter. Olika konserveringsmetoder, även djupfrysning. Slaktgöromål.

Hemvård och tvätt. Städning av bostad och skötsel av förrådsutrymmen, storrengöring och möbelvård. Vården av sängkläder och hemmets textilier, gångkläder och skor. Tvätt, mangling och strykning. I ett hem förekommande småreparationer av möbler och husgeråd.

Kostlära — Hemvårdslära med material- och redskapslära — Hushållsekonomi

Kostlära. Repetition av näringsläran, näringsämnenas förekomst och egenskaper, näringsbehovet under olika förhållanden. Betydelsen av kostens ändamålsenliga sammansättning och beredning. Födoämnenas sammansättning, näringsvärde och pris. Kostens sammansättning för olika förhållanden; småbarnskost.

Varukännedom. Livsmedelslagstiftning. Allmänna principer för födoämnens behandling vid tillagning och förvaring. Kvalitetsbedömning. Varudeklaration.

Hemvårdslära med material- och redskapslära. Olika bostadstyper. Inredning, möblering och belysning. Bosättning. Demonstration av arbetsbesparande maskiner och redskap. Elektriciteten i hemmet: utnyttjande och pris. Rationella tvättmetoder och olika tvättmedel. Fläckurtagning. Åtgärder för att skydda barnen mot olycksfall och förgiftningar i hemmen.

Hushållsekonomi. Viktiga synpunkter i fråga om den ekonomiska skötseln av ett lanthem och i anslutning därtill något om sambandet mellan det enskilda hemmets och samhällets ekonomi.

Olika inköpssätt: kontant, på kredit och på avbetalning, i små poster och i parti. Konsumentupplysning. Konsument- och producentkooperationen. Ekonomisering med material, tid och arbetskraft. Bosättning och bosättningslån. Bostadsförbättringsbidrag. De viktigaste inkomst- och utgiftsposterna i ett lanthem. Uppgörande av budget för ensamstående och familjer i skilda inkomstlägen. Enklare bokföring. Självdeklaration.

Sömnad, se gren 2 a.

Barnavård, se gren 2 a.

Trädgårdsskötsel

Växternas livsbetingelser. De vanligaste trädgårdsväxterna: köksväxter, fruktträd och bär. Olika skiften. Kulturanvisningar. Tillämpningsövningar i trädgårdar.

Husdjurslära med praktik

Kortfattad beskrivning av i vårt land förekommande husdjursraser. Djurens utfodring och vård. Mjölkhushållning och ladugårdens hygien. Fjäderfäskötsel. Praktiska övningar.

Anvisningar

1. Eleverna skall i de skilda arbetsmomenten få en grundläggande utbildning, som dels kan bilda underlag för fortsatta studier på det husliga området, dels kan vara en god grund för praktiskt arbete i lanthem, i storhushåll och på andra arbetsplatser. Undervisningen skall bedrivas på ett sådant sätt, att den tillgodoser både blivande husmödrar och förvärvsarbetande i skilda husliga yrken utanför det egna hemmet, t. ex. som hemsystrar, barnsköterskor, biträden på ålderdomshem och kronikerhem samt personal i livsmedelsaffärer och livsmedelsindustrier.

2—8. Se anvisningarna till gren 2 a.

9. Vid undervisningen i hushållspraktik, hemvård och sömnad måste med hänsyn till timtalet någon inskränkning göras i jämförelse med gren 2 a. I vissa fall kan övningar utbytas mot demonstrationer.

10. Undervisningen i trädgårdsskötsel bör höst och vår koncentreras till s. k. trädgårdsdagar med praktiskt arbete och tillämpningsövningar i trädgårdar.

11. Vid undervisningen i husdjurslära med praktik skall ekonomiska synpunkter läggas på olika husdjur och olika raser. Begreppen underhålls- och produktionsfoder bör klargöras. Handmjölkningens rätta utförande liksom användningen och vården av mjölkningsmaskiner skall behandlas så ingående som omständigheterna medger.

12. Studiebesök på lantegendomar, i hönserier, på fabriker, i butiker och på utställningar bör ingå i undervisningen.

13. Undervisningen i den husliga grenens olika ämnen bör så långt möjligt samordnas, så att de olika ämnena på ett lämpligt sätt kompletterar varandra. Även med undervisningen i samhällskunskap och biologi bör samordning äga rum.

3. Metallyrken

Mål

Undervisningen i metallyrken har till uppgift att ge eleverna kunskap om och grundläggande färdighet i sådana arbetsmoment, som vanligen förekommer på en mekanisk verkstad. Den skall utveckla deras handlag och bibringa dem kännedom om yrkesmiljön och arbetsförhållandena.

I yrkesarbete skall eleverna bli förtrogna med vanligen förekommande verktyg, maskiner och arbetsmetoder vid bänkarbete, maskinarbete och plåtarbete.

De yrkesteoretiska ämnena skall ge eleverna teoretiska kunskaper som stöd för det praktiska arbetet.

Yrkesarbete

Huvudmoment

Bänkarbete. Olika filningsarbeten såsom plan- och vinkelfilning samt filning av faser och radier. Mejsling och sågning. Mätning med skala, skjutmått och vinkel. Någon skavning. Gängning och brotschning. Sammansättningar med olika skruvförband. Låsanordningar.

Borrning. Olika borrningsarbeten. Borrmaskiners skötsel. Skyddsanordningar.

Plåtarbete. Olika plåtarbeten såsom riktning och sönderdelning av plåt. Bockning och flänsning. Trådinlägg. Falsning och lödning. Någon nitning och gassvetsning. Skyddsanordningar.

Svarvning. Olika svarvningsarbeten såsom ut- och invändig svarvning, konsvarvning och fasonsvarvning. Lettring. Avstickning. Gängskärning.

Mätning med skjutmått, mikrometer och gängring. Något om skärpning av stål. Vanliga uppspänningar. Svarvens skötsel. Skyddsanordningar.

Fräsning. Olika enklare fräsarbeten i mån av utrustning.

Anvisningar

1. Eleverna skall i de skilda arbetsmomenten få en avrundad förberedande utbildning, som dels kan bilda underlag för fortsatt yrkesutbildning, dels kan va-

ra en god grund för praktiskt arbete inom metallyrkena.

2. Eleverna skall vid undervisningen i olika arbetsmoment få en allsidig träning, som siktar till att lära dem ett rätt utförande av arbetet med anlitande av ändamålsenliga och kraftbesparande arbetsmetoder.

3. Läraren skall eftersträva att i största möjliga utsträckning systematisera inlärandet av de olika momenten, så att en följdriktig utbildningsgång erhålles. Han bör föra noggranna anteckningar om elevernas arbeten inom de olika momenten.

4. Eleverna bör erhålla en med hänsyn till omständigheterna väl avpassad orientering om alla kursmoment inom ämnet. Det bör dock vara möjligt för en elev att under kursens gång gradvis inrikta arbetet på ett visst område, även genom kompletterande praktik utanför skolan. Därvid bör också områden utanför det egentliga mekaniska verkstadsarbetet kunna ifrågakomma, t. ex. motormekaniskt eller elektromekaniskt arbete.

5. Stor vikt skall läggas vid att lära eleverna respekt för den i gång varande maskinen. De skall bibringas kännedom om skyddsanordningar och lära sig att ständigt iaktta givna skyddsföreskrifter.

6. Stor vikt bör även läggas vid att lära eleverna rätt skötsel och vård av verktyg och maskiner. De skall lära sig inse konsekvenserna av en även oavsiktlig skadegörelse.

7. Läraren bör i samarbete med yrkesvalsläraren orientera eleverna om arbetstillfällena på orten inom respektive arbetsområden, varvid hänsyn bör tas till elevernas förutsättningar, färdigheter och intressen.

Yrkesritning

Huvudmoment

Eleverna skall förvärva någon kännedom om projektionslärans grunder samt om olika skalor och vanligen förekommande ritningsbeteckningar.

Undervisningen skall därjämte omfatta skissteckning med uppmätning och måttsättning av enkla verktyg och maskindelar. Övningar i ritningsläsning.

Anvisningar

1. Läraren bör kontrollera, att eleverna verkligen uppfattar föremålen i projektion. Vissa elever kan behöva mera ingående individuell handledning i projektionslära. Härvid kan modeller av skilda slag, av trä, av papper eller papp och plast, i vissa fall isärtagbara, utgöra värdefulla hjälpmedel.

2. Eleverna skall även kunna övas att på fri hand skissa föremål, varvid hänsyn skall tas till de olika elevernas intressen och aktuella arbetsuppgifter.

3. Vid ritningsläsning skall läraren söka att utgå från för ortens näringsliv vanliga typer av arbetsritningar, så att eleverna lär sig uppfatta ritningsarbetet som ett viktigt led i det industriella arbetet.

4. Vid eventuella övningar i textning och ritning bör inom industrien allmänt förekommande standard användas (SMS). Tuschning bör ej förekomma.

Teknologi med yrkesräkning

Huvudmoment

Materiallära. Kort repetition av de viktigaste fysikaliska och kemiska grundbegreppen. Orientering om järn- och stålframställning. Stålets handelsformer och -benämningar. Kolstålens egenskaper och användningsområden. Något om andra tekniskt viktiga metaller och material.

Verktygslära. Aktuella bänk- och handverktyg. Svarvstål, borr- och gängverktyg. Klipp- och riktverktyg. Ritsverktyg och enkla mätdon.

Maskinlära. Översiktlig framställning av borrmaskiner, svarvar och maskiner för plåtbearbetning (arbetssätt och skötsel). Något om fräs- och slipmaskiner.

Yrkesräkning. Uppmätning av linjer, ytor och kroppar samt beräkning av deras längder, ytor och volymer med tillämpning på arbetsstycken. Viktberäkningar. Användning av enklare formler och tabeller. Övningsräkning i anslutning till det praktiska arbetet. Ackordsräkning, såväl för lagackord som för enskilt ackord.

Anvisningar

1. Undervisningen i teknologi med yrkesräkning bör i största möjliga utsträckning ske i anslutning till yrkesarbetet. Avsnitt, som direkt sammanhänger med skilda arbetsuppgifter i yrkesarbetet, bör lämpligen behandlas samtidigt med dessa.

2. Läraren skall tillse, att eleverna erhåller god kännedom om samtliga moment. I den mån det blir tillfälle därtill, kan undervisningen därjämte för en intresserad elev inriktas på något specialområde.

Branschkännedom

Huvudmoment

Arbetsförhållanden samt något om produktionstekniken inom järnbruk, metallverk, gjuterier, mekaniska verkstäder, elektromekanisk industri, varv och andra grenar av järn- och metallindustrien.

Organisationer, avtal; ortens företag, orientering om arbetsfördelning och ordergivning inom ett industriföretag; allt med speciell hänsyn till de till järn- och metallindustrien hörande industrigrenarna.

Anvisningar

1. Undervisningen i branschkännedom skall göra eleverna förtrogna med miljöerna inom branschen samt orientera dem om specialyrkena, de olika tekniska hjälpmedlen och de ekonomiska förhållandena inom metallyrkena. Den skall lära eleverna inse, hur ett arbete sammanhänger med ett annat och hur ett skenbart betydelselöst och enformigt arbete får sin mening, genom att det ingår som led i ett större förlopp.

2. Särskild vikt lägges vid de industrigrenar, som förekommer på orten.

3. Vid undervisning i branschkännedom bör av industrier och branschsammanslutningar utarbetade handböcker, vägledningar och broschyrer användas.

4. Filmer och bildband bör flitigt utnyttjas. Instruktionsfilmer, som upprepar tekniska förlopp och viktiga sammanhang, bör komma till användning i mån av tillgång.

5. Studiebesök skall vara i förväg grundligt planerade, och eleverna skall före besöket orienteras om det företag eller den arbetsplats, som skall besökas.

Besöken skall alltid företas i små grupper. Eleverna bör efteråt på lämpligt sätt redogöra för besöket.

6. Läraren skall orientera eleverna om de ekonomiska förhållandena för skilda befattningshavare inom branschen, varvid inkomsten på lång sikt särskilt bör framhållas.

7. Av stor vikt är, att undervisningen samordnas med undervisningen i övriga yrkesteoretiska ämnen och med yrkesarbetet.

8. Läraren bör eftersträva att göra sammanfattningar, sedan viktigare kursmoment genomgåtts, och härvid övertyga sig om att eleverna tillgodogjort sig undervisningen.

4 a. Trätekniska yrken

(Förslag till huvudmoment utarbetas lokalt.)

4 b. Träkemiska yrken

Mål

Undervisningen i träkemiska yrken har till uppgift att göra eleverna förtrogna med yrkesmiljön och arbetsförhållandena inom cellulosaindustrien. Den skall meddela eleverna dels en mekanisk grundutbildning, dels sådana insikter i den träkemiska tillverkningens olika moment, att de kan följa driftprocesserna i stora drag och få en uppfattning om vad arbetet kräver i fråga om ansvar och kunnande.

De yrkesteoretiska ämnena skall ge eleverna teoretiska kunskaper som stöd för det praktiska arbetet.

Yrkesarbete

Huvudmoment

Grundkurs i metallarbete och elektroteknik. De vanligaste handverktygen. Olika filningsarbeten. Gängning av bult och och hål, sammansättningar med skruv och nit. Justering av ventiler, packning av boxar, påläggning av packningar, lagerbyten samt smörjning. Något om gasskärning. Enklare borrnings- och svarvningsarbeten. — Elektrotekniska grundbegrepp. Demonstration och övningar med instrument och apparater. Arbetsplatsens elektriska anordningar. Olycksfallsrisker.

Yrkespraktiken inom cellulosaindustrien kan för varje elev omfatta förslagsvis två eller tre av fabrikens avdelningar jämte verkstäder.

Eleverna skall på skilda driftavdelningar i lämplig utsträckning få hjälpa till att utföra de olika arbetsmomenten samt erhålla kännedom om bl. a.

1. mekaniska hjälpanordningar, 2. elektriska apparater och instrument, 3. skyddsanordningar, 4. sammanhanget, i vilket vederbörande arbetsmoment ingår, och 5. ansvaret i arbetet, varvid påvisas de stora värden, som vanligen ligger såväl i maskiner, apparater och anläggningar som i material under bearbetning.

Anvisningar

1. Eleverna skall i de skilda arbetsmomenten få en förberedande utbildning, som dels kan bilda underlag för fortsatt utbildning i yrket, dels kan vara en god grund för praktiskt arbete inom det träkemiska området.

2. Yrkespraktiken kan antingen läggas upp så, att eleverna får deltaga i arbetet på ett antal driftavdelningar, eller så att de huvudsakligen får ägna sig åt arbetet inom ett avsnitt, under det att de får en mera kortfattad orientering om de övriga avsnitten.

3. Praktiken inom industrien bör i möjligaste mån systematiseras. Härvid kan industriernas arbets- och utbildningsanalyser komma till användning, allt efter som de utarbetas.

4. Stor vikt skall läggas vid att lära eleverna respekt för i gång varande maskiner liksom för under tryck stående apparater och armatur. De skall bibringas kännedom om skyddsanordningar och lära sig att ständigt iaktta givna skyddsföreskrifter.

5. Stor vikt bör också läggas vid att lära eleverna rätt skötsel och vård av verktyg och maskiner. De skall lära sig inse konsekvenserna av en även oavsiktlig skadegörelse.

6. Den som leder elevernas yrkesarbete bör i samarbete med yrkesvalsläraren orientera eleverna om arbetstillfällena på orten inom respektive arbetsområden, varvid han bör ta hänsyn till elevernas förutsättningar, färdigheter och intressen.

Yrkesritning

Huvudmoment

Se huvudmoment för yrkesritning inom gren 3.

Anvisningar

Se anvisningarna 1—3 till yrkesritning inom gren 3.

Teknologi med yrkesräkning

Huvudmoment

Kemi med laborationer. Repetition och komplettering av de viktigaste kemiska grundbegreppen. Genomgång av vedens mekaniska och kemiska behandling för framställning av träkemiska produkter. Laborationer. Träning i enklare driftanalyser. I anslutning härtill orientering om den kemi, som fordras för att förstå tillverkningsprocessen.

Yrkesteknik. Genomgång av processens olika moment. Biprodukter. Beskrivning av anläggningar, använda apparater, maskiner och maskinella anordningar.

Yrkesräkning. Uppmätning av linjer, ytor och kroppar samt beräkning av ytor och volymer med tillämpning på arbetsstycken. Viktberäkningar. Användning av enklare formler och tabeller. Övningsräkning i anslutning till det praktiska arbetet. Enkla diagram. Orientering om förekommande betalningsnormer, såsom driftsackord och skifttillägg.

Anvisningar

Se anvisningarna 1—2 till teknologi med yrkesräkning inom gren 3.

Branschkännedom

Huvudmoment

Arbetsförhållanden och produktionsteknik inom skogsindustriernas olika förädlingsbranscher, såsom massafabriker och annan träkemisk industri samt pappersbruk och sågverk.

Organisationer, avtal, löneberäkning, arbetsfördelning, ansvar och ordergivning inom ett industriföretag, allt med hänsyn till de olika träkemiska industrigrenarna.

Anvisningar

1. Undervisningen i branschkännedom skall göra eleverna förtrogna med miljöerna inom branschen samt orientera dem om specialyrkena, de olika tekniska hjälpmedlen och de ekonomiska förhållandena inom de träkemiska yrkena. Den skall lära eleverna inse, hur ett arbete sammanhänger med ett annat och hur även ett skenbart betydelselöst och enformigt arbete får sin mening genom att det ingår som led i ett större förlopp.

2. Särskild vikt lägges vid på orten förekommanade industrigrenar.

3. Vid undervisning i branschkännedom bör av industrier och branschsammanslutningar utarbetade handböcker, vägledningar och broschyrer användas.

4. Filmer och bildband bör flitigt utnyttjas. Instruktionsfilmer, som upprepar tekniska förlopp och viktiga sammanhang, bör komma till användning i mån av tillgång.

5. Studiebesök skall vara i förväg grundligt planerade, och eleverna skall före besöket orienteras om det företag eller den arbetsplats, som skall besökas. Besöken bör alltid företas i små grupper. Eleverna bör efteråt på lämpligt sätt redogöra för besöket. (Anvisningar om för denna orientering lämplig studie- och åskådningsmateriel kan erhållas från Pappersmasse- och Sågverksförbundens utbildningsavdelning, S. Blasieholmshamnen 4 A, Stockholm C.)

6. Läraren skall orientera eleverna om de ekonomiska förhållandena för skilda befattningshavare inom branschen, varvid inkomsten på lång sikt och vid fortsatt yrkesutbildning samt med ökade kvalifikationer särskilt bör framhållas.

7. Av stor vikt är, att undervisningen samordnas med undervisningen i övriga yrkesteoretiska ämnen och med yrkesarbetet.

8. Läraren bör eftersträva att göra sammanfattningar, sedan viktigare kursmoment genomgåtts, och härvid övertyga sig om att eleverna tillgodogjort sig undervisningen.

5. Annat för orten väsentligt yrkesområde

Mål

Undervisningen har till uppgift att ge eleverna kunskap om och färdighet i de skilda arbetsmoment, som vanligen förekommer inom yrket ifråga. Den skall ge eleverna kännedom om de vanligaste hjälpmedlen inom yrket, såsom allmänt brukade verktyg, maskiner och maskinella anordningar. Den skall utveckla elevernas handlag och bibringa dem kännedom om yrkesmiljön och arbetsförhållandena.

De yrkesteoretiska ämnena skall ge eleverna teoretiska kunskaper som stöd för det praktiska arbetet. Eleverna skall framför allt få kunskap om inom yrket vanliga material, verktyg och maskiner.

Huvudmoment

Huvudmoment för de olika yrkesämnena utarbetas på skolstyrelsens initiativ med hänsyn till de lokala förhållandena samt fastställes av skolöverstyrelsen. (Förebild till sådana huvudmoment för textil- och konfektionsyrkena kan erhållas från skolöverstyrelsens försöksavdelning.)

Anvisningar

Eleverna skall erhålla kännedom om de inom yrket vanligen förekommande hjälpmedlen och arbetsmomenten samt om allmänt brukade maskiner och maskinella anordningar. De skall bibringas manuella färdigheter i de olika arbetsmomenten samt erhålla kännedom om bl. a.

1. förekommande mekaniska hjälpanordningar, 2. skyddsanordningar, 3. sammanhanget, i vilket vederbörande arbetsmoment ingår och 4. ansvaret i arbetet.

6 a. Detaljhandel och kontor

Mål

Undervisningen inom detaljhandels- och kontorsgrenen a har till uppgift att ge eleverna erfarenhet av och kunskap om i respektive miljöer förekommande arbetssätt, arbetsmetoder och tekniska hjälpmedel. Eleverna bör få en god orientering om organisation och ekonomiska förhållanden. Stor vikt bör läggas vid att den teoretiska och praktiska undervisningen samordnas.

Yrkesarbete

Huvudmoment

Detaljhandel. Varornas mottagning och inplacering i lager eller butik. Vägning och mätning av varor. Skötsel av vågar och vikter. Städningsarbeten.

Inslagning av olika slags varor. Skötsel och användning av kassaregister och annan utrustning.

Utskrift av notor och andra formulär. Ärenden till bank, post, järnvägs- och busstation. Det personliga uppträdandet. Telefonteknik.

Kontor. Vanligen förekommande kontorsarbeten.

Användning av de vanligaste kontorsmaskinerna.

Det personliga uppträdandet. Telefonteknik.

Anvisningar

1. Eleverna bör helst någon tid få deltaga i vart och ett av de förekommande arbetena, varvid enkla uppgifter bör bilda utgångspunkt.

2. Undervisningen kan, om så anses lämpligt med hänsyn till elevernas individuella förutsättningar och arbetets art, så småningom ta sikte på mer ingående färdigheter inom något speciellt arbetsområde, som eleven väljer i samråd med skolan och praktikhandledaren eller som dessa hänvisar till.

3. Eleverna bör lära sig att använda uppslagsböcker, såsom adresskalendrar, telefonkataloger, posthandbok, räntetabeller och kommunikationstabeller.

Handelsräkning

Huvudmoment

I anslutning till undervisningen i övrigt:

Repetition av hela tal och decimalbråk samt kort repetition av enkla allmänna bråk. Sorträkning med svenska längd-,

vikt-, yt- och rymdmått, enkla exempel med utländskt mynt, blandningstal, procent- och ränteräkning. Något om stapeldiagram och kurvor. Huvudräkning.

Anvisningar

1. Undervisningen i handelsräkning skall anslutas till den räkning, som vanligen förekommer inom detaljhandeln och på affärskontor. I stor utsträckning bör undervisningen syssla med *tillämpningsuppgifter*, varvid om möjligt sådana problem väljes, som bidrar såväl att uppöva räkneförmågan som att öka elevernas insikter i och förståelse av affärslivets förhållanden.

2. Undervisningen i räkning bör i så stor utsträckning som möjligt syfta till att underlätta övergången från skola till praktik, genom att säkerhet, snabbhet och omdömesförmåga övas och genom att eleverna läres enkla och praktiska räknemetoder med direkt sikte på användningen inom butiks- och kontorsarbete. Undervisningen skall bidra till att ge eleverna den förståelse av ekonomiska frågor, som den praktiska verksamheten efter skolans slut kräver.

3. Av stor betydelse är, att läraren genom kontakt med ortens affärsliv söker få stoff till sin exemplifiering, så att eleverna genom undervisningens praktiska anknytning lättare inser dess värde som förberedande yrkesutbildning för deras fortsatta verksamhet.

4. Övningar i huvudräkning bör bedrivas under hela året, helst något under varje lektion.

Handelslära

Huvudmoment

Nybörjarens anpassning till arbetet i butik eller på kontor. Artighet och gott allmänt uppträdande.

Översiktlig genomgång av handelns uppgifter. Varuhandelns former. Juridiska företagsformer. Något om handelns kostnader och prissättning. Bankernas viktigaste rörelsegrenar. Betalningsmedel och betalningsmetoder. Reklamen och dess former.

Anvisningar

1. Undervisningen i handelslära bör anpassas till elevernas yrkespraktik (detaljhandel eller kontor). Dock måste alla elever få en allmän orientering i huvudsak i enlighet med huvudmomenten. Undervisningen i handelslära bör bidra till att klargöra och befästa de erfarenheter eleverna gjort ute i praktiken. Elevernas erfarenheter bör upptas till diskussion i klassen.

2. Det är av stor betydelse att undervisningen koncentreras till sådana avsnitt av ämnet, som har direkt praktisk betydelse, eller som bidrar till att ge eleverna en klar bild av handelns betydelse i samhället.

Räkenskapslära

Huvudmoment

Bokföringens ändamål. Privatbokföring. Enkel bokföring. Dubbel bokföring. Några enkla bokslut. Bokföringslagens viktigaste bestämmelser. Självdeklaration av enklare slag. Varuinventering.

Anvisningar

1. I undervisningen i räkenskapslära bör läraren beakta de svårigheter eleverna har att förstå bokföringens grundtankar. Det är nödvändigt att driva undervisningen långsamt framåt, att ge ingående förklaringar till de olika åtgärder som vidtas samt att ständigt söka konkretisera de olika begreppen och affärshändelserna.

2. Huvudvikten bör läggas vid att ge eleverna en god grund att bygga vidare på och stimulera till fortsatt utbildning. Sällan förekommande bokföringsfall och komplicerade problem skall undvikas. Några kortare uppgifter, som belyser viktigare delar av bokföringen, bör inläggas i kursen. Tyngdpunkten skall läggas på dagboks- och reskontrabokföring. Man bör söka få fram bokföringens grundtankar med hjälp av de förda bokföringsposterna och ej anslå vissa timmar för rent teoretisk undervisning.

3. Undervisningen anknytes till handelsräkningen och handelsläran, men utskrift av blanketter och handlingar bör förekomma med en viss återhållsamhet under bokföringsarbetet.

4. Av mycket stor betydelse är, att eleverna förstår innebörden av olika bokföringstransaktioner och speciellt dessas inverkan på resultatet och företagets ekonomiska ställning. Inventariet och dess betydelse bör inta en central plats i undervisningen.

5. Genomgång av självdeklaration bör om möjligt ske i anslutning till en av bokföringsuppgifterna.

Maskinskrivning

Huvudmoment

Skrivmaskinens konstruktion och skötsel. Kroppsställningen vid maskinskrivning. Förberedande övningar i syfte att nå riktig fingersättning, varvid touchmetoden användes redan från början. Övningar med utskrift av löpande text, brev, räkningar, fakturor och tabeller, varvid i första hand vikt lägges vid noggrannheten vid skrivningen. Övningar i användning av karbonpapper. Duplicering.

Anvisningar

1. För ett gott resultat av undervisningen i maskinskrivning är det nödvändigt, att eleven från början lär sig skriva utan att se på tangentbordet. Läraren bör ständigt ha uppmärksamheten riktad på elevens fingersättning och handställning.

2. Stor uppmärksamhet bör ägnas åt det formellt rätta utförandet av arbetena. Eleven skall från början vänja sig vid att alltid läsa igenom sin utskrift och markera eventuella fel.

3. Eleven skall främst lära sig skriva korrekt och snyggt. Hastighetsträningen bör icke få gå ut över kraven på noggrannhet.

4. Samarbete skall äga rum med lärarna i modersmålet, räkenskapslära, handelslära samt med handledaren i yrkesarbete.

5. Huvudmomenten avser elever, vilka ej tidigare deltagit i undervisning i maskinskrivning. Elever, vilka tidigare erhållit sådan undervisning, skall givetvis bygga vidare på den lagda grunden. För dessa elever bör tyngdpunkten läggas på fortsatt träning med utskrift av löpande text, blankettskrivning, tabellskrivning, enklare uppställningar och dupliceringsarbeten av olika slag samt noggrannhets- och hastighetsövningar.

6 b. Detaljhandel och kontor

Mål

Undervisningen i detaljhandels- och kontorsgrenen b har till uppgift att ge eleverna kunskap om och erfarenhet av i respektive miljöer förekommande arbetssätt, arbetsmetoder och tekniska hjälpmedel. Eleverna bör få en god orientering om organisation och ekonomiska förhållanden. Stor vikt bör läggas vid att den teoretiska och praktiska undervisningen samordnas.

Yrkesarbete

Huvudmoment

Se huvudmoment för yrkesarbete inom gren 6 a.

Anvisningar

1. Huvudmomenten innehåller detsamma som 6 a. Eftersom 6 b endast har två veckodagar yrkesarbete, måste kortare tid anslås för vissa moment än inom gren 6 a.

2. Eleverna bör helst någon tid få deltaga i vart och ett av de förekommande arbetsmomenten, varvid enkla uppgifter bör bilda utgångspunkt.

3. Undervisningen kan, om så anses lämpligt med hänsyn till elevens individuella förutsättningar och arbetets art, så småningom ta sikte på mer ingående färdigheter inom något speciellt arbetsområde, som eleven väljer i samråd med skolan och praktikhandledaren eller som dessa hänvisar till.

4. Eleverna bör lära sig att använda uppslagsböcker, såsom adresskalendrar, telefonkataloger, posthandbok, räntetabeller och kommunikationstabeller.

Handelsräkning

Huvudmoment

Se huvudmoment för handelsräkning inom gren 6 a.

Anvisningar

Se anvisningar till handelsräkning inom gren 6 a.

Handelslära

Huvudmoment

Se huvudmoment för handelslära inom gren 6 a.

Anvisningar

Se anvisningar till handelslära inom gren 6 a.

Räkenskapslära

Huvudmoment

Bokföringens ändamål. Privatbokföring. Enkel bokföring. Dubbel bokföring. Några enkla bokslut. Upprepade korta bokföringsövningar, i vilka bokslutsfrågor ägnas större intresse. Självdeklaration av enklare slag. Något om lagervärdering. Verifikationer som underlag för bokföringen samt grunderna för bokföringsarbetets organisation.

Anvisningar

Se anvisningar till räkenskapslära inom gren 6 a.

Maskinskrivning

Huvudmoment

Skrivmaskinens konstruktion och skötsel. Kroppsställningen vid maskinskrivning. Förberedande övningar i syfte att nå riktig fingersättning, varvid touchmetoden användes redan från början. Övningar med utskrift av löpande text, brev, räkningar, fakturor och tabeller, varvid i första hand vikt lägges vid noggrannheten. Övningar i användning av karbonpapper. Duplicering. Utskrift av stenciler. Övningar i syfte att öka skrivhastigheten.

Anvisningar

1. Med hänsyn till det högre timtalet i jämförelse med 6 a kommer eleverna att få betydligt mera tid för skrivning av löpande text, räkningar och dylikt, varjämte även hastighetsträningen bör få ökad omfattning.

2. För ett gott resultat av undervisningen i maskinskrivning är det nödvändigt, att eleverna från början lär sig skriva utan att se på tangentbordet. Läraren bör ständigt ha uppmärksamheten riktad på elevernas fingersättning och handställning.

3. Stor uppmärksamhet bör ägnas åt det formellt rätta utförandet av arbetena. Eleverna skall från början vänja sig vid att alltid läsa igenom sina utskrifter och markera eventuella fel.

4. Eleverna skall främst lära sig skriva korrekt och snyggt. Hastighetsträningen bör icke få gå ut över kraven på noggrannhet.

5. Samarbete skall äga rum med lärarna i modersmålet, räkenskapslära, handelslära och praktiskt butiks- och kontorsarbete samt med handledaren i yrkesarbete.

6. Huvudmomenten avser sådana elever, vilka ej tidigare deltagit i undervisning i maskinskrivning. Elever, vilka tidigare erhållit sådan undervisning, skall givetvis bygga vidare på den lagda grunden. För dessa elever bör tyngdpunkten läggas på fortsatt träning med utskrift av löpande text, blankettskrivning, tabellskrivning, enklare uppställningar och dupliceringsarbeten av olika slag samt noggrannhets- och hastighetsövningar.

Praktiskt butiks- och kontorsarbete

Huvudmoment

Butiksarbete. Skötsel och användning av kassaregister och annan utrustning. Varornas mottagning och påfyllning i lager och butik. Städningsarbeten. Mätning och vägning av varor. Inslagning av olika slags varor. Utskrift av notor och vanliga blanketter. Telefonteknik.

Kontorsarbete. Postförsändelser. Utskrift av fakturor och räkningar, registrering samt andra vanliga kontorsarbeten. Pappersformat. Telefonteknik. Användning av gängse uppslagsböcker.

Anvisningar

1. De praktiska arbetsövningarna förlägges helst till skolans lokaler. Om möjligt anskaffas en enkel utrustning omfattande de hjälpmedel, som erfordras.

2. De praktiska arbetsuppgifterna bör i görligaste mån planläggas så, att de visar arbetssammanhang och låter kunskaper, som eleverna fått i olika ämnen (inklusive yrkesarbete), bindas ihop till en helhet. Planläggningen av dessa uppgifter kräver ett nära samarbete mellan klassens olika lärare och inte minst med elevernas handledare i yrkesarbetet.

3. Vid övningarna, som bör planeras i god tid, kan eleverna arbeta i grupp eller individuellt. Elevernas uppgiftslösningar bör ordnas på lämpligt sätt, och redogörelse för de arbeten, som genomförts, bör lämnas av deltagarna.

4. Det är av stor betydelse, att eleverna lär sig att hantera materialet på rätt sätt, lär sig använda enkla, ekonomiska arbetsmetoder och vänjer sig vid ett formellt korrekt utförande. Ordningssinnet bör ständigt tränas.

Ekonomisk geografi

Huvudmoment

Översikt av Sveriges och de övriga nordiska ländernas näringsliv. Genomgång av några för vårt näringsliv och vår konsumtion väsentliga varuslag med avseende på produkternas kvalitet och användningsegenskaper. Några metoder för undersökning av varors kvalitet. Några viktiga varugruppers produktion och handelsvägar med särskild hänsyn till det internationella varuutbytet.

Anvisningar

1. Undervisningen kan i kurser för kontorsanställda och i kurser med elever från både kontors- och detaljhandelsgrenen följa ovanstående kursfördelning. I en grupp detaljhandelselever bör undervisningen inriktas främst på varukunskap och därvid förslagsvis behandla de viktigaste livsmedlen och textilvarorna från produktions-, kvalitets- och konsumtionssynpunkt. Elever, vilka är bestämt inställda på annan detaljhandelsbransch än livsmedels- och textilvarubranscherna, kan erhålla individuell undervisning med ledning av korrespondenskurser eller dylikt.

2. Eleverna bör lära sig förstå sambandet mellan produktion och konsumtion. Undervisningen bör inte inpränta en mängd fakta utan snarare ge eleverna en för den framtida verksamheten nyttig allmänorienterande grund.

6 c. Detaljhandel och kontor

Mål

Undervisningen i detaljhandels- och kontorsgrenen c har till uppgift att ge eleverna kännedom om i respektive miljöer förekommande arbetssätt, arbetsmetoder och tekniska hjälpmedel. Undervisningen skall även kunna bilda grund för fortsatt utbildning med sikte på mer kvalificerade arbetsuppgifter inom handeln. Eleverna bör få ingående orientering om organisation och ekonomiska förhållanden. Stor vikt bör läggas vid att undervisningen nära anknytes till arbetsförhållandena inom näringslivet.

Handelsräkning

Huvudmoment

I anslutning till undervisningen i övrigt: Repetition av hela tal och decimalbråk samt kort repetition av enkla allmänna bråk. Sorträkning med svenska längd-, vikt-, yt- och rymdmått, enkla exempel med utländska mynt, reguladetri, blandningstal, procent- och räntеräkning samt något om sammansatt räntа. Enkla inköpskalkyler. Något om stapeldiagram och kurvor. Enkla praktiska planimetriska uppgifter. Övningar i användningen av räknemaskiner (additions- och multiplikationsmaskiner).

Anvisningar

Se anvisningarna till handelsräkning inom gren 6 a.

Handelslära

Huvudmoment

Nybörjarens anpassning till arbetet i butik eller på kontor.

Översiktlig genomgång av handelns uppgifter. Varuhandelns former. Juridiska företagsformer. Försäkringsväsendet. Bankernas viktigaste rörelsegrenar. Betalningsmedel och betalningsmetoder. Reklamen och dess former. Något om handelns kostnader och om prissättning. Något om en affärsrörelses driftskalkyl (årskalkyl) och dess samband med prissättningen. Något om principerna för ett företags finansiering.

Anvisningar

1. Undervisningen i handelslära bör anpassas till elevernas linjeval (detaljhandel eller kontor). Alla elever bör dock få en allmän orientering i enlighet med huvudmomenten.

2. Se anvisning 2 till handelslära inom gren 6 a.

Räkenskapslära

Huvudmoment

Bokföringens ändamål. Privatbokföring. Enkel bokföring. Dubbel bokföring. Bokslutsövningar. Kortare uppgifter, som belyser olika affärstransaktioners bokföring samt bokslutstekniken. Kontant- och kreditredovisning. Självdeklaration av enklare slag. Varuinventering och lagervärdering. Verifikationer som underlag för bokföringen samt grunderna för bokföringsarbetets organisation.

Anvisningar

Se anvisningarna 1—5 till räkenskapslära inom gren 6 a.

6. Exemplen för dubbel bokföring bör väljas så, att de vanligaste företagsformerna blir representerade.

Maskinskrivning

Huvudmoment

Se huvudmoment för maskinskrivning inom gren 6 b.

Anvisningar

1—4. Se anvisningarna 1—4 till maskinskrivning inom gren 6 b.

5. Samarbete skall äga rum med lärarna i modersmålet, räkenskapslära, handelslära, affärskorrespondens och praktiskt butiks- och kontorsarbete.

6. Huvudmomenten avser sådana elever, vilka ej tidigare deltagit i undervisning i maskinskrivning. Elever, vilka tidigare erhållit sådan undervisning, skall givetvis bygga vidare på den lagda grunden. För dessa elever bör tyngdpunkten läggas på fortsatt träning med utskrift av löpande text, blankettskrivning, tabellskrivning, enklare uppställningar och dupliceringsarbeten av olika slag samt noggrannhets- och hastighetsövningar.

Praktiskt butiks- och kontorsarbete

Huvudmoment

Butiksarbete. Skötsel och användning av kassaregister och annan utrustning. Varornas mottagning och påfyllning i lager och butik. Mätning och vägning av varor. Inslagning av olika slags varor. Enkla försäljningsövningar. Utskrift av notor och vanliga blanketter. Telefonteknik. Inventeringsarbetet i en detaljaffär. Varumärkning. Enkla prislistor. Övningar i butiksexponeringar. Något om bruttokontroll.

Kontorsarbete. Postförsändelser. Utskrift av fakturor och räkningar, registrering samt andra vanliga kontorsarbeten. Pappersformat. Telefonteknik. Användning av gängse uppslagsböcker. Beräkning av avlöningar och utskrift av lönelistor. Statistiska arbeten av enklare slag.

Anvisningar

1. De praktiska arbetsövningarna förlägges helst till skolans lokaler. Om möjligt anskaffas en enkel utrustning omfattande de hjälpmedel, som erfordras.

2. De praktiska arbetsuppgifterna bör i görligaste mån planläggas så, att de visar arbetssammanhang och låter kunskaper, som eleverna fått i olika ämnen, bindas ihop till en helhet. Planläggningen av dessa uppgifter kräver ett nära samarbete mellan klassens olika lärare.

3. Vid övningarna, som bör planeras i god tid, kan eleverna arbeta i grupp eller individuellt. Elevernas uppgiftslösningar bör ordnas på lämpligt sätt, och redogörelse för de arbeten, som genomförts, bör lämnas av deltagarna.

4. Det är av stor betydelse, att eleverna lär sig att hantera materialet på rätt sätt, lär sig använda enkla, ekonomiska arbetsmetoder och vänjer sig vid ett formellt korrekt utförande och god ordning i arbetet.

Ekonomisk geografi

Huvudmoment

Se huvudmoment för ekonomisk geografi inom gren 6 b.

Anvisningar

Se anvisningar till ekonomisk geografi inom gren 6 b.

Affärskorrespondens

Huvudmoment

Affärsbrevets formella utformning. Studium av affärskorrespondens i form av brev och andra handlingar hämtade från affärslivet. Enkla övningar i syfte att lära eleverna att klart och enkelt behandla inom affärslivet förekommande skrivelser av enkelt och okomplicerat slag. Platsansökan. Inom affärskorrespondensen vanligen förekommande utländska ord, deras innebörd, stavning och uttal. Något om språkriktighet och stilarter inom affärskorrespondensen.

Anvisningar

1. Undervisningen bör nära samordnas med kurserna i modersmålet och maskinskrivning. Ett visst samarbete med undervisningen i handelslära, räkenskapslära samt praktiskt butiks- och kontorsarbete bör även etableras. Väsentligt är, att eleverna bibringas förståelse för värdet av enkelhet och logisk klarhet i språket och lär sig att vid korrespondens använda tillgängliga uppslagsböcker, t. ex. ordlistor.

2. Som exempel på skrivelser av enklare slag, vilka eleverna bör öva, kan nämnas anhållan om offert, offertskrivelser, beställningar, förfrågningar och reklamationer, vilka lämpligen även behandlas i serier.

7 a. Hantverk och blandade yrken

Mål

Undervisningen i hantverksyrken har till uppgift att ge eleverna kunskap om och färdighet i de skilda arbetsmoment, som vanligen förekommer inom respektive arbetsområden. Den skall utveckla elevernas handlag och bibringa dem kännedom om yrkesmiljön och arbetsförhållandena samt om vanligen förekommande material, verktyg och maskiner.

De yrkesteoretiska ämnena skall ge eleverna teoretiska kunskaper som stöd för det praktiska arbetet.

Yrkesarbete

Huvudmoment

Det praktiska arbetet inom hantverksgrenen bör i möjligaste mån läggas upp i anslutning till första årskursen i läroplaner, som gäller för de olika yrkena. Sådana läroplaner kan erhållas från Sveriges hantverks- och småindustriorganisations centrala yrkesnämnd.

Anvisningar

1. I regel skall utbildningen inom gren 7 a utgöra underlag för fortsatt utbildning inom yrket i omedelbar anslutning till den obligatoriska skolans slut. I den mån det visar sig lämpligt med hänsyn till elevernas förutsättningar, bör det dock vara möjligt att under det nionde skolåret ge en avrundad förberedande utbildning som grund för mera begränsade praktiska arbetsuppgifter.

2. Stor vikt skall läggas vid arbetarskyddsfrågor. Eleverna skall bibringas kännedom om skyddsanordningar och lära sig att iaktta givna skyddsföreskrifter liksom att genom egen omtanke söka förebygga olyckor och olyckstillbud.

Teknologi med yrkesräkning och yrkesritning

Huvudmoment

Undervisningen i teknologi med yrkesräkning och yrkesritning bör omfatta nedanstående moment.

Yrkesräkning. Uppmätningar av linjer, ytor och kroppar samt förekommande beräkningar. Viktberäkningar. Användning av enklare formler i den mån sådana förekommer inom respektive yrke. Övningsräkning i anslutning till det praktiska arbetet.

Yrkesritning. Projektionslärans grunder. Övningstextning. De inom yrket vanliga ritmaterialens användning.

Materiallära. Repetition och komplettering av de viktigaste fysikaliska och kemiska grundbegreppen. Inom yrket förekommande material; egenskaper, användningsområden samt framställning eller utvinnande och förädling.

Verktygs- och maskinlära. Inom yrket förekommande verktyg och maskiner.

I den mån den yrkesteoretiska undervisningen avser andra grenar än hantverk, bör huvudmomenten för yrkesteorin inom respektive grenar tillämpas.

Anvisningar

1. Undervisningen i yrkesritning och teknologi med yrkesräkning torde i många fall komma att meddelas genom korrespondenskurser. Handledaren för den yrkesteoretiska undervisningen bör så långt möjligt hjälpa eleverna att anpassa yrkesteorin till yrkespraktiken.

2. Anvisningarna till yrkesritning samt teknologi med yrkesräkning på gren 3 gäller i tillämpliga delar.

Räkenskapslära

Huvudmoment

Bokföringens uppgift. Enkel och dubbel bokföring för hantverk med notering av affärshändelser och upprättande av bokslut, inventarium och balansräkning. Genomgång av bokföringslagens viktigaste föreskrifter. Bokföringen som underlag för kalkylering. Genomgång av hantverkarens självdeklaration och något om skattelagarna i anslutning till bokföringsexempel.

Övning i utskrivning av för hantverkaren aktuella blanketter för bank och post, räkningar, affärs- och cirkulärbrev m. m.

Anvisningar

1. Undervisningen i räkenskapslära bör ske i nära anslutning till yrkesarbetet.

2. Vid undervisningen i bokföringsmomenten bör tyngdpunkten läggas på dagboksnoteringarna. Bokföringsteoretiska resonemang bör undvikas.

3. Det är önskvärt, att eleverna även erhåller undervisning i maskinskrivning såsom tillvalsämne.

7 b. Allmänpraktisk gren (teknisk)

Mål

Undervisningen på den allmänpraktiska grenen har till uppgift att ge eleverna inblick i arbetet inom flera olika tekniska yrkesområden. Undervisningen skall dels underlätta elevernas yrkesval, dels alltefter deras förutsättningar och yrkesintresse kunna ge dem grundutbildning för ett visst yrkesområde eller träning i vissa inom yrkesområdet förekommande arbeten.

Yrkesarbete

Huvudmoment

Undervisningen skall kunna omfatta nedanstående moment.

Metallarbete. Övning i bänkarbeten av skilda slag samt övningar vid svarv och andra eventuellt förekommande maskiner.

Motorteknik. Montering och demontering av motorer.

Elektroteknik. Dragande av ledningar, kopplingar. Skilda svagströmstekniska övningar såsom byggande av ringklocka och enkla mätinstrument; undersökning av telefonen.

Snickeri. Fortsatta övningar i att använda handverktyg, bandsåg och rikthyvel i reparations- och andra arbeten. Montering och vård av verktyg.

Ytbehandling. Grundning och olika strykningar; sprutlackering. Polering av möbler. Polering och »bättring» av bilar.

Anvisningar

1. Undervisningen på allmänpraktisk gren är avsedd för elever

som är intresserade av praktiska arbetsuppgifter men ännu ej kunnat ta ställning till specialområde utan önskar en orientering av mer allmän art före det definitiva yrkesvalet, eller

som vill ha ett mångsidigt och rörligt praktiskt arbete på yrkesområden, som inte fordrar specialkunskaper på ett område utan allmänna kunskaper inom många, t. ex. fastighetsskötare, grov- och diversearbetare, eller

som är för unga för att påbörja en utbildning för visst yrkesområde men som dock redan nu skulle kunna bibringas en del kunskaper och färdigheter för det kommande yrket, eller

som på grund av lokala eller personliga skäl på detta stadium inte kan få utbildning för det yrke eller yrkesområde de är inriktade på.

2. Den allmänpraktiska utbildningen skall trots sin allmänna karaktär vara inriktad mot yrkeslivet och skall kunna differentieras och specialiseras — även genom praktik utanför skolan — allt efter elevernas yrkesintresse och individuella förutsättningar.

3. Eleverna bör i regel få orientering om samtliga arbetsområden inom den allmänpraktiska grenen. Det skall dock vara möjligt, när så befinnes lämpligt, att låta en elev koncentrera sig på ett eller ett par av områdena.

4. Eleverna skall vid undervisningen i olika arbetsmoment erhålla en allsidig träning, som syftar till att lära dem ett rätt utförande av arbetet med anlitande av ändamålsenliga och kraftbesparande arbetsmetoder.

5. Stor vikt skall läggas vid rätt skötsel och vård av verktyg och maskiner. Eleverna skall lära sig inse konsekvenserna av en även oavsiktlig skadegörelse.

6. Vid montering och demontering av motorer skall kunna användas både plocksatser, iordningställda för ändamålet, och äldre, förslitna eller uttjänade motorer, vilka under elevernas arbete får delar utbytta och därefter eventuellt åter kan användas.

7. Stor vikt skall läggas vid att lära eleverna respekt för den i gång varande maskinen. De skall bibringas kännedom

om skyddsanordningar och lära sig att iaktta givna skyddsföreskrifter liksom att genom egen omtanke söka förebygga olyckor och olyckstillbud.

8. Om gren 2 b finns inom distriktet, bör samarbete mellan de båda allmänpraktiska grenarna förekomma och tillgängliga lokaler utnyttjas gemensamt, i den mån en önskvärd vidgning av orienterings- och utbildningsmöjligheterna för enskilda elever på så sätt kan uppnås.

9. Läraren bör i samarbete med yrkesvalsläraren orientera eleverna om arbetstillfällen på orten inom respektive arbetsområden, varvid hänsyn bör tas till elevernas förutsättningar, färdigheter och intressen.

Yrkesteoretiska ämnen

Huvudmoment

Allt efter elevernas förmåga att följa undervisningen och efter deras intresseområden samt efter det praktiska arbetets gång bör den yrkesteoretiska undervisningen i första hand inriktas på nedanstående ämnen.

Yrkesritning. Projektionslärans grunder samt enkla skisser av modeller, som i viss utsträckning tillverkas i det praktiska arbetet. Någon övning i uppmätning och måttsättning. Ritningsläsning.

Teknologi. Grundläggande materiallära med orientering om järn- och stålframställning. Verktygslära. Översiktlig framställning av grunderna i maskinlära. Repetition av elektrotekniska grundbegrepp. Bostadens elektriska utrustning.

Yrkesräkning. Enkla uppmätningar av linjer, ytor och kroppar jämte beräkningar med tillämpning på arbetsstycken. Enkla viktberäkningar. Övningsräkning i anslutning till det praktiska arbetet. Självdeklaration.

Anvisningar

1. För att kunna anpassa arbetstakten och innehållet efter elevernas förmåga och intresseområden vid undervisningen i de yrkesteoretiska ämnena skall läraren sträva efter att tillämpa en långsam och grundlig lärogång. Läraren skall ständigt repetera samt göra översikter och sammanfattningar.

2. De skilda anvisningarna till ämnena yrkesritning samt teknologi med yrkesräkning framför allt för gren 3 torde i viss utsträckning vara tillämpliga även för den yrkesteoretiska undervisningen inom den allmänpraktiska grenen.

8 a. Teknisk gren. Växelundervisning med industriskola

Undervisningen i yrkesarbete och yrkesteoretiska ämnen kan för skolpliktig elev inom 9 y äga rum genom växelundervisning med industriskola. Då industriskolans undervisningsplan helt skall följas i dessa ämnen, anges här inga huvudmoment för undervisningen.

Om vederbörande industriskola har undervisning i läroämnena modersmålet, samhällskunskap, geografi och biologi med hälsolära och undervisningsplanen är godkänd av överstyrelsen för yrkesutbildning eller för skolpliktens fullgörande i klass 9 y av skolöverstyrelsen, kan undervisningen även i dessa ämnen förläggas till industriskola. Se även anvisningar punkt 5 till gren 8 b.

8 b. Teknisk gren. Undervisning huvudsakligen inom enhetsskolan

Mål

Undervisningen skall meddela eleverna en grundläggande insikt i tekniska sammanhang med utgångspunkt från en för orten väsentlig industrigren. Den skall därjämte ge eleverna erfarenhet av det praktiska arbetet inom industrin och göra dem förtrogna med arbetsmiljön.

Huvudmoment

Huvudmoment för erforderliga yrkesämnen skall på skolstyrelsens initiativ utarbetas med hänsyn till de lokala förhållandena.

Anvisningar

1. De för alla grenar av klass 9 y obligatoriska läroämnena samt gymnastik med lek och idrott kräver sammanlagt 12 veckotimmar. Den återstående undervisningstiden, i regel 25 veckotimmar, skall disponeras för den tekniska grenens syfte enligt en särskilt upprättad och av skolöverstyrelsen godkänd lokal timplan. I timplanen skall upptas de yrkesämnen och eventuella ytterligare läroämnen, som alla elever med hänsyn till grenens målsättning och de lokala förhållandena bör delta i, samt därutöver tid för fritt valt arbete.

2. Undervisningen i yrkesämnena bör vara inriktad på att ge eleverna sådana erfarenheter och kunskaper, som dels stärker deras förutsättningar för fortsatt arbete inom branschen, dels stimulerar dem till vidare utbildning för mer kvalificerat yrkesarbete.

3. Undervisningen i ytterligare läroämnen bör i huvudsak följa huvudmomenten för klass 9 g eller 9 a och omfatta sådana ämnen, som kan utgöra en god grund vid fördjupat och fortsatt studium inom branschen. Denna undervisning bör sålunda bland annat kunna ge eleverna en viss förberedelse för studier vid högre yrkesbestämda läroanstalter.

4. Det fritt valda arbetet kan omfatta ytterligare läroämnen och yrkesämnen.

5. Elever, som avser att välja gren 8 a eller 8 b, bör i föregående klasser på högstadiet läsa alternativkurs 2 i matematik samt i åtminstone ett av ämnena fysik och kemi.

6. Viss medverkan vid upprättande av förslag till timplan och huvudmoment kan påräknas från skolöverstyrelsens försöksavdelning.

TIMPLANER

Timplan för klasserna 1—6 i Blb-skolor

Ämnen	Klass								
	1+2 L	1 O	2 O	3+4 L	3 O	4 O+T	5+6 L	5 O+T	6 O+T
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	15	11	10	12	10	10	9	5+2	5+2
Engelska	—	—	—	—	—	—	7	4+1	4+1
Hembygdskunskap med arbetsövningar[1]	4	4	4	6	6	6+2	—	—	—
Orienteringsämnen:									
Historia, Samhällskunskap, Geografi, Naturkunskap[2]	—	—	—	—	—	—	7	7	7
Matematik	5	3	4	5	5	5	4	4+1	4+1
Teckning, målning och modellering	—	—	—	—	—	—	1	1+1	1+1
Musik	1	1	1	2	2	2	1	1	1
Gymnastik med lek och idrott[3]	1	1	1	3	3	3	3	3	3
Praktiska ämnen:									
Slöjd, Hemkunskap[6], Trädgårdsskötsel[7][4]	—	—	—		2	4		4	4
Summa veckotimmar[4,6]		22	22		30	34		36	36

[1] För arbetsövningar beräknas ca 2 veckotimmar i var och en av de fyra första klasserna. Svårare moment av de två första klassernas hembygdskunskap flyttas till högre klasser och ingår där i orienteringsämnena, bl. a. i ämnet samhällskunskap. Under beteckningen hembygdskunskap i klasserna 3—4 ingår även naturkunskap, geografi, historia och samhällskunskap.

[2] Vid fördelning av undervisningstiden på ämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap i klasserna 5—6 tillämpas anvisningarna s. 16—17, och vid uppgörande av arbetsordning kan exemplen s. 142 ff. tjäna som ledning.

[3] Dessutom lekstunder och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotimme per avdelning. Friluftsdag kan uttagas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar).

[4] Därav är 2 elevtimmar och 2 lärartimmar i klasserna 4 och 5 + 6 frivilliga för skoldistrikten.

[5] Uppdelning av läraravdelning i undervisningsgrupper enligt därom för folkskolan gällande bestämmelser och enligt allmänna försöksskolebestämmelser. Vid behov bör någon eller några av lärartimmarna i klasserna 3 + 4 och 5 + 6 kunna överflyttas till småskollärarinnan vid skolan. Då den för distrikten frivilliga slöjdundervisningen anordnas, kan det bli nödvändigt, att annan lärarkraft än skolans småskollärarinna och folkskollärare handhar viss del av undervisningen, exempelvis slöjd eller engelska. Detta är särskilt fallet, då läraravdelningen är delad vid slöjdundervisningen.

[6] Undervisningstiden för ämnet hemkunskap bör motsvara sammanlagt omkring 1 veckotimme, på lämpligt sätt fördelad på klasserna 3 + 4 och 5 + 6.

[7] Där så är möjligt, skall undervisning i trädgårdsskötsel anordnas under omkring 20 lektionstimmar per läsår i klasserna 5 + 6.

L = lärartimmar, O = omedelbar undervisning, T = tysta övningar.

Timplan för klasserna 1—6 i B2b-skolor

Ämnen	Klass					
	1+2 L	1 O	2 O	3+4+5+6 L	3+4 O+T	5+6 O+T
Kristendomskunskap	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	15	11	10	7	5+6	5+3
Engelska	—	—	—	6	—	4+1
Hembygdskunskap med arbetsövningar[1]	4	4	4	6	6+2	—
Orienteringsämnen:						
Historia, Samhällskunskap, Geografi, Naturkunskap[2]	—	—	—	6	—	7
Matematik	5	3	4	4	4+2	4+2
Teckning, målning och modellering	—	—	—	—	—	1
Musik	1	1	1	1½	1½	1½
Gymnastik med lek och idrott[3]	1	1	1	1½	1½	1½
Praktiska ämnen:						
Slöjd, Hemkunskap[6], Trädgårdsskötsel[7][4]	—	—	—		4	4
Summa veckotimmar[4,6]		22	22		34	36

[1] För arbetsövningar beräknas i var och en av de två första klasserna ca 2 veckotimmar och för var och en av de två följande klasserna ca 1 veckotimme. Svårare moment av de två första klassernas hembygdskunskap flyttas till högre klasser och ingår där i orienteringsämnena, bl. a. i ämnet samhällskunskap. Under beteckningen hembygdskunskap i klasserna 3—4 ingår även naturkunskap, geografi, historia och samhällskunskap.

[2] Vid fördelning av undervisningstiden på ämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap i klasserna 5—6 tillämpas anvisningarna s. 16—17, och vid uppgörande av arbetsordning kan exemplen s. 142 ff. tjäna som ledning.

[3] Dessutom lekstunder och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotimme per avdelning. Friluftsdag kan uttagas i form av heldag (4—5 timmar) eller halvdag (2—3 timmar).

[4] Därav är 2 elevtimmar och 2 lärartimmar i klasserna 3 + 4 + 5 + 6 frivilliga för skoldistrikten.

[5] Uppdelning av läraravdelning i undervisningsgrupper enligt därom för folkskolan gällande bestämmelser och enligt allmänna försöksskolebestämmelser. Vid behov bör någon eller några av lärartimmarna i klasserna 3 + 4 + 5 + 6 kunna överflyttas till småskollärarinnan vid skolan. Då den för distrikten frivilliga slöjdundervisningen anordnas, kan det bli nödvändigt, att annan lärarkraft än skolans småskollärarinna och folkskollärare handhar viss del av undervisningen, exempelvis slöjd och engelska. Detta är särskilt fallet, då läraravdelningen är delad vid slöjdundervisningen.

[6] Undervisningstiden för ämnet hemkunskap bör motsvara sammanlagt omkring 1 veckotimme, på lämpligt sätt fördelad på fyra på varandra följande läsår.

[7] Där så är möjligt, skall undervisning i trädgårdsskötsel anordnas under omkring 10 lektionstimmar per läsår i klasserna 3 + 4 + 5 + 6.

L = lärartimmar, O = omedelbar undervisning, T = tysta övningar.

Timplan för klasserna 1, 3 och 5 samt 2, 4 och 6 i B3-skolor

Ämnen	Klass							
	1+3+5 L	1 O+T	3 O+T	5 O+T	2+4+6 L	2 O+T	4 O+T	6 O+T
Kristendomskunskap	3	1 —	1 1	1 1	3	1 —	1 1	1 1
Modersmålet	12	6½ 5	3½ 8	2 6½	11	5 6	3½ 7½	2½ 5½
Engelska	3½	— —	— —	3½ 1½	3	— —	— —	3 2
Hembygdskunskap med arbetsövningar[1]	4	2 4	2 4	— —	2	2 4	— —	— —
Orienteringsämnen: Historia, Samhällskunskap, Geografi, Naturkunskap[2]	3	— —	— —	3 3	6	— —	3 3	3 3
Matematik	4	2 1	2 4	2 4	4	2 1	2 4	2 4
Teckning, målning och modellering	—	— —	— —	— 2	—	— —	— 2	— 2
Musik	1	1 —	1 —	1 —	1½	1½ —	1½ —	1½ —
Gymnastik med lek och idrott[3]	1½	1½ —	1½ —	1½ —	1½	1½ —	1½ —	1½ —
Praktiska ämnen: Slöjd, Hemkunskap[4], Trädgårdsskötsel[7]	[5]	— —	4 —	4 —		— —	4 —	4 —
S:a veckotimmar[6]		24	32	36		24	34	36

[1] För arbetsövningar beräknas ca 2 veckotimmar i var och en av klasserna 1, 2 och 3. Svårare moment i hembygdskunskapen flyttas till högre klasser och ingår där i orienteringsämnena, bl. a. i ämnet samhällskunskap.

[2] Vid fördelning av undervisningstiden på ämnena historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap i klasserna 4, 5 och 6 tillämpas anvisningarna s. 16—17, och vid uppgörande av arbetsordning kan exemplen s. 142 ff. tjäna som ledning.

[3] Dessutom lekstunder och friluftsdagar, motsvarande minst 1½ veckotimme.

[4] Därav är 2 elevtimmar och 2 lärartimmar i klasserna 3 + 5 och 4 + 6 frivilliga för skoldistrikten.

[5] Uppdelning av läraravdelning i undervisningsgrupper enligt därom för folkskolan gällande bestämmelser och enligt allmänna försöksskolebestämmelser.

[6] Undervisningstiden för ämnet hemkunskap bör motsvara sammanlagt omkring 1 veckotimme, på lämpligt sätt fördelad på fyra på varandra följande läsår.

[7] Där så är möjligt, skall undervisning i trädgårdsskötsel anordnas under omkring 10 lektionstimmar per läsår i klasserna 3 + 5 och 4 + 6.

L = lärartimmar, O = omedelbar undervisning, T = tysta övningar.

HUVUDMOMENT MED ANVISNINGAR

Kristendomskunskap

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 28—32.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Enkla berättelser ur bibeln.

I samband med hembygdskunskapen något om kyrkliga högtider, kyrkobyggnader och nutida kristen sed.

Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Klass 3 och 4

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur bibeln.

Bilder ur kristendomens historia.

Några för barnen lämpliga psalmer och sånger.

Klass 5 och 6

Samtal i för barnen lämpliga etiska och religiösa ämnen.

Berättelser ur bibeln, liknelser och Jesusord.

Bilder ur kristendomens historia. Något om främmande religioner.

Några psalmer.

Modersmålet

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 32 och 39—43.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

Förberedande modersmålsundervisning med övergång till egentlig läsundervisning alltefter barnens individuella förutsättningar.

Muntlig framställning

Fria samtal.

Övningar för att öka elevernas ordförråd och främja deras språkförståelse.

Övning att lyssna.

Enkel dramatisering.

Läsning

Övningar för att grundlägga effektiv lästeknik, goda läsvanor och intresse för läsning.

Högläsningsövningar med individuell handledning eller i relativt homogena grupper.

Individuellt förberedd uppläsning av enkel text.

Tyst läsning, delvis efter elevernas fria val.

Enkla uppgifter för tyst läsning i syfte att vänja eleverna att klart uppfatta innehållet.

9—576172

Skrivning

Fri skrivning.

Textning som stöd för läsundervisningen. Välskrivningsövningar, varvid säker behärskning av bokstavsformer och bokstävernas sammanbindning till ord i första hand eftersträvas.

Fonetiska och visuella övningar för att uppmärksamma riktig stavning av ord, som barnen använder vid sitt skriftliga arbete.

Alfabetet.

Övning att uppmärksamma och använda stor bokstav i egennamn och i början av mening. Punkt och frågetecken.

Klass 3 och 4

Muntlig framställning

Fria samtal med material från livet utanför skolan eller från skolarbetet. Muntliga redogörelser.

Övningar för att öka elevernas ordförråd och främja deras språkförståelse.

Övning att lyssna aktivt.

Enkel dramatisering.

Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfrågningar bl. a. i vanliga sociala situationer.

Läsning

Högläsningsövningar med individuell handledning eller i relativt homogena grupper.

Individuellt förberedd uppläsning av enkel text.

Tyst läsning, delvis efter elevernas fria val.

Uppgifter för tyst läsning i syfte att vänja eleverna att klart uppfatta innehållet.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Enkel brevskrivning.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Stavningen av i tal och skrift allmänt använda ord med särskilt beaktande av de ord, eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Klargörande av ords släktskap och sammansättning. Övning att använda enkel ordlista och alfabetisk förteckning.

Språklära

Substantiv i bestämd och obestämd form, tema på verb.

Övningar att använda de större skiljetecknen. Enkla fall av kommatering.

Klass 5 och 6

Muntlig framställning

Fria samtal och diskussioner med material från livet utanför skolan eller från skolarbetet. Muntliga redogörelser.

Övning att lyssna aktivt.

Dramatisering.

Övningar i att överbringa meddelanden, ge upplysningar och göra förfrågningar bl. a. i vanliga sociala situationer.

Läsning

Tyst läsning som stöd åt arbetet inom orienteringsämnena.

Tyst läsning med övning att i olika slag av framställningar finna fakta, förstå tankegången och uppfatta det väsentliga samt för att öka läshastigheten.

Övningar att använda bibliotekskatalog, innehållsförteckningar och register samt uppslagsböcker.

Tyst läsning av fritt vald skönlitteratur, samtal om böcker.

Högläsningsövningar.

Individuellt förberedd uppläsning av prosastycken och dikter.

Någon bekantskap med danska och norska.

Skrivning

Fritt skriftligt berättande. Skrivning på grundval av fakta, som inhämtats ur böcker, vid exkursioner, studiebesök och intervjuer eller genom åhörande av föredrag. Dramatisering. Brev, telegram, blanketter.

Stavningen av i tal och skrift allmänt använda ord med särskilt beaktande av det ordförråd, som eleverna själva använder vid olika slag av skrivning. Klargörande av ords släktskap och sammansättning. Övningar att använda ordlista.

Välskrivningsövningar med handledning anpassad efter elevens individuella svagheter.

Ordkunskap

Ordförklaringar och övningar i syfte att berika ordförrådet i anslutning till läsning, skrivning och muntlig framställning. Vanliga motsatsord samt synonymer och andra variationsmöjligheter.

Språklära

Uppmärksammande av riktig språkform vid muntlig och skriftlig framställning.

De vanligaste böjningsformerna av substantiv, adjektiv och verb. Någon kunskap om övriga ordklasser.

Subjekt och predikat. Satsens byggnad med subjektsdel och predikatsdel. Förening av satser med de vanligaste bindeorden.

Interpunktion.

Engelska

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 45—47.

Huvudmoment

Klass 5 och 6

Läsning av engelska texter med gradvis ökat förråd av vanliga ord samt långsamt stegrad svårighetsgrad. Så småningom fri läsning. I lämpliga sammanhang upplysningar om engelska och amerikanska förhållanden, främst vardagslivet. Beaktande av engelska lånord i svenskan.

Uttal: inövande av de enskilda språkljuden och de vanligaste intonationstyperna. Kännedom om de fonetiska tecknen.

Hör- och talövningar. Regelbundna samtal, även eleverna emellan, i anslutning till de lästa texterna, muntliga reproduktioner och enkla talövningar om vardagliga ting. Inlärning av dialoger. Dramatisering. Sång.

Grammatik: grammatiska företeelser förklaras, då så behövs för språkförståelsen. De oundgängliga delarna av formläran samt den raka ordföljden inövas.

Skriftliga övningar: enkla övningar av växlande slag, såsom ifyllnadsövningar, diktamensskrivningar, översättning från och till engelska av enkla meningar och uttryck, fri skrivning, bland annat i brev- och dialogform, enkla reproduktioner, brevväxling.

Hembygdskunskap med arbetsövningar

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 51—55.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

Hembygdskunskap

Hemmet och skolan. Mor och far, syskon, släkten, kamraterna, skolans personal. Förhållandet till barn och vuxna, som barnet kommer i kontakt med: hjälpsamhet, vänlighet, artighet, hänsyn. »Skolan ett hem med särskilda uppgifter.» Hur skolan hjälper. Lek och arbete i skolan, lek och arbete hemma, gemensamma uppgifter, ömsesidig hjälpsamhet, ansvar. Ordningsregler: för gemensam trevnad och hänsyn.

Byggnader. Några vanliga möbler och husgeråd, vad de är gjorda av, något om deras vård. Kläder, något om vad de är gjorda av, något om deras vård. Maten, något om var den kommer ifrån: lantgården, trädgården, långt bortifrån.

Något om vanliga ämnen i barnens omgivning. Varning för frätande, giftiga och eldfarliga ämnen. Några säkerhetssynpunkter på användningen av elektrisk ström, eld och gas. Brandkåren. Lek och fritidssysselsättning under olika årstider. Lämpliga och farliga leksaker.

Högtider och festdagar. Vanliga helgseder hos oss. Något om helgseder hos barn i andra länder.

På gatan och landsvägen. Trafiken på gata och landsväg. Försiktighet på skolvägen med hänsyn till trafiken. Enkla trafikregler. Polisen. Tillämpningsövningar vid studieutflykter och under friluftsdagar.

Några vanliga sätt att färdas. Hur man uppför sig på resor.

Brev och brevbärare. Telefon och radio: hur de bör användas.

I hembygden och ute i världen. Orientering om hembygden. Något om andra trakter av Sverige samt främmande länder och folk, i den mån de aktualiseras av undervisningen i övrigt eller av barnens frågor och intressen. Något om globen.

Växter och djur. Iakttagelser under olika årstider av djur och växter i hemmet, skolan, trädgården, parken eller skogen, på ängen, vid något vatten och vid fågelbordet osv. Lantgårdens djur. Enkla försök, exempelvis frösådd. Främmande djur och växter inom barnens intressesfär. Naturvård och djurskydd: kärlek till naturen; ansvar och försyn för allt levande; hur djur och växter hjälper oss.

Hälsan. Skolläkare, skolsköterska, tandläkare. Elementära samtal om människokroppen. Några viktiga hälsoregler. Sexualundervisning.

Tid och väderlek. Årstider. Månader. Veckodagar. Klockan. Dagarnas längd.

Enkla väderleksiakttagelser, termometern.

Varor och andra ekonomiska värden. Torget och affärer, som barn brukar besöka, hur man uppför sig där. Vägning och mätning. Köp och betalning, barnens egna slantar, sötsaker. Aktsamhet med egen, andras och allmän egendom. Sparverksamhet.

Förr i världen. Enkla historiska sagor och berättelser, som har anknytning till hembygden eller aktualiseras av barnens frågor.

Arbetsövningar

Fri målning, teckning och modellering med olika slags material. Motiv dels fritt från omvärlden och fantasin, dels i avsikt att stödja och illustrera undervisningen i övrigt.

Enkel småslöjd: vikning, klippning, rivning, klistring, träslöjd, sömnad, vävning, virkning, flätning. Fritt val av uppgifter. Förfärdigande av föremål för lek, hem och skola.

Enkla hemsysslor övas i den utsträckning lokaler och material medger. Däri kan ingå exempelvis husliga sysslor (även lekkök), vård av egna tillhörigheter, plantering och skötsel av växter.

Klass 3 och 4

Historia. (Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 55—58.)

Enkla historiska sagor och berättelser, som har anknytning till hembygden eller aktualiseras av barnens frågor.

Några livfulla berättelser och åskådliga bilder ur den svenska och allmänna historien, ägnade att belysa i främsta rummet hur människorna levde och arbetade under äldre tider fram till högmedeltiden.

Samhällskunskap. (Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 58—63.)

Sociala moment inom hembygdskunskapen, vilka inte medhunnits i klasserna 1—2, behandlas. Andra moment från samma klasser erhåller fortsatt och utvidgad behandling. Särskilt uppmärksammas följande moment:

Frågor som aktualiserats för barnen genom tidningar och radio, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Hur man tillgodoser olika mänskliga behov, t. ex. i fråga om föda och kläder.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning i fråga om skötsel av egna tillhörigheter, skolinventarier m. m. Något om sparandets betydelse. Sparverksamhet.

Enkla umgängesregler.

Säkerhetsfrågor.

Geografi. (Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 63—65.)

Hembygden och något om hemlandskapet (-länet). Iakttagelser av arbetsliv, samfärdsel, bebyggelse och terrängförhållanden. Exkursioner.

Enkla kartor och karttecken samt enkla geografiska termer. De fyra väderstrecken. Något om globen.

Sveriges geografi: natur och arbetsliv i olika delar i landet, viktigare orter och samfärdsleder, bebyggelse, indelning i landskap och län. Geografiska övningar av enklare slag.

Något om andra länder och folk i den mån de aktualiseras av undervisningen i övrigt eller av barnens frågor och intressen.

Naturkunskap. (Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 66—69).

Studium av hembygdens viktigaste växter och djur. Exkursioner. Enkla försök.

Några vanliga svenska djurs utseende och levnadsvanor.

Växter och djur i skilda delar av vårt land. Några viktiga växter och djur i främmande länder.

Naturvård och djurskydd.

Samtal om människokroppen. Viktiga hälsoregler. Sexualundervisning.

Sol, måne, några stjärnor och stjärnbilder. Årstidernas växlingar.

Väderleksiakttagelser. Termometern. Något om vattnets kretslopp.

Enkla övningar i mätning och vägning.

I naturligt sammanhang något om ämnens förvandlingar och om lösning i vatten av vissa ämnen.

Fysikaliska och kemiska företeelser, som aktualiseras av barnens frågor.

Fortsatt behandling av säkerhetssyn-

punkter i fråga om exempelvis elektrisk ström samt giftiga, frätande och eldfarliga ämnen.

Teckning, målning och modellering. (Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 84—85.)

Fri målning och teckning: målning som klargör färgens och materialets möjligheter, målning och teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin. Textning.

Modellering med motiv från omvärlden och fantasin.

Slöjd och andra praktiska ämnen. (Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 91—92.)

Fortsatt småslöjd med varierande material (se även s. 140.)

Enkla hemsysslor övas i den utsträckning lokaler och material medger (se även s. 140).

Historia

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 55—58.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Förr i världen, s. 132.)

Klass 3 och 4

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Historia, s. 133.)

Klass 5 och 6

Livfulla berättelser och åskådliga bilder ur svensk, nordisk och allmän historia, ägnade att belysa de förhållanden, som man anser vara mest karaktäristiska för tidsmiljön. För tiden fram till omkring 1720 en mera utförlig framställning; för tiden därefter endast enstaka berättelser och bilder.

Samhällskunskap

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 58—63.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubrikerna Hemmet och skolan, På gatan och landsvägen, I hembygden och ute i världen, Varor och andra ekonomiska värden, s. 132.)

Klass 3 och 4

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Samhällskunskap, s. 133.)

Klass 5 och 6

Sociala moment från hembygdskunskapen i klasserna 1—4 erhåller fortsatt och utvidgad behandling. Särskilt uppmärksammas följande moment:

Frågor som aktualiserats för barnen genom tidningar, radio och film, i hemmet, skolan eller kamratkretsen.

Hemkommunens arbetsliv, fritidsliv och allmänna planering.

Hur man tillgodoser olika mänskliga behov, t. ex. i fråga om bostäder.

Enkla ekonomiska frågor med praktisk tillämpning i fråga om skötsel av egna tillhörigheter, skolinventarier m. m. Något om ekonomisk planläggning och sparandets betydelse. Sparverksamhet.

Övning att rätt använda samhälleliga inrättningar, såsom post, telefon, telegraf, järnväg och andra trafikmedel.

Regler och lagar: i privatlivet, i skolan, i föreningar, på idrottsplatsen, i samhället.

Säkerhetsfrågor, bl. a. brandskydd, civilförsvar och (i samband med gymnastik med lek och idrott) trafik.

Något om hur samhället hjälper och skyddar. Varför vi betalar skatt.

Orientering om de olika studievägarna på enhetsskolans högstadium. I samband därmed en första studie- och anlagsorientering.

Studiebesök.

Geografi

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 63—65.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken I hembygden och ute i världen, s. 132.)

Klass 3 och 4

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Geografi, s. 133.)

Klass 5 och 6

Det övriga Europa, särskilt grannländerna, samt de främmande världsdelarna med särskild vikt lagd vid sådana länder, områden och företeelser, som kan väcka elevernas intresse och ge en någorlunda fyllig introduktion i den geografiska världsbilden: elementär kunskap om naturförhållandena, bilder ur arbetslivet, något om bebyggelse och samfärdsel, skildringar av olika folk och deras levnadsförhållanden, viktigare geografiska namn, orientering på kartan.

Översikt över världshaven.

Något om de geografiska upptäckterna.

Jordens form, globen, gradnätet och kartan.

Övning att i anslutning till lämpliga intresseområden eller arbetsproblem samla geografiska fakta ur olika källor. Geografiska övningar av enklare slag. Exkursioner.

Naturkunskap

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 66—69.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Hemmet och skolan, Växter och djur, Hälsan samt Tid och väderlek, s. 132.)

Klass 3 och 4

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap under rubriken Naturkunskap, s. 133.)

Klass 5 och 6

Biologi med hälsolära

Undersökning av några växters byggnad och iakttagelser av växternas viktigaste livsyttringar. Växternas fortplantning och spridning. Enkla försök.

Växter och djur i skilda delar av vårt land. Några intressanta företeelser inom djurvärlden. Främmande länders viktigaste växter och djur.

Naturvård och djurskydd.

Exkursioner.

Människokroppen: något om de viktigaste organens byggnad, funktioner och vård. Personlig hygien. Något om hemmets och samhällets hygien. Sexualundervisning.

F y s i k

Värme och väderlek: försök som visar värmets inverkan på kroppars storlek; termometern; något om smältning, kokning, förtätning och avdunstning; vattnets kretslopp i naturen; väderleksiakttagelser.

Något om ljudet samt om ljusets återkastning och brytning.

Kompassen. Magneter och magnetpoler.

Några elektrostatiska grundförsök.

Några praktiska synpunkter på den elektriska strömmen: något om ledare och isolatorer samt den elektriska strömmens värmeverkningar.

Något om enkla maskiner samt om vattnet och vinden som drivkraft.

Astronomiska iakttagelser.

K e m i

I naturligt sammanhang behandling av sådana kemiska företeelser, som är av betydelse för övrig undervisning, t. ex. slamning, lösning, blandning och kemisk förening, luftens viktigaste beståndsdelar samt något om förbränning.

Kemiska ämnen, som innebär faromoment för barnen.

Kemiska företeelser, som aktualiseras av barnens frågor.

Matematik

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 77 och 80—84.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

Uppfattning och beteckning av talen inom talområdet 1—1 000.

Räknesättet addition. Skriftlig addition av högst tvåsiffriga tal med i allmänhet ej mer än 5 termer. Inlärande av additionstabellen.

Räknesättet subtraktion. Skriftlig subtraktion av högst tvåsiffriga tal. Inlärande av subtraktionstabellen.

Räknesättet multiplikation. Multiplikationsuppgifter med multiplikatorer inom talområdet 1—5, uträknade med additionsuppställning. Övning av multiplikationstabellen till 10 · 10 påbörjad.

Räknesättet division. Innehålls- och delningsdivisioner, uträknade med stöd av multiplikationstabellen, samt innehållsdivisioner med kvoten ej mer än 5 uträknade med subtraktionsuppställning.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Övning att lösa enkla problem med ett räknesätt.

Övning att använda följande sorter: Längdmått: cm, dm, m, km. Rymdmått: dl, l, hl. Viktmått: hg, kg. Tidsmått: sek, min, timme, dygn, vecka, månad, år. Stycketalssorter: dussin, tjog. Mynt: öre, kr.

Enkla sortförvandlingar mellan två sorter.

Klass 3 och 4

Uppfattning och beteckning av högst sjusiffriga tal.

De fyra räknesätten i hela tal. Inledningsvis uträknas multiplikation med additionsuppställning och innehållsdivision med subtraktionsuppställning.

Inlärande av multiplikationstabellen.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Några av de enklaste geometriska begreppen. Mätning av rektangelytor och pelare.

Allmänt brukliga längd-, vikt-, rymd- och tidsmått samt myntenheter och stycketalssorter. Enkla sortförvandlingar mellan två till tre sorter.

Klass 5 och 6

A r i t m e t i k

Talsystemet till miljarder.

De fyra räknesätten i hela tal och decimalbråk.

Allmänna bråk med små nämnare: uppfattning och beteckning, förlängning och förkortning, förvandling till decimalbråk, addition och subtraktion av de vanligast förekommande bråken, multiplikation med heltalsmultiplikator och motsvarande division med heltalsdivisor.

Procentbegreppet med enkla tillämpningar.

Särskilda huvudräkningsövningar.

Ekvationer av enklaste slag.

Enkla övningar i grafisk framställning.

P r a k t i s k g e o m e t r i

Några viktiga geometriska grundbegrepp.

Längd-, yt- och rymdmåtten. Beräkning av rektangel- och triangelytor samt av räta pelares rymd.

Vinklar och vinkelmätning. Vinkelsumman i en triangel. Något om cirkeln.

Något om olika slag av trianglar och fyrhörningar.

Laborationer: enkla konstruktioner med passare och linjal; mätningsövningar.

T i l l ä m p n i n g s p r o b l e m a v s k i l d a s l a g

Praktiska problem i vardagslivet med särskilt beaktande av barnens intressen samt problem i anslutning till undervisningen i andra ämnen.

Problem för inövande av enkla matematiska tankegångar, t. ex. reguladetriuppgifter, beräkning av bråkdel av ett tal, enkla medelvärdesproblem.

Överslagsberäkningar.

Vanliga sortförvandlingar och i samband därmed översikt av mått- och viktsystem.

Teckning, målning och modellering

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 84—85.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap med arbetsövningar under rubriken Arbetsövningar, s. 132—133.)

Klass 3 och 4

(Ingår i ämnet Hembygdskunskap med arbetsövningar under rubriken Teckning, målning och modellering, s. 134.)

Klass 5 och 6

Fri målning och teckning: målning som klargör färgens och materialets

möjligheter; målning och teckning med olika slags material i anslutning till det övriga skolarbetet samt med motiv från omvärlden och fantasin. Textning. Modellering med motiv från omvärlden och fantasin.

Konststudier: visning av för åldersstadiet lämplig konst (original, reproduktioner, ljusbilder); studiebesök.

Musik

Mål och anvisningar till huvudmomenten, se s. 85—88.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

Sång

Barnvisor och enkla koraler. Röstvård och tonbildning.

Övningar i syfte att utveckla känslan för tonhöjden och melodins rörelseriktning. Tonhöjd. Förtrogenhet med några av skalans toner. Eventuellt enkla diktat.

Rörelse

Övningar och leksituationer i syfte att främja barnens förmåga till spänningsfri rörelse och rytmisk balans. Lekvisor.

Instrument

Bekantskap med enkla slag- och knäppinstrument i syfte att utveckla gehöret och känslan för rytm. Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio.

Skapande

Försök att i rörelse ge uttryck för karaktär och innehåll i sånger och musikstycken samt att finna på små enkla melodier och rytmer.

Klass 3 och 4

Sång

Sånger och folkvisor. Kanon. Koraler. Fortsatt uppmärksamhet åt röstvård och tonbildning. Skalmelodin och skalans alla toner. Melodiläsning. Diktat.

Rörelse

Fortsatta övningar och leksituationer i syfte att främja barnens förmåga till spänningsfri rörelse och rytmisk balans. Sång- och rörelselekar.

Instrument

Bekantskap med slag-, knäpp- och blåsinstrument i syfte att utveckla gehöret och känslan för rytm. Enkla melodiinstrument. Alfabetiska notnamn. Förtecken och tonarter. Dur och moll. Två- och flerstämmighet samt uppmärksammande av ett enkelt harmoniskt skeende (huvudtreklangen), gärna i förbindelse med sång. Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio.

Övningar att känna igen några vanliga orkesterinstrument.

Skapande

Fortsatta enkla melodiska och rytmiska improvisationer.

Klass 5 och 6

Sång

Sånger och folkvisor karaktäristiska för vårt eget land, visor hämtade från andra länder och folk. Kanon och tvåstämmiga sånger. Koraler och delar av svenska mässan.

Fortsatt uppmärksamhet åt röstvård och tonbildning. Fortsatta försök att självständigt sjunga enkla melodier efter notskrift. Fortsatta diktat.

Rörelse

Sång- och rörelselekar.

Instrument

Slaginstrument. Enkla melodiinstrument. Alfabetiska notnamn. Förtecken och tonarter. Dur och moll. Två- och flerstämmighet samt uppmärksammande av ett enkelt harmoniskt skeende (huvudtreklangerna), gärna i förbindelse med sång.

Tillfällen till specialundervisning i instrumentalmusik.

Lyssnande

Levande musik, grammofon, radio.

Svensk folkmusik och musik från några andra länder. Några svenska tonsättare. Efter hand någon romantiker.

Fortsatt aktivt lyssnande, särskilt i fråga om kontrast, upprepning, karaktär (stämning), instrument.

Iakttagelser av några kända melodiers byggnad. Någon kännedom om orkesterinstrument. Instrumentfamiljer.

Skapande

Fortsatta melodiska och rytmiska improvisationer. Enkla ackompanjemang.

Gymnastik med lek och idrott

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 88—90.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

Gymnastik

Enkla fristående övningar, huvudsakligen i form av fantasibetonade lekrörelser, där huvudvikten lägges vid att lära barnen röra sig ledigt med god hållning; enkla färdighetsövningar.

Rytmik

(om läraren har förutsättning för sådan undervisning).

Lek

Smålekar av olika slag, såsom kapplöpningar, stafettlekar, härmningslekar; sånglekar; grundläggande övningar i att kasta och fånga en boll, bollekar; enkla terränglekar.

Idrott

De första grunderna i skidlöpning och skridskoåkning.

Trafikundervisning

Skolvägens faror, trafiken och barnens utomhuslekar, de vanligaste vägmärkena, trafiktecknen och optiska signalerna, gång- och cykeltrafikens huvudregler, färd med buss, tåg och spårvagn, praktiska tillämpningsövningar.

Klass 3 och 4.

Gymnastik

Enkla smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsutveckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt rörelsesätt; ökat antal färdighetsövningar.

Lek

Smålekar, sånglekar; lekar och enkla bollspel med strävan att utveckla bollteknik och samspel; terränglekar.

Idrott

Lekbetonad fri idrott; förberedande orienteringsövningar; skidlöpning; skridskoåkning och iskunskap; simning, för klass fyra även simkunnighetsprov.

Trafikundervisning

Vägmärken, trafiktecken och optiska signaler, trafikregler, olika färdsätt, praktiska tillämpningsövningar.

Klass 5 och 6

Gymnastik

Smidiggörande, muskelstärkande och koordinationsbetonade övningar, som främjar en harmonisk kroppsutveckling, god kroppshållning och ett ekonomiskt rörelsesätt; ökat antal färdighetsövningar.

Lek

Smålekar; sånglekar; enkla folkdanser; lekar och bollspel med strävan att utveckla bollteknik och samspelsteknik samt god laganda; terränglekar.

Idrott

Fri idrott; övningar i att använda karta och kompass; naturvård; skidlöpning; skridoåkning, iskunskap och livräddning på is; simning, simkunnighetsprov och livräddning.

Trafikundervisning

Vägmärken, trafiktecken och optiska signaler, trafikregler, olika färdsätt, praktiska tillämpningsövningar.

Slöjd och andra praktiska ämnen

Mål samt anvisningar till huvudmomenten, se s. 90—92.

Huvudmoment

Klass 1 och 2

(Ingår i Hembygdskunskap med arbetsövningar, första och andra klassen, under rubriken Arbetsövningar, s. 132—133.)

Klass 3 och 4

Fortsatt småslöjd, trädgårdsskötsel och enkla hemsysslor (se även s. 134).

a. Textilslöjd

Något om klädernas vård.

Enkel sömnad.

Stickning och virkning med grovt garn.

b. Trä- och metallslöjd

Övning i att använda de vanliga slöjdverktygen.

Tillverkning av några enkla föremål i trä.

Spikning, skruvning, limning.

Klass 5 och 6

Slöjd

För undervisningen i slöjd finns två alternativ: 1) längre kurs i textilslöjd och kortare kurs i trä- och metallslöjd, 2) kortare kurs i textilslöjd och längre kurs i trä- och metallslöjd.

Alternativ 1 (längre kurs i textilslöjd och kortare kurs i trä- och metallslöjd) omfattar:

a. Textilslöjd

Sömnad för hand och på maskin.

Klädvård.

Stoppning, lagning och lappning för hand och på maskin.

Stickning.

Virkning.

Prydnadssöm, vari ingår den märkning som erfordras.

Materiallära.

Måttagning.

Tillklippning efter färdiga mönster.

Symaskinens skötsel.

b. Trä- och metallslöjd

De vanliga slöjdverktygens användning.

Tillverkning av några enkla föremål i trä, eventuellt med kompletterande material.

Spikning, skruvning, limning.

Enkla reparationer.

Alternativ 2 (kortare kurs i textilslöjd och längre kurs i trä- och metallslöjd) omfattar:

a. Textilslöjd

Klädvård.

Stoppning och lappning.

Materiallära.

Någon sömnad för hand och på maskin.

b. Trä- och metallslöjd

De vanliga slöjdverktygens användning.

Tillverkning av enkla föremål i trä och, där förutsättning härför finnes, även i metall.

Enkla metoder att sammansätta föremål.

Tillverkning av sammansatta föremål i trä. Även komplettering med annat material, såsom vid tillverkning av lampa med skärm eller segelbåt.

Svarvning.

Ytbehandling, skötsel av ytor.

Enkla reparationer.

Hemkunskap

Undervisningen i hemkunskap är obligatorisk för alla elever och omfattar:

Enkla hemsysslor.

Övning i att handskas med vanliga hushållsredskap och husgeråd.

Goda kostvanor.

Orientering om hemmets arbetsliv.

Trädgårdsskötsel

Undervisningen i trädgårdsskötsel skall ges alla elever, där de lokala förhållandena gör detta möjligt, och omfattar:

Någon odlingsteknik: jordbearbetning, gödsling, sådteknik och sortval, ogräsbekämpning, växtsjukdomar och skadedjur och deras bekämpande, ympning och beskärning, skörd och lagring.

Något om marklära.

Något om växtnäringsämnen och gödselmedel.

Ekonomiska beräkningar.

Något om skogsvård.

EXEMPEL PÅ ARBETSORDNINGAR MED BILAGOR

Anvisningar

1. De exempel på arbetsordningar, som här meddelas på grundval av föreliggande timplaner, avser huvudsakligen att ange några möjligheter att åstadkomma ökade yttre förutsättningar för samordning av undervisningen i olika ämnen på låg- och mellanstadiet och att därigenom underlätta försök med olika slag av friare arbetsformer, bl. a. periodläsning och samlad undervisning. Exemplen förutsätter i regel, att den längre rasten i förekommande fall är förlagd efter lektion 3. Till hjälp vid försöken och vid planeringen av arbetet på längre sikt är varje arbetsordning försedd med en bilaga, där vissa anteckningar bör göras t. ex. om fördelningen under läsåret av undervisningstiden i vissa ämnen och om tillämpade former av samlad undervisning. Det är önskvärt, att dessa anteckningar göres med omsorg.

Den koncentration av undervisningen i samhällskunskap, som föreslagits i vissa av ovan nämnda bilagor, kan med fördel även bringas att omfatta endast en del av den för ämnet anslagna undervisningstiden i vederbörande klass, under det att övrig tid disponeras för behandling av aktuellt stoff i skilda sammanhang eller för regelbunden ämnesläsning.

2. I de här upptagna arbetsordningarna har följande förkortningar använts.

Kristendomskunskap	Kr
Modersmålet	M
Muntlig framställning och läsning	Ml
Skrivning och språklära	Ms
Engelska	Eng
Tyska	Ty
Hembygdskunskap med arbetsövningar	Hb
Orienteringsämnen	Oä
Historia	Hi
Samhällskunskap	Sk
Geografi	Ge
Naturkunskap	Na
Biologi med hälsolära	Bi
Fysik	Fy
Kemi	Ke
Matematik	Ma
Teckning, målning och modellering	Tck
Musik	Mu
Gymnastik med lek och idrott	Gy
Slöjd och andra praktiska ämnen	Sl
Hemkunskap	Hk
Hushållsgöromål	Hg
klass	k
grupp	g
omedelbar undervisning	o
tysta övningar	t
samlad undervisning	Su

Arbetsordning

a-formen

Klass 1

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	M^{g2}	M^{g1}	M^{g2}	M^{g1}	Hb^{g2}	Hb^{g1}
2	Su (Hb)	Su (Kr)	Gy	Kr Mu	Su (Hb)	Kr Mu
3	Su (M)	Su (M)	Ma	Su (Hb)	Su (M)	Su (M)
4	Ma^{g1}	Ma^{g2}	Ma^{g1}	Ma^{g2}	M^{g1}	M^{g2}
5	M^{g1}	M^{g2}	M^{g1}	M^{g2}		

Ämnen	För avdelningen gemensamt	För varje grupp särskilt
Kr	2	—
M	4	5
Hb	3	1
Ma	1	2
Mu	1	—
Gy	1	—
	S:a tim 12	8

Anm. Samlad undervisning (här betecknad med Su) tillämpas i den omfattning som framgår av nedanstående anteckningar. I vederbörande kolumn införes för varje vecka ungefärliga antalet lektionstimmar i de ämnen, som ingått i den samlade undervisningen, vilket kan variera från vecka till vecka. I ovanstående exempel ingår där 1 tim Kr, 4 tim M och 3 tim Hb.

Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Antal timmar Kr:																					= ... tim
M:																					= ... tim
Hb:																					= ... tim
Ma:																					= ... tim
Mu:																					= ... tim
Gy:																					= ... tim

Antal timmar	Vecka: 21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Kr:																					= ... tim
M:																					= ... tim
Hb:																					= ... tim
Ma:																					= ... tim
Mu:																					= ... tim
Gy:																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

A-formen

Klass 5

Lektion	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag
1	Eng	Kr	Oä	M	M	Kr
2	Ma	Ma	M	Oä	Ma	Eng
3	Gy	Oä	Tck	M	Gy	Mu
4	Oä	M	Eng	Ma	Eng	Oä
5	Sl	M	Ma	Mu	Oä	M
6	Sl	Tck	Gy	Sl	M	
7				Sl		

Kr 2
M 8
Eng 4
Oä:
Hi, Sk, Ge, Na 6

Ma 5
Tck 2
Mu 2
Gy 3
Sl 4

S:a tim 36

Anm. Under läsåret organiseras undervisningen huvudsakligen enligt alternativ nr .... i bilaga till denna arbetsordning.

Bilaga till arbetsordning

Klass 5, A-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under återstoden av läsåret anslås 2 timmar i veckan till vartdera av ämnena historia, geografi och naturkunskap.

[ ] **Alternativ 2.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 3.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hi 60 tim, Sk 30 tim, Ge 60 tim, Na 60 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på motsvarande sätt.

Antal timmar	Vecka: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

10—576172

Antal timmar — Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

b-formen

Klasserna 1—2

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2	k 1	k 2
1	—	Ma	M	—	Kr / Mu		M	—	—	M	Kr / Ma	
2	Su (Hb)		Kr / M		Su (Hb)		M	—	Ma / M	M / Ma	Su (Hb, Mu)	
3	Su (M)		Ma / M	M / Ma	Su (Hb, M)		Su (Kr, M)		Gy		Su (M)	
4	Ma / M	M / Ma	—	M	M		Su (Hb)		M	—		
5	Ma	—	—	Ma			—	M	M	—		
6							—	M				

Ämnen	För avdelningen gemensamt	För klass 1 särskilt	För klass 2 särskilt
Kr	2	—	—
M	6	5	4
Hb	4	—	—
Ma	2	1	2
Mu	1	—	—
Gy	1	—	—
S:a tim	16	6	6

Anm. Samlad undervisning (här betecknad med Su) tillämpas i den omfattning som framgår av nedanstående anteckningar. I vederbörande kolumn införes för varje vecka ungefärliga antalet lektionstimmar i de ämnen, som ingår i den samlade undervisningen, vilket kan variera från vecka till vecka. I ovanstående exempel ingår där $^1/_2$ tim Kr, 3 tim M, 4 tim Hb och $^1/_2$ tim Mu.

Antal timmar — Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Kr:																					= ... tim
M:																					= ... tim
Hb:																					= ... tim
Ma:																					= ... tim
Mu:																					= ... tim
Gy:																					= ... tim

Antal timmar — Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Kr:																					= ... tim
M:																					= ... tim
Hb:																					= ... tim
Ma:																					= ... tim
Mu:																					= ... tim
Gy:																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

B1-formen

Klasserna 3—4

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4	k 3	k 4
1	M		Kr		—	M	Ma		M		Kr	
2	HbOä		HbOä		Ma		M		Ma		HbOä	
3	Mu		M	Hb^t Oä^t	Gy		Mu		Gy		M	Hb^t Oä^t
4	Ma		Ma		HbOä		HbOä		HbOä		M	
5	Gy		Sl		M			Sl	M			
6		M	Sl		M			Sl	M			

Ämnen	3+4	3	4
	L	O	O+T
Kr	2	2	2
M	12	10	10
HbOä	6	6	6+2
Ma	5	5	5
Mu	2	2	2
Gy	3	3	3
Sl	4	2	4
S:a tim	34	30	32+2

Anm. Under läsåret organiseras undervisningen huvudsakligen enligt alternativ nr .... i bilaga till denna arbetsordning.

Bilaga till arbetsordning

Klasserna 3—4, B 1-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i hembygdskunskap med arbetsövningar och orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under 17 verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar. Planerad fördelning under läsåret [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 2.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till hembygdskunskap med arbetsövningar och orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hb 140 tim, Hi 35 tim, Sk 35 tim, Ge 35 tim och Na 35 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Antal timmar Hb:																					= ... tim
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Antal timmar Hb:																					= ... tim
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Anm. För klass 3 minskas sammanlagda timantalet i hembygdskunskap med arbetsövningar, historia, samhällskunskap, geografi och naturkunskap med 70.

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

Klasserna 5—6 — **B 1-formen**

Lektion	Måndag		Tisdag		Onsdag		Torsdag		Fredag		Lördag	
	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6	k 5	k 6
1	—	M	Kr		Eng	M[t]	M	—	Kr		M	—
2	Ma		Oä (Ge)		Eng[t]	Eng	M[t]	Eng	M[t]	M	Ma	
3	Gy		M	M[t]	Mu		Eng	Eng[t]	Gy		Eng	Ma[t]
4	Oä (Sk)		Ma		Oä (Ge)		Oä (Na)		Ma		Oä (Hi)	
5	M	Tck[t]	Ma[t]	Eng	Oä (Na)		Tck[t]	M	Oä (Hi)		M	
6	Sl		Tck		Gy		Sl		Eng			
7	Sl						Sl		—	M		

Ämnen	5+6	5	6
	L	O+T	O+T
Kr	2	2	2
M	9	5+2	5+2
Eng	7	4+1	4+1
Oä: Hi 2, Sk 1, Ge 2, Na 2	7	7	7
Ma	4	4+1	4+1
Tck	1	1+1	1+1
Mu	1	1	1
Gy	3	3	3
Sl	4	4	4
S:a tim	38	31+5	31+5

Anm. Under läsåret organiseras undervisningen huvudsakligen enligt alternativ nr .... i bilaga till denna arbetsordning.

Bilaga till arbetsordning

Klasserna 5—6, B1-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under samtliga läsveckor anslås 2 timmar i veckan till vartdera av ämnena historia, geografi och naturkunskap samt 1 timme i veckan till ämnet samhällskunskap.

[ ] **Alternativ 2.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 3.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hi 70 tim, Sk 35 tim, Ge 70 tim, Na 70 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Antal timmar Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Antal timmar Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

B 2-formen

Klasserna 3—6

Lektion	Måndag k 3—4	Måndag k 5—6	Tisdag k 3—4	Tisdag k 5—6	Onsdag k 3—4	Onsdag k 5—6	Torsdag k 3—4	Torsdag k 5—6	Fredag k 3—4	Fredag k 5—6	Lördag k 3—4	Lördag k 5—6
1	M	Eng[t]	Kr		—	Eng	—	Eng	Ma[t]	Eng	—	Eng
2	HbOä	Ma[t]	Ma		M[t]	Oä	Ma		Kr		HbOä	M[t]
3	HbOä	Tck	Ma[t]	Oä	HbOä	Oä[t]	HbOä	M[t]	M[t]	Oä	M[t]	Oä
4	M		M	M[t]	HbOä[t]	Eng	HbOä[t]	Oä	Ma		Mu[2] / Gy[2]	
5	Mu		M[t]	Eng	M		M[t]	Oä	HbOä	Ma[t]	Ma	
6		M	Sl		Gy		Sl		M[t]	M	M	
7			Sl				Sl					

Ämnen	3+4+5+6 L	3+4 O+T	5+6 O+T
Kr	2	2	2
M	7	5+6	5+3
Eng	6	—	4+1
Hb	6[1]	6+2	—
Oä: Hi 2, Sk 1, Ge 2, Na 2	6	—	6+1
Ma	4	4+2	4+2
Tck	—	—	1
Mu	1½	1½	1½
Gy	1½	1½	1½
Sl	4	4	4
S:a tim	38	24+10	29+7

[1] Häri ingår även 1 lärartimme i teckning, målning och modellering med klasserna 5—6 (måndag, lektion 3).

[2] Varannan vecka heltimme musik och varannan vecka heltimme gymnastik.

Anm. Under läsåret organiseras undervisningen huvudsakligen enligt alternativ nr .... i bilaga till denna arbetsordning.

Bilaga till arbetsordning

Klasserna 3—4, B2-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i hembygdskunskap med arbetsövningar och orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under 17 verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet hembygdskunskap med arbetsövningar. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 4½ verkliga läsveckor anslås 8 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 2.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till hembygdskunskap med arbetsövningar och orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hb 140 tim, Hi 35 tim, Sk 35 tim, Ge 35 tim och Na 35 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Antal timmar Hb:																					= ... tim
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Antal timmar Hb:																					= ... tim
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Bilaga till arbetsordning

Klasserna 5—6, B2-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under samtliga läsveckor anslås 2 timmar i veckan till vartdera av ämnena historia, geografi och naturkunskap samt 1 timme i veckan till ämnet samhällskunskap.

[ ] **Alternativ 2.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet s a m h ä l l s k u n s k a p. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet h i s t o r i a. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet g e o g r a f i. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 7 timmar i veckan till ämnet n a t u r k u n s k a p. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 3.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hi 70 tim, Sk 35 tim, Ge 70 tim, Na 70 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Antal timmar Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Antal timmar Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

B3-formen

Klasserna 1, 3 och 5

Lektion	Måndag			Tisdag			Onsdag			Torsdag			Fredag			Lördag		
	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5	k 1	k 3	k 5
1	—	Hb	Ms[t]	—	Ms[1]	Eng	—	—	Eng	—	Kr[o/t]	Kr[t/..]	—	—	Eng	—	—	Oä
2	Kr / Ml	Ml[1]	Eng[t]	Ms[t]	Kr[t/o]	Kr[o/t]	Ma[o/t]	Ma[t]	Ma[t/o]	Ma[o/t]	Ma[t/..]	Ma[t]	Kr / Ml	Hb[t]	Oä[t]	Hb / Ms	Ma[t]	Ml[t]
3	Ma			Ml / Hb	Ma[t]	Ma[1]	Ml[o/t]	Ml[t/o]	Oä[t]	Hb	Hb[t]	Oä[t]	Hb[1]	Ml[t]	Ms	Hb[t]	Ml / Ms	Ma[t]
4	Ms[t]	Ms[t]	Ml	Hb[t]	Ml	Tck[t]	Hb[t]	Hb	Ms[t]	Ms[t]	Ms[t]	Oä	Ml[t] / Ms[t]	Ma[t/o]	Ma[o/t]	Ms[t/o]	Hb[t]	Eng[o/t]
5	Gy			Ml / Ms	Hb[t]	Ml[t]	Ml / Ms	Ms[t]	Ml[t]	Ml	Ms[1]	Ml[t]	Mu			Ml / Ms	Ml[t]	Ms[t]
										Mu			Gy[1]					
6	—	Ms	Tck[1]	—	—	Oä	—	Sl					—	Sl				
7							—	Sl					—	Sl				

[1] Varannan vecka heltimme musik och varannan vecka heltimme gymnastik.

Ämnen	1+3+5 L	1 O+T	3 O+T	5 O+T
Kr	3	1	1+1	1+1
Mo (l och s)	12	6½+5	3½+8	2+6½
Eng	3½	—	—	3½+1½
Hb	4	2+4	2+4	—
Oä:				
Hi, Sk, Ge, Na	3	—	—	3+3
Ma	4	2+1	2+4	2+4
Tck	—	—	—	2
Mu	1	1	1	1
Gy	1½	1½	1½	1½
Sl	4	—	4	4
S:a tim	36	24	32	36

Anm. Under läsåret organiseras undervisningen i klass 5 huvudsakligen enligt alternativ nr .... i bilaga till denna arbetsordning.

Bilaga till arbetsordning

Klass 5, B3-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under återstoden av läsåret anslås 2 timmar i veckan till vartdera av ämnena historia, geografi och naturkunskap.

[ ] **Alternativ 2.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 3.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hi 60 tim, Sk 30 tim, Ge 60 tim, Na 60 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Antal timmar Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Antal timmar Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Arbetsordning

B3-formen

Klasserna 2, 4 och 6

Lektion	Måndag			Tisdag			Onsdag			Torsdag			Fredag			Lördag		
	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6	k 2	k 4	k 6
1	—	Oä	Ms[t]	—	Ml	Eng[t]	—	—	Eng	—	Kr[o/t]	Kr[t/o]	—	—	Eng	—	Ms[t]	Oä
2	Kr / Ml	Ml[t]	Eng[t]	Ms[t]	Kr[t/o]	Kr[o/t]	Ma[o/t]	Ma[t]	Ma[t/o]	Ma[o/t]	Ma[t/o]	Ma[t]	Kr / Ml	Oä[t]	Oä[t]	Ml / Hb	Ma[t]	Ml[t]
3	Ma			Ml / Hb	Ma[t]	Ma[t]	Hb[t]	Oä	Oä[t]	Hb	Oä[t]	Oä[t]	Hb[t]	Ml[t]	Ms	Hb[t]	Ms	Ma[t]
4	Ms[t/o]	Ms[t]	Ml[o/t]	Hb[t]	Oä	Tck[t]	Ml[o/t]	Ml[t/o]	Ms[t]	Ms[t]	Ms[t]	Oä	Ml[t] / Ms	Ma[o/t]	Ma[t/o]	Ml[t] / Ms[t]	Tck[t]	Eng
5	Gy			Ml / Ms	Oä[t]	Ml[t]	Ml[t] / Ms[t]	Ms[t]	Ml	Mu			Mu[1] / Gy[t]			Ml / Ms	Ml[t]	Ms[t]
6	—	Ms	Tck[t]	—	Tck[t]	Oä	—	Sl					—	Sl				
7							—	Sl					—	Sl				

[1] Varannan vecka heltimme musik och varannan vecka heltimme gymnastik.

Ämnen	2+4+6 L	2 O+T	4 O+T	6 O+T
Kr	3	1 —	1+1	1+1
Mo (l och s)	11	5+6	$3^1/_2+7^1/_2$	$2^1/_2+5^1/_2$
Eng	3	—	—	3+2
Hb	2	2+4	—	—
Oä:				
Hi, Sk, Ge, Na	6	—	3+3	3+3
Ma	4	2+1	2+4	2+4
Tck	—	—	— 2	— 2
Mu	$1^1/_2$	$1^1/_2$ —	$1^1/_2$ —	$1^1/_2$ —
Gy	$1^1/_2$	$1^1/_2$ —	$1^1/_2$ —	$1^1/_2$ —
Sl	4	—	4 —	4 —
S:a tim	36	24	34	36

Anm. Under läsåret organiseras undervisningen i klasserna 4 och 6 huvudsakligen enligt alternativ nr .... i bilaga till denna arbetsordning.

Bilaga till arbetsordning

Klass 6, B3-formen

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under återstoden av läsåret anslås 2 timmar i veckan till vartdera av ämnena historia, geografi och naturkunskap.

[ ] **Alternativ 2.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 3.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hi 60 tim, Sk 30 tim, Ge 60 tim, Na 60 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Antal timmar — Vecka:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Antal timmar — Vecka:	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare

Klass 4, B3-formen

Bilaga till arbetsordning

Anteckningar rörande tillämpning av regelbunden ämnesläsning, periodläsning eller samlad undervisning huvudsakligen i orienteringsämnena

Ett [×] sättes vid det alternativ som huvudsakligen kommer till användning, och vederbörliga anteckningar göres på därför avsedd plats.

[ ] **Alternativ 1.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret : [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under återstoden av läsåret anslås 2 timmar i veckan till vartdera av ämnena historia, geografi och naturkunskap.

[ ] **Alternativ 2.** Under 5 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet samhällskunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet historia. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet geografi. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

Under 10 verkliga läsveckor anslås 6 timmar i veckan till ämnet naturkunskap. Planerad fördelning under läsåret: [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /] [/ — /]

[ ] **Alternativ 3.** Under hela läsåret eller del därav tillämpas samlad undervisning eller kombinationer av t. ex. regelbunden ämnesläsning och periodläsning. Här antecknas i vederbörande kolumn för varje vecka det ungefärliga antalet lektionstimmar, som anslagits till moment, hörande till orienteringsämnena. För hela läsåret bör den totala undervisningstiden för dessa ämnen utgöra: Hi 60 tim, Sk 30 tim, Ge 60 tim, Na 60 tim. Tid för t. ex. M, Tck, Mu och Kr, som använts till samlad undervisning, kan antecknas på samma sätt.

Antal timmar	Vecka: 1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

Antal timmar	Vecka: 21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	
Hi:																					= ... tim
Sk:																					= ... tim
Ge:																					= ... tim
Na:																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim
																					= ... tim

..... den .....

.....

Klasslärare